

ÁLIT
um
Fróðskaparsetur Føroya

Greitt úr hondum hevur nevndin, Føroya landsstýri setti mars 1985
at gera uppskot til at menna Fróðskaparsetrið sum hægri lærustovn

Tórshavn, mars 1986

Á L I T
um
Fróðskaparsetur Føroya

Evnisyvirlit:

SAMANDRÁTTUR	bls.	1
INNGANGUR		4
Verandi skipan	-	5
Tørvurin á hægri útbúgving og gransking	-	5
UPPSKOT TIL ÚTBÚGVINGARSKIPAN		7
Almenn skipan	-	7
Hugvisindaligar lærugreinir	-	8
Samfelagsvisindaligar lærugreinir	-	10
Náttúruvisindaligar og tøknifrøðiligar lærugreinir	-	11
Onnur nám	-	14
LÆRARAR		16
Starvslag	-	17
GRANSKING		18
STÝRISSKIPAN		19
RITMYNDIR (1 - 5)		21
YVIRLIT YVIR FYLGISKJØL		26
FYLGISKJØL (1-10, tils. 76 bls.)		

Greitt úr hondum hevur nevndin, Føroya landsstýri setti i mars 1985 at
gera uppskot til at menna Fróðskaparsetrið sum hægri lærustovn.

Tórshavn, mars 1986

Samandráttur

Føroyar eru í dag eykkendar av ríkum mentanarlívi, góðum lívskorum, stórum búskaparligum virkisfýsni og nógvum ilögum í framléiðslutól. Skal henda framgongd standa við, verður tað neyðugt eisini at gera stöði undir komandi menning við at stimbra hægri útbúgving og gransking. Henda sannroynd er viðurkend í flestum londum, serstakliga í Europu.

Í Føroyum voru i 1985 játtáðar um leid 8 milliónir til hægri útbúgving og gransking á Fróðskaparsetri Føroya. Sammett við onnur lond eru hetta små töl, tó at vit seta tey í mun til fólkatal ella tjóðarintøku. Nevndin metir ti, at politisk avgerð eigur at takast um at menna gransking og útbúgving á setrinum i hugvisindum, samfelagsvisindum, náttúruvisindum og tøkni.

Tað verður eydvitað kostnaðarminni hjá Føroyum at senda tey lesandi av landinum, men nevndin leggur dent á tað virði, gransking og hægri lestar i landinum hevur fyrir samfelagid alt. Vit hugsa her um möguleikan at laga innihald i lestrinum eftir samfelagnum og um tey mongu ungu, sum eftir loknan lestar uttanlands ikki koma heim aftur, men eins tyðandi og hetta er tað gagn, landið hevur av einum hægri lærustovni og tí umhvørvi og serkunnleika, hann ber við sær. Hvort ár verða nógvar milliónir nýttar til ráðgevingar frá útlendskum stovnum og fyritökum, og partur av henni gjørðist bædi ódýrari og betur heima. Tað er torfört at gera upp í peningi gagnið i einum hægri lærustovni, men royndir uttanlands sýna greitt samband millum menningina i einum landi og tað, sum landið játtar til tilik endamál.

Nevndin heldur, at menningin á hesum øki gerst best á Fróðskaparsetrinum. Tað, sum longu er sett í verk í gransking og útbúgving á setrinum, kann nýtast sum stöði undir einum lærustovni á universitetsstigi.

Fyri lítla tjóð er tað sera umráðandi við einum vísindaliga rúnum stovni, har sum útbúgvingar til ymisk endamál kunnu samskipast sum mest. Verkfroðingar eiga sum dömi at kunna lesa stóran part av tíðini saman við øðrum næmingum.

Við hesum fortreytum skjýtur nevndin upp nýggja skipan fyri Fróðskaparsetur Føroya við hesum adaltáttum:

Likindi verða gjord fyri gransking í *hugvisindum, samfelagsvisindum og náttúruvisindum/tøkni*, har sum serligur dentur verður lagdur á serføroysk evni og á evni, sum hava serligan tydning fyri Føroyar.

Skipaðar verða útbúgvingar í somu evnum. Stöðið undir teimum verða tær útbúgvingar, tvey ár til longdar, sum longu eru á Føroyamálsdeildini og Stöðisútbúgvingini, og skipað verður eisini tvey ára grundútbúgving í samfelagsvisindum. Hetta stöði verður viðkað við lestri, id tekur eitt til hálvt annað ár. Hesar útbúgvingar, sum tilsamans taka trý til hálvt fjórða ár, kunnu sammetast við B.A.- ella B.S.- námini, sum eru viða hvar i heiminum, og í tøkni kunnu tær eisini metast við lestar til akademiverkfrøðing.

Tær samstarvsavtalur, setrið hevur við lærustovnar í útlondum, eiga tó at verða viðkaðar, so at næmingarnir hava høvi til at fáa sum mest av lestri sínum á setrinum góðkendan, um teir fara uttanlands at lesa aftan á at hava lokið alla útbúgving sína ella partar av henni á setrinum.

Eisini eigur setrið i samstarvi við lærarar uttanseturs at kunna bjóða eitt serbúgvingarár oman á loknan lestar, bædi sinum egnu næmingum og næmingum, sum lisið hava uttanlands.

Í fyrstu atløgu verður neyðugt at nýta nógvar lærarar, sum ikki hava fast starv á setrinum, við tað at nóg mikid av fólkvi við neyðturviligum serkunnleika annars ikki fæst. Hetta krevur tó, at uttanseturs lærarar verða knyttir formliga at setrinum sum uttanseturs lektarar og professarar.

Atlaða menningin, sum verður á setrinum, krevur at broyta stýrisskipanina, og nevndin tykir, at nýggja skipanin eigur í høvuðsheitum at likjast teirri skipan, lærdir háskúlar í grannalondum okkara hava.

Vid teirri ætlan, sum her er lögð fram, hevur nevndin skotið upp ein karm, sum loyvir vökstri í gransking og hægri lestri i Føroyum í komandi árum. Samstundis meta vit tað tó vera neyðugt, at ávisar útbúgvigar verða settar á stovn beinanvegin, útbúgvigar sum týða so nögv fyri Føroyar, at ikki eiger at vera bíðað við teimum.

Her hugsa vit um eina útbúgving í *føroyskum málí og bókmentum*, eina útbúgwing, sum leggur serligan dent á *føroyska søgu og siðsøgu*, eina *samfelagsvisindaliga støðisútbúgwing við framhaldi*, lestar í *matvøruverksfrøði* við serkunneika í *fiskairdrætti* og saman við honum *B.S.-nám i lívfrøði*, eina útbúgwing í *ravmagnsverksfrøði* og knýtta at henni *B.S.-nám i alis- og jardalisfrøði* og *B.S.-nám i teldusfrøði og hagfrøði*.

Hetta yvirlit kann tykjast heldur rúgvumikið og dýrt, men allar hesar útbúgvigar, uttan tær samfelagsfrøðiligu, eru grundaðar á tær útbúgvigar, sum longu eru á setrinum. Eisini er nögv frálæra felags fyri ymiskar útbúgvigar, og kostar tað upp á seg litid at stovnseta tær.

Vit hava lagt høvuðsdent á at skjóta upp útbúgvigar, sum fáa alstóran týdning fyri menningina av føroyska samfelagnum, og sum í sama viðfangi geva okkum meiri fyri tær ilögur, id sum er verða lagdar í setrið.

Hóast útreiðslurnar upp á seg so statt eru småar, metir nevndin tó, at tær útbúgvigar, sum skotnar eru upp, eru á somu hædd sum likar útbúgvigar í grannalondum okkara.

Neyvari útgreiningar av teimum ymsu lestrunum eru í álitinum, og tilsamans verður neyðuga eykajáttanin í fyrstu atløgu 2 - 3 milliónir. Tá tær allar eru komnar í fasta legu, tørvar teimum einar 6 - 8 milliónir um árid aftrat teimum játtanum, setrið nú fær. Leggjast skal tó aftrat, at sjálvt við hesi øking leggja Føroyar væl minni pening í gransking og hægri lestar enn grannalond okkara.

Ein fortreyt fyri skilagóðari menning av setrinum er tó, at høllissprungurin verður greiddur. Tá id Fiskirannsóknarstovan um eini tvey ár flytur í onnur hús, fær setrið heldur betri húesarúmd, men skulu vit ganga eftir teirri tíðarætlan, sum lögð er niðanfyri, verður hølistrot longu í 1987-88. Nevndin hevur ikki roynt at meta um neyðugu høllisútreiðslurnar, ti tað veldst alt um, hvørjar útbúgvigar verða settar á stovn og um hús verða leigad ella bygd til setrið.

Nevdin leggur dent á, at uppskotini um at menna gransking og útbúgwing á teimum ymsu økjunum eru heildir, sum illa býtast sundur, men eiga at byrja undir einum, skal fullgott gagn fáast burturúr.

Hesar heildir eru settar upp í talvuni niðanfyri. Hon sýnir eykaútreiðslurnar einstøku árini, meðan lestarin verður settur í gongd, og tá id hann er komin í fasta legu. Ber ikki til at fáa neyðuga figging, so at henda tíðarætlan heldur, ber sjálvsgagt til at brotya ætlanina, men nevdin leggur áherðslu á, at neyðugt er at taka avgerð um teir adaltættir, sum eru í álitinum, og um hvørjar útbúgvigar, farid skal verða undir.

EYKAJÁTTAN TIL TÆR NÝGGJU ÚTBÚGVINGARNAR

mill. kr.

Tilsamans	Fíggjarár	Nordurlendskt serliga føroyskt mál og bókmentir	Søga og siðsøga	Samfelags- víindi	Matverksfrøði Lívfrøði	Ravmagnstøkni Alis-/jardalisfr. Teldu-/hagfrøði
		Etlað útbúgvigarbyrjan → 1987		1989	1986	1986
0,0	1986		0,0	0,0	0,0	0,0
2,4	1987	játtæð	0,3	0,6	0,5	1,0
4,1	1988		0,5	0,9	1,0	1,7
6,2-7,8 =====	Fult framdar	0,0	0,5-0,8	2,0-2,3	1,5-2,0	2,2-2,7

Aftrat hesum koma smærri ilögur í viðkan av bókasønum,
felags telduútgerð og fyrisiting.

Í hesum áliti eru ymisk mál, sum meiri greiða má fáast á, men nevndin kennir seg vísa í, at hesi mál kunnu loysast so hvört, og tey ivamál, sum eru viðvíkjandi lestrarætlanum eru öll seint í lestrinum aftan á grundútbúgvingina. Undir flestu útbúgvingarnar er stöðid longu lagt, og möguleiki skuldi tí verið fyri at byrja longu í 1986, um landsstýrið i høvuðsheitum tekur undir við álitinum.

Tórshavn 21. mars 1986

Undirskrivad:

Jóan Pauli Joensen formaður

Sveinbjörn Björnsson

Sven Caspersen

Johan Djurhuus

Bogi Hansen

Hans Debes Joensen

Jóhan Hendrik W. Poulsen

Jóannes Rasmussen

Petur Zachariassen

Burturstaddir:

Reidar Djupedal

Høgni Debes Joensen

/Maud Heinesen skrivari

I N N G A N G U R
=====

Landsstyrið, ið varð skipað um áramótið 1984/85, setti í samgonguskjal sitt, at Fróðskaparsetur Føroya skuldi verða ment og viðkað. I hesum sambandi vendi setrið sær í skrivi dagfestum 14. januar 1985 til landsstyrið við áheitan um, at nevnd varð sett við hesum setningi:

1. At gera uppskot til dagføring av skipan setursins við við ti endamáli at breiðka um visindaliga og undirvis- ingarliga stedi, so at setrið hevur möguleika at fara undir granskning og útbúgving á fleiri økjum, sum tervur er á i ti feroyska samfelagnum.
2. At skjóta upp eina starvsskipan, so at folk uttanseturs við serkunnleika og færleika innan ávis øki kunnu knytast at setrinum.

Landsstyrið tók alt fyri eitt undir við áheitan setursins (skriv 23.1.1985), og Lasse Klein landsstyrismáður setti hareftir nevndina við ti setningi og teim limum, setrið hevði skotið upp. Tilnevningarskrivið er dagfest 28. mars 1985, og limirnir voru:

Teir 3 limirnir i avgreiðslunevnd setursins: Jóan Pauli Joensen, Høgni Debes Joensen og Bogi Hansen.

Fyrrverandi limir i setursráð og avgreiðslunevnd: Hans Debes Joensen, Jóannes Rasmussen og Johan Djurhuus.

Umboð fyri setursdeildir: Jóhan Hendrik W. Poulsen og Petur Zachariassen.

Harumframt: Reidar Djupedal professari, Universitetet i Trondheim, Sven Caspersen rektari, Aalborg Universitetscenter, og Sigmundur Guðbjarnason professari, Háskóla Íslands.

Hesum seinasta barst frá, og eftir tilmæli hansara varð Sveinbjörn Björnsson professari, Háskóla Íslands, tilnevndur i staðin (skriv 23.5.1985)

Eftir uppskoti frá setrinum samtykti landsstyrið, at formaðurin í setursráðnum, Jóan Pauli Joensen, varð formaður í nevndini og Maud Heinesen skrivari.

Teir feroysku limirnir hava hildið fleiri fundir, og øll nevndin hevur haft triggjar fundir í døgunum 2.-3. juni, 30.nov.-2.des. 1985 og 20.-21.mars 1986. A seinasta fundi varð nevndaráltíð samtykt og undirritað. I arbeidi sinum hevur nevndin fingið stuðul frá undirnevndum, sum hava verið settar til at greiða ymiskar spurningar. Limirnir i undirnevndunum eru nevndir í fylgiskjali 9, somuleiðis onnur, ið hava verið nevndini til handar.

VERANDI SKIPAN

Fróðskaparssetur Føroya varð stovnað i 1965. Til 1971 var bert hin eina deildin á setrinum, nevniliga Føroyamálsdeildin. I 1971 varð stovnað ein heimspekideild, men hon varð longu niðurlægd i 1972, samstundis sum sett varð á stovn ein náttúruvisindalig støðisútbúgvning (Støðisútbúgvningin). Aður hevdu einans verið stek skeið á setrinum, men við støðisútbúgvningini varð skipað ein útbúgvning, sum fekk útbúgvningar-samband við stovnar uttan fyri Føroyar. I 1974 byrjaði eitt 1-árs próvnám í norðurlendskum, serliga feroyskum málí og bókmentum, ið eisini var etlað sum partur av útlendskum universitetspróvnánum. Hetta sama er gallandi fyri exam.art.-prógv í sama evni, ið stovnað varð i 1976. I eini tvey ár hevði verið undirvist í ávisum gudfrøðiligung greinum, og i 1978 varð stovnað ein gudfrøðideild, upprunaliga til at undirvisa til fyrra part í gudfrøði. Seinni er eisini stovnað exam.art.-nám í kristni/átrúnaði.

Allar deildir uttan niðurlagda heimspekideildin virka enn, og fleiri hava nomið hægri útbúgvning á setrinum, sum tey hava lokið á øðrum lerdum háskúlum. Nokur hava tikið hjágrein á setrinum aftur at hævuðsgrein frá lerdum háskúlum utanlands.

I løtuni eru 6 visindastørv á Føroyamálsdeildini, men tvey teirra eru ósett. Har er granskning í feroyskum málí, bókmentum og skaldskapi av mannamunni. A náttúruvisindaligu støðisútbúgvningini eru 4 visindastørv; eitt teirra hevur tilknyti til Náttúrugripasavnið. Granskiningin á náttúruvisindaligu deildini savnar seg i løtuni um aðrar orkukeldur, kostkanningar og livfrøðiligar kanningar av feroyskum vistskipanum. Deildin hevur eisini ráðgevingarvirksemi i teld. A gudfrøðideildini er eitt visindastarv; har verður feroysk kirkjusøga granskað.

Umframt festu lærararnar eru timalærarar knyttir at øllum deildum setursins.

So statt eru triggjar deildir ella stovnar á setrinum við til samans 11 visindaligum størvum. A øllum deildum mega námini verða samskipað við nám á norðurlendskum universitetum ella bundin í eina lestrarheild aðrastaðni. Fróðskaparsetrið kann ikki bjóða nakar nám, ið gevur fullan starvsførleika.

TØRVURIN Á HÆGRI ÚTBÚGVING OG GRANSKING

Nevndin hevur ikki gjört nakra rættiliga greining av tørvinum í feroyska samfelagnum á granskning og útbúgvning á universitetstigi. Slik kanning hevði i øllum fórum verið ógvuliga ivason og treytad av hugburði og meira og minni persónligum hugsanum. Hinvegin er tað greitt, at tørvurin í Føroyum neyvan er minni enn í grannalondunum, roknar i mun til t. d. bruttotjóðarframleiðsluna. Hetta er gallandi fyri hugvisindini, ið skulu granska og bera heilt sjálvstæðuga mentan, og hetta er gallandi fyri samfelagsvisindaligu, náttúruvisinda- og teknifréðiligu lærugreinirnar; menning teirra hevur stóran, um ofta ósæddan, búskaparligan tydning fyri samfelagið.

Tað er ti skilagott at bera saman iløgu Føroya i hetta øki

við hana, onnur lond gera. Ísland og Danmáark nyta millum 0,6 og 0,8% av bruttonjóðarinntökuni til granskings- og lærustovnar, íð beinleiðis eru at sammeta við setrið (stovningarkostnaður er ikki viðtaldur). Umroknad til feroysk viðurskifti samsvarar hetta við eina ársjáttan um 30-40 milliónir. Ársjáttanin til Fróðskaparsetur Føroya, sum er einasti feroyski stovnur av hesum slæg, er ikki meiri enn um 8 milliónir. Tað ber til at kjakast um tað retta i eini tillikari prosentvisari samanbering, men likt er til, at hon yvirmetir iløgu Føroya, ti at vanliga er munandi dyrari at stovnseta smærri eindir enn sterri, og av tí at Føroyar eru eftirbátur á hesum øki, verða kravdar munandi sterri iløgur at náa á hædd við grannalondini eftir rimiligarí tið.

Eitt annað eyðkenni fyri eini tilikari meting er möguliga talið á lesandi. Tað er í Føroyum lutfalsliga høgt. Arliga taka 200-250 studentsprógv ella HF-prógv. Hesi prógv eru í stóran mun vend imóti framhaldsútbúgving á hægri lærustovni. Tørvur fer óivað altið at vera á, at ein partur av teimum heldur fram við lestri utanlands, men tað er hin vegin sjálvsagt, at mong vilja heldur lesa her á landi, og megu-leikar eru í Føroyum fyri at skapa nám, íð betur lúka treytinrar, feroyska samfelagið setur.

Nú kann onkur siga, at tað kostar Føroyum minni at senda námsfólk sitt av landinum, men uttan at bera við politisk sjónarmið í hesum sambandi, minnir nevndin á tað virði, íð granskung og hægri útbúgving í Føroyum hava fyri samfelagið. Her verður hugsað um likindini at skapa útbúgvingar, íð meira beinleiðis horva móti feroyska samfuglum, og um vandan fyri at unglingsar, íð nema lerdóm í útlondum, koma ikki heim aftur. Men uppaftur meiri virði man vera í ti tydningi, íð ein lerdómsstovnur hevur fyri landið við at mynda eitt umhvørvi og ein serkunnleika, íð nútíðarsamfelagi er tørvur á. A hverjum ári verða latnar nógvar millónir krónur fyri serkona hjálp úr útlondum, sum fyri ein part kundi verið fingin baði ódyrari og betri innlendis. Tydningin fyri samfelagið er ilt at gera upp í peningi, men royndir frá øðrum syna, at greitt samband er imillum iløgur i hetta økið og menning samfelagsins yvirhefur.

Sæð úr vinnuligum sjónarmiði, kann eisini verða vist á ta støðu, feroyski útflutningurin er komin i. Markið fyri vekstri í nøgd er nögvastaðni um at vera rokkið, og tað synist at vera almenn semja um, at samfelagið í sterri mun eigur at miða imóti betur at gagnnya tað tilfeingi, íð er. Her ræður um at góðska gomlu framleiðsluna, finna henni betri marknað og at menna nyggja framleiðslu. I hesi støðu er tað vanlig roynd frá øðrum londum, sterri sum smærri, at ein avgerandi treyt fyri tilikari menning er nóg stórt tal á væl útbúnum fólk.

U P P S K O T T I L Ú T B Ú G V I N G A R S K I P A N
=====

Nevndin hevur ikki smáð tað sum setning sin at skapa eina lidna skrá yvir nám. Tværturimóti má heldur verða stevnt móti eini skipan, ið tryggjar liðiligar viðkanarmöguleikar frameftir. I eftirfylgjandi parti verður greitt frá teirri skipan, ið nevndin heldur hóska best fyri Føroyar, sum er. Vit hava harumframt hildið tað verið rætt at visa á nakrar námsgongdir í eftirfylgjandi bólkum, þeði til at visa á, hvussu fylt kann verða í rammurnar, og ti at tær gongdir, sum verða lystar, verða hildnar vera so tyðandi fyri feroyska samfelagið, at tær eiga at verða settar á stovn, so skjótt sum likindi eru til tess. Námini, sum skotin eru upp, kunnu verða bytt sundur í nám, ið eru vend móti vinnuni og meira ástæðiligrum nám. Nevndin er sannförd um, at i einum so litlum samfélögum sum tí feroyska, er rættast í sterst möguligan mun at samskipa tey ymsu námini, og i teim stutt lystu uppskotunum er hetta gjört, utan at tað eftir nevndarinnar meting nivar útbúgvingsardydina. Samstundis skapar henda skipan betri möguleikar hjá teim lesandi at velja tað rætta námið og at skifta nám.

Tað eiger at verða undirstrikað, at niðanfyri standandi uppskot utan íva skulu lagast til, men nevndin metir, at tey eru so mikið vel greind, at mett kann verða um tilfeingiskrævini, og at i meginheitum kann stóða verða tikan til, nær tey ymsu námini kunnu verða stovnsett.

ALMENN SKIPAN

Sum grundútbúgving við Fróðskaparssetur Føroya skjytur nevndin upp baccalaureus-útbúgvingsarnar (B.A., B.S.), ið taka try til hálvit fjórða ár.

I hugvisindaligum og náttúruvisindaligum námsgreinum fer útbúgvingin at samsvara við baccalaureus-stig i stórum parti av ensktalandi av heiminum og hevur serliga ta íslensku skipanina sum fyrimynd. I teknifréðiligum lærugreinum verður miðað imóti einum stigi, ið samsvarar við akademiverkfreyðinám i Danmark og M.S. (Eng.) i Bretlandi.

Aftan á grundútbúgvingina skal vera möguleiki fyri framhaldi. Möguligt skal vera at rækka cand. phil.-stigi við afturat einum baccalaureus-stigi at leggja eitt serbúgvingsarár, ið serliga skal snúgva seg um at skriva serritgerð undir leiðbeining av einum ella fleiri lærarum. Serbúgvingsarár verður einstaklingskent fyri hvønn lesandi og skal i hvørjum féri sær verða góðkent av avvarðandi megindeildarráð.

I fyrsta umfari verður neyvan möguligt at bjóða serbúgvingsarár fyri allar útbúgvingsar, men i feroyskum málí og bókmentum eiger hesin möguleiki at standa allum lesandi í boði, og úrsliðið av hesum lestri verður tá at rokna javnt við høvuðsgreinarlestur, sum longu nú meginavgerð er tikan um at stovna á setrinum.

Nevndin heldur harafrat, at Fróðskaparssetur Føroya skal kunna veita stigið cand. mag. til tann, ið hevur tikið cand. phil.-stig á setrinum og kann sanna nóg gott avrik í 2-ára lestri i aðrar námsgrein, annaðhvort á setrinum ella á lærustovni

uttanlands. I hverjum einstökum féri verður hetta at góðkenna av megindeildarráð.

Sum ískoyti til hesar longru útbúgvingarnar eigur at vera möguleiki fyri, at lesandi kunnu gevast við útbúgvingini utan at hava fullfört hana og fáa góðskrivað læruna á einum stovni uttanlands. Serligan tydning hevur tað, at avtalur, deildir á setrinum hava við aðrar norðurlenskar lærustovnar, verða varðveittar. Her verður serliga hugsað um möguleikan at halda fram uttanlands við fullari góðskriving aftan á tvey ára lestur.

Uppritaða skipanin skapar samstundis möguleika fyri, at setrið skipar fyri undirvising og leiðbeining i serstökum feroyskum evnum fyri lesandi, sum hava lisið ella lesa við útlenskar stovnar. Her verður fyri ein part hugsað um, at lærarar á setrinum (innan- og uttanseturs) virka sum leiðbeinarar við serritgerðararbeidi, og lutvist við beinleiðis skeiðvirksemi.

Niðanfyri verða tey einstóku høvuðsékini i álitinum frá nevndini viðgjerd hvort sær.

Yvirlit yvir námsgreinirnar er vist á ritmynd 1.

HUGVÍSINDALIGAR LÆRUGREINIR

Nevndin skjytur upp i fyrsta umfari at avmarka undirvisingina til tær visindagreinir, sum longu nú verður undirvist ella granskað i á Fróðskaparsætri Føroya ella á sérnum hugvisindaligum granskingsarstovnum (smbr. fylgiskjal 2). Skotið verður upp at byrja við

Norðurlenskum, serliga feroyskum málí og bókmentum Ségu og siðségu

Av hesum er hin fyrra longu stovnað á Fróðskaparsætrinum. Séga og siðséga er harafturimóti nyggj lærugrein, sum eigur at byrja undirvising á heysti 1987. Seinni kunnu onnur nám koma aftrat.

Námini verða skipað sum 2-ára grundútbúgvingar við einum framhaldsári til B.A.-prógv og við möguleika fyri at halda fram við serbúgving eitt ár.

Grundútbúgvingin skal fevna um visindaástæði og undirstæðupartar av fréðiligungum námsháttalag og granskingsarlag. Tá ið tað er ynskjandi, eigur fyrra árið av grundútbúgvingini at verða lagt til rættis sum sjálvstæðugt próvnám, ið samsvarar við eitt ársverk.

Framhaldsnámið eigur at vera á hægri lerdómsstigi enn grundútbúgvingin, og eftir serligum ásetingum, ið galda fyri hvort námið sær, skal kunna bera til at velja evni sum tilvalsgreinir upp til eitt ársverk frá aðrari nærskyldari námsgrein, sum kann samskipast við heildina i framhaldsnáminum. Eisini skal kunna bera til at leggja tættir inn i framhaldsnámið, sum miða imóti ávisum atvinnustörvum, og lestrartíðin verður longd samsvarandi.

Núverandi gudfrøðilestur eigur at verða skipaður undir hugvisindaliga økið.

Tað vil so vera, at kandidatar við útbúgving, sum i høvuðsheimum byggir á feroyskt mál, bókmentir, søgu og siðsøgu, hava avmarkaðar möguleikar at nyta útbúgving sína aðrastaðni enn i Føroyum. Onkur einstakur kann tó verða settur i starv á lerdum háskúla, eitt nú sum lærari í feroyskum.

Harafturimóti er tørvurin stórrur i Føroyum. Eitt eyðsynt starvsøki er undirvising i feroyskum á studentaskúlunum og HF-skeiðunum, serliga um kandidatútbúgvingin i feroyskum verður samanbundin við eina aðra lærugrein, sum har verður undirvist i. I hesum sambandi kann verða nevnt, at ætlanir eru um at spjaða útbúgvingina av 16-19 ára gomlum út um landið, og tað kann fara at geva lærarum við hægri útbúgving fleiri starvsmöguleikar.

Umframt hetta eiga eisini at vera aðrir starvsmöguleikar hjá fólk i við B.A.-prógví, eitt nú i útvarpi, sjónvarpi, forlagsyrki, á granskigarstovnum og i fyrising, bæði almennari og möguliga eisini i vinnulivinum.

Útbúgvingarnar kunnu somuleiðis hugsast at hava áhuga hjá fólk i starvi, ið vilja búgva seg betur út.

I mong ár hevur verið undirvist i nordurlendskum, serliga feroyskum málí og bókmentum sum 2-ára námi fram til exam. art. -prógv; fyrra árið endar við sjálvstæðugum prógví. Henda grundútbúgving eiger at verða varðveitt við einum framhaldi eftir reglum, sum skotið er upp i fylgiskjali 3.

Lesandi, ið hava tikið stœdisár og eftirfylgjandi ár við nóg góðum úrsliði, kunnu fáa skjalprógv fyri, at tey hava rætt til exam. art. -heiti.

Neyðug játtan er til størv og útreiðslur til at byrja fult nám á royndarstigi.

Søga og siðsøga

I fyrstu syftu eiger at verða stovnað samanhangandi 2-ára grundútbúgving, og dentur lagdur á feroyska søgu og siðsøgu. I ásteðiliga partinum eiger at verða arbeitt við bæði söguligum og siðsöguligum námsháttalagi. I fylgiskjali 4 er grundútbúgvingin nærri lyst.

Eftir lokna grundútbúgving kann tann lesandi halda fram at lesa á øðrum lerdum háskúla utan fyri Føroyar. Fróðskaparsetrið hevur longu tikið upp samband við Aarhus Universitet um henda spurning. Tann seinasta partin av lestrartíðini kann tann lesandi koma aftur til Føroya og skriva serritgerð hjá lærara her, um ritgerðarevnið hoyrir undir hansara evnisøki. Hesin möguleiki eiger eisini at standa øðrum lesandi í boði.

Tá ið neyðugar royndir eru fingnar i grundútbúgvingini, eiger at verða stovnað 1-árs framhald og möguliga serbúgvingarár.

Játtáð er eitt undirvisingarstarv i søgu, sum verður sett summarið 1986. Til grundútbúgvingina krevjast harumframt 3-5 uttanseturs lærarar og ein gestalærari i hálvum starvi á

byrjanarstiginum. Harafturat koma rakstrarútreiðslur, so-leiðis at eykaútreiðslurnar verða uml. 300.000 kr. fyrsta árið og 500.000 kr., tá ið námið er fult framt. Tá ið fram-haldsnám byrjar, eigur eitt visindastarv afturat at verða sett.

A ritmynd 2 er skipanin fyri tær hugvisindaligu lærugreinirnar vist í høvuðsdráttum.

SAMFELAGSVISINDALIGAR LÆRUGREINIR

Mótsætt hugvisindaligu og náttúruvisindaligu megingreinunum verður hverki undirvist ella granskað á samfelags-visindaliga ökinum á Fróðskaparsestrinum. Ei heldur er nakað starv sett á hesum øki. Tí er einki grundarlag at byggja fullfiggjaða útbúgvning á.

Nevndin heldur tó, at tað feroyska samfelagið eins væl og onnur hevur tærv á gransking og útbúgvning, ið eru lagð eftir okkara samfølag og ikki grannalondunum. Stóur tærvur er á kunnleika um hetta samfølag, eitt nú um búskaparlig og politisk viðurskifti, bygdamenning, löggávu o.a. Tað er tí ein eyðsæð uppgáva hjá einum granskingsar- og undirvisningarstovni at útvega og bera tilikan kunnleika.

I fyrstu syftu heldur nevndin tað vera rætt at byrja við at stovna 2-ára samfelagsvisindaliga støðisútbúgvning sum fyrireiking til endaligt próvnám. Dentur eigur at verða lagdur á at læra tey lesandi meginreglurnar fyri samfelagsvisindalig ástæði og námsháttalög, sum kunnu nytast sum stæði undir framhaldslestri á Fróðskaparsestrinum og utanlands. (I frymlinum er serliga hugsað um Noreg, Sveríki, Ísland og Danmark). Harumframt skulu tey lesandi hava høvi til at royna hesi ástæði og námsháttalög i feroyskum viðurskiftum.

Tá ið henda útbúgvning hevur virkað eina tið, er grundarlag fingið undir at meta um, hvussu hon best verður fullbygd til endaligt prógv. Nevndin vil ikki sum er seta fram uppskot um, hvussu samfelagslig útbúgvning eigur at verða skipað til innihald og longd, men heldur tó, at endaligt prógv skuldi kunnað verið givið eftir try til hálfvjórða ára lestur. Her verður hugsað um H.A., vinnulivslægfreði og tilikar útbúgvningar. Hesar útbúgvningar mugu haldast at kunna verða góð-skriðaðar fult og heilt i kandidatútbúgvungum í Danmark, og eisini skuldu möguleikar verið fyri at knytt saman við fiskivinnuuútbúgvningar, eitt nú fiskivinnukandidatsnámið í Tromsø.

Til at standa fyri undirvisingini í samfelagsfréðiligu støðisútbúgvningini má serlig deild setast á stovn við ávisum tali av fólk til undirvising og gransking. Deildin kann eisini standa fyri serundirvising í feroyskum samfelags-viðurskiftum fyri kandidatar við útlendskari útbúgvning. Her kann verða hugsað um feroyskt serlestrarskeið eina ella tvær lestrarhálvur.

Nærri grundgeving fyri útbúgvningini og lysing av, hvussu hon kann verða skipað saman við dømum um granskingarevni, er sett upp i fylgiskjali 6.

Við tað at hetta námsöki ikki sum hini longu hevur stóði á setrinum at byggja á, er ikki so eyðgjört at fáa tað i lag. Nevndin hevur í fylgiskjali 6 skotið upp eina framferðarætlan, sum i fyrstuni skal leggja høvuðsdent á at útbúgva möguligar lærarar við st stovna granskingsstyrkir. Eftir hesum uppskoti eru árligu útreiðslurnar fyrstu tíðina um 500.000 kr. vaksandi til 2-2,5 mill.kr., tá ið fullbygt er. Samfelagsvisindaútbúgvingarnar eru sostatt heldur dyrari at fáa á stovn enn hinar; tað kemst fyrst og fremst av, at tær mega verða bygdar upp frá botni. Afturfyri fæst so samtiðis eitt samfelagsvisindaligt granskingsarumhvørvi, ið fær nögv at tyða fyrir feroyska samfelagið og menning tess.

NATTURUVÍSINDALIGAR OG TØKNIFRØDILIGAR LÆRUGREINIR

Lesturin á hesum báðum evnisækjum er skiftur í tvær høvuðsgreinir við bert littari umskaring í undirvisingini. Evnafreði/livfreði er onnur høvuðsgreinin, hin fevnir um teknifrødiligan lestur, støddfreði, alisfreði/jarðalisfreði og teldufreði.

Livfreðiliða lærugreinin hevur felags stóðisár við felags grundnámsgreinum og studulsgreinum. Harumframt eru 30% av øðrum lestrarári eisini felags. Innihaldid i hesum bólkinum er vist á ritmynd 3. Hin parturin av náminum er byttur sundur í tvær lestrargreinir: matverkfroði og B.S. í livfreði. I ti valfria partinum av báðum námunum kann tö verða nakað av umskaring í undirvisingini.

Matverkfroðiútbúgvingin tekur hálfþjórða ár og miðar imóti feroyska matvèridnaðinum (vèrumenning, vèrustyring) og eftirliti; serligur dentur verður lagdur á evni innan fyri fiskiidnaðin. Útbúgvingin er vend imóti vinnulivinum, men samstundis er ástóðið so mikið høgt, at hon best kann sammetast við (akademi)verkfroðiútbúgving. Á mynd 3b er neyvari lysing av náminum eftir stóðisútbúgving. Tó verður gjørt vart við, at uppskotið um lestur eftir stóðistbúgving krevur at verða nærri viðgjørt, áðrenn undirvisingin byrjar.

B.S. í livfreði er natúrlig viðkan av stóðisútbúgvingini í livfreði og evnafreði, sum verið hevur síðan 1980 á Stóðisútbúgvingini. Útbúgvingin hevur, sum áður nevnt, felags stóðisútbúgving saman við matverkfroðiútbúgvingini, og framhaldsnámið er vist á mynd 3c. B.S.-útbúgvingin í livfreði er vend móti feroyska samfelagnum, partvist undirvisingarverkinum, men meira vinnulivinum. Her verður ikki hugsað um serligar vinnugreinir, men um uppgávur í sambandi við havbúnað, landbúnað, umhvørvisspurningar og meira greiningarkendar spurningar í ídnaðinum. I hesum sambandi kann verða nevnt, at i Islandi verða útbúnir uml. 290 kandidatar eftir samsvarandi skipan, og at allir hava starv, fyrir ein stóran part i vinnulivinum. Við hesum í huga er triðja lestrarárið serliga ætlað at savnast um livfreðiligar spurningar av serligum áhuga i Føroyum, bædi á sjógví og landi. Tey bæði fyrstu námsárini fæst viðtek innleiðsla í livfreði, og tey skulu kunna verða góðskrivað sum 2-ára fyrsti partur á lerdum háskúlum í Norðurlondum hjá lesandi, sum halda fram at lesa utanlands, men full B.S.-útbúgving skal eisini kunna gevva möguleika fyrir at halda fram t.d. til M.S.-stig.

Av tí at uppskotið byggir á núverandi støðisútbúgving, kann felags støðisútbúgvingin fyrí báðar greinir (mynd 3a) í høvuðsheitum verða borin av núverandi játtanum. Til at stovna matverkfroðiútbúgvingina eigur at verða roknað við tveimur fóustum lærarum afturat og umleið 10 uttanseturs lærarum. Aftur at hesum kemur rakstur og tólbúnaður, og árligu eykaútreiðslurnar til hesa útbúgving verða mettar til 1-1,5 mill. kr.

Til B.S. i livfreði skuldi ikki verið neyðugt at sett fleiri stórv til at byrja framhaldið, men einir 10 uttanseturs lærarar eiga at verða knyttir at útbúgvingini og eisini gestalærarar i ein vissan mun. Við útreiðslum til tólbúnað og rakstur verða eykaútreiðslurnar til hesa útbúgwing mettar til uml. 500.000 kr. til samans.

Teknifreðiliq nám og nám i støddfreði, alisfreði/jarðalisfreði og teldufreði. I hesum evnisbólki verður skotið upp at stovna verkfræðiútbúgving og B.S.-útbúgwing við ymsum mæguleikum fyrí vali av lestrargrein. Tey bæði fyrstu lestrarárið er undirvisingin fyrí ein stóran part felags (90% fyrra árið og 60% seinna árið). Innihaldið i felagsnáminum er vist á mynd 4a.

Verkfroðiútbúgvingin: Skotið verður upp í fyrsta umfari at byrja verkfræðiútbúgving í ravmagnstekni. Uppskotið byggir fyrí ein stóran part á álitíð, sum Magnus Danielsen lic.techn. gjørði fyrí Fróðskaparselur Føroya í 1977. I árunum, sum farin eru, er støðisútbúgvingin broytt meira i samljóð við tað upprunaliga uppskotið, og nevndin hevur i samstarvi við Magnus Danielsen lagað tað til soleiðis, at tað gongur inn sum ein natúrligur partur av undirvisingarskipanini (smbr. fylgiskjal 8).

I upprunaliga uppskotinum hjá Magnus Danielsen vórðu nevndar fleiri verkfræðiútbúgvingar enn í hesum álitinum, og sum vera man verða mæguleikar fyrí at viðka við fleiri greinum í framtíðini. Tá nevndin hevur valt at seta ravmagnsfreði fram um aðrar greinir, er tað fyrí ein part tí, at soleiðis varð eisini skotið upp í ti upprunaliga uppskotinum, og partvist tí at semja er um, at tað ivaleyast fer at krevja nógvar ravmagnsteknifreðingar við verkfræðiútbúgwing at menna idnað og framleiðslu i Føroyum.

Avgerandi fyrí hesa ráðfesting okkara hevur verið, at vit eru sannførdir um, at henda lestrargreinin er tann, sum best kann samskipast við núverandi undirvising á Fróðskaparsetrinum, og at hon krevur minst tilfeingi at stovna. Nevndin kann ikki mæla til, at fleiri verkfræðiútbúgvingar verða stovnaðar frá byrjan, men heldur, at við teirri skipan, sum skotin er upp, ber til at viðka útbúgvingarnar, tá ið royndir og tilfeingi eru til tað.

Umframt felags byrjanarlestur verða skeið hildin, sum partvist kunnu nevnast tøknifreðiligar grundgreinir (TG), sum eru felags fyrí allar sergreinir, partvist sum serbúgvingargreinir (SG). Harafturat koma handilsligar lærugreinir og verkætlánir (smbr. fylgiskjal 8).

I uppskotinum verður roknað við fyra sergreinum innan fyri ravnagnstökni; tó er ikki neyðugt, at tey byrja samstundis. Tey eru: sterkstreymstökni, fjarskifti, ravnagnsfreði og tólbúgvning, teldutekni og styring.

Av ti at henda útbúgvning hoyrir til tær styttu útbúgvningarnar, eigur at verða virkað fyri, at kandidatar við hesi útbúgvning hava góðar mæguleikar fyri framhaldslestri. Hetta metir nevndin skuldi borið væl til i ensktalandi londum, har útbúgvningar sum hendan er tað vanliga, og eisini i Norðurlondum - t.d. skuldu góðir mæguleikar verið á Aalborg Universitetscenter at hildið fram við sivilverkfreðiútbúgvning.

B.S. í alisfreði/jarðalisfreði er natúrligt framhald av núverandi stæðisútbúgvning. Kandidatar við hesi útbúgvning kunnu umframti i undirvisingerverkinum fáa starv í vinnulivinum. Hetta er ikki so nögv roynt i Danmark, men har-afturimóti i Bretlandi og USA, og sum gongdin er í samfelag okkara, kann roknast við, at tørvurin verður stórur. Tað kann t.d. hugsast, at kandidatar við hesi útbúgvning kunnu fáa störv og uppgávur, sum verkfreðingar vanliga rekja, men samstundis skulu kandidatar útbúgvast við kunnleika til jarðalisfreðiligar spurningar. Her verður hugsað um uppgávur i sambandi við umhværvissspurningar og nytslu av tilfeingi i undirgrundini. B.S.-útbúgvningin er endalig, men er skipað soleiðis, at hon skal geva upp til fulla góðskriving í framhaldslestri uttanlands, annaðhvært til t.d. cand.scient. í Norðurlondum ella M.S. aðrastaðni.

Tað fræðiliga innihaldið í útbúgvningini er vist á mynd 4c og fevnir um skeið og verkætlunar umframti felags stæðisútbúgvning. Ein partur av skeiðunum eru kravd skeið, onnur valskeið, tó soleiðis, at megindeildarráðið skal góðkenna loyvdar samansetingar.

B.S. í hagfreði/teldufreði: Námið miðar imóti stervum bæði í vinnulivinum og hjá tí almenna. Partvist verður hugsað um hevdbundnar arbeiðsuppgávur í sambandi við rakstur og umsiting av teldukervum, partvist talviðgerð á hægri stigi. Kandidatarnir skulu eisini kunna loysa uppgávur bæði hjá tí almenna og eðrum, og skulu saman við t.d. verkfreðingum kunna vera við í tilrættisleggingar- og menningarverkstlanum. Longu nú verða telduforrit útflutt úr Føroyum, serliga til fiskivinnuna, og útbúgvningin, ið her er skotin upp, kann koma hesi vinnugrein til góðar.

Tað fræðiliga innihaldið í hagfreði/teldufreðiútbúgvningini er vist á mynd 4d. Umframti felags lestrarbólkin á mynd 4a eru eftirverandi skeið triggjar tær fyrstu lestrahálvurnar saman við B.S.-náminum í alisfreði/jarðalisfreði. Hin undirvisingen verður útfylt við skeiðum og verkætlunanum í lærugreinum innan hagfreði og teldufreði.

Nevndin heldur, at henda hugsaða útbúgvningin í stóran mun fer at kunna nökta tørvin á teldøkinum. Vit mugu tó viðganga, at hon á ongan hátt kann nökta allan tørvin, ikki minst ti handislærugreinirnar eru sera avmarkaðar. Tá nevndin hevur valt at taka hesa útbúgv-

ing framum, kemst tað av tí, at hon í stóran mun kann samskipast við aðra undirvising á Fróðskaparsetrinum, og tilfeingiskrævini verða tí munandi minni.

Nevndin heldur tó eisini, at partur av B.S.-útbúgvingini í hagfrøði/teldufrøði fer at kunna vera partur av eðrum útbúgvingum, sum meira venda sær til ta handilsligu nytsluna av teld. Ein kundi eisini hugsað sær, at tey lesandi kundu tikið lut í eðrum námum á setrinum ella eðrum útbúgvingarstovnum. A tann hátt kundi hetta uppskot verið mennandi fyri teldundirvisningina á viðari øki.

Tá felags lestrarbólkurin til allar tøknifréðiligar/náttúrufréðiligar lestrargreinir er partur av núverandi støðisútbúgving, krevur omanfyri nevnda uppskot bert eykajáttanir til henda bólkín.

Til ravmagnsverkfroðiútbúgvingina eiga í fyrsta umfari at verða knytt tvey föst visindalig størv, einir 10 uttanseturs lærarar og ein útlendskur gestalærari í hálvum starvi. Harafturat koma tólbúnaður og rakstur, og árligu eykaútreiðslurnar til hetta nám verða tilsamans mettar til 1-1,5 mill. kr. (Hetta er tó ikki nóg mikið til allar 4 lestrargreinir, sum skotið er upp í fylgiskjali 8).

Til B.S.-námið í alisfreði/jarðalisfreði átti ikki at verið neyðugt at sett fleiri föst størv, men uml. 10 uttanseturs lærarar eiga at verða knyttir at náminum, og við rakstri og tólbúnaði verða eykaársútreiðslurnar mettar til uml. 500.000 kr. tilsamans.

Til B.S.-námið í hagfrøði/teldufrøði eigur at verða sett eitt fast visindaligt starv. Hartil koma 5-10 uttanseturs lærarar. Eykaársútreiðslurnar verða mettar til uml. 750.000 kr. tilsamans.

ONNUR NAM

Omanfyri nevndu útbúgvingar eru allar á universitetsstigi. Umframta tað eiger meguleiki at vera fyri at stovna útbúgvingar á lægri stigi ætlaðar starvi í vinnulivinum. Her verður serliga hugsað um útbúgvingar, sum innihalda partar av núverandi ella uppskotnum námum á setrinum. Hesar útbúgvingar kunnu hugsast annaðhvört at hoyra undir setrið ella verða fyriskipaðar í samstarvi millum setrið og aðrar útbúgvingarstovnar.

I hesum sambandi kann verða nevnt, at Føroya Blaðmannafelag hevur arbeitt við ætlanum um at gera eina útbúgving annaðhvört á setrinum ella í samstarvi við setrið. Meguleikar áttu at verið fyri at stovna tilika fjølmiðlaútbúgving.

Læraraeftirútbúgvingin hevur serligan áhuga. Hon hevur higartil verið á Fróðskaparsetrinum, men tað hevur verið borid upp á mál at leggja ábyrgdina av henni utan fyri setrið. Tá hetta mál í løtuni verður viðgjørt bæði frøðiliga og politiskt, tekur nevndin ikki støðu til tað, men visir á, at ein stórur partur av teimum skeiðum og útbúgvingartilboðum, sum eru lyst omanfyri, kunnu skipast sum partur av læraraeftirútbúgvingini.

Nevndarlimirnir H. D. Joensen, Jóannes Rasmussen og Johan Djurhuus hava lagt fyri nevndina uppskot um eitt 1-árs grundskeið i heimspeki og feroyskari mentan. Skeiðið er eitt opíð tilboð og etlað teimum, sum fegin vilja ogna sær eitt rúmari alment útsyni millum hina vanligu skúlagongdina og eina meira bundna, miðvisa útbúgving á hægri stigi, og teimum, sum annars hava áhuga fyri hesum evnum, si fylgiskjal 5. Nevndin mælir til, at hetta uppskot verður sett í verk.

Nevndin mælir harumframt til, at stovnað verður ársnám í feroyskum á Fróðskaparsetrinum fyri útlendingar (skjalsnám). Hetta nám skal kunna góðskrivast á óðrum lerdum háskúlum og eigur at fevna um byrjanarundirvising í talaðum og skrivaðum feroyskum málí, feroyskari málfrøði, feroyskum bókmentum og feroyskum samfélög og mentan tess.

L A R A R A R
=====

Høvuðstreytin fyri hægri undirvising i Føroyum er ivaleyst spurningurin um at fáa lærarar við frøðiligmunnunni kunnleika á nóg høgum stigi. Setrið kann uttan iva í ein vissan mun fáa hjálp frá útlendskum lærararum, men tann skipanin kann ikki vera álitid hjá einum hægri lærustovni. Neyðugt er at hava eitt minstatal av visindaligum starvsfólki á hvørjari deild, um hon ikki skal stirðna.

Eitt hóskandi tal av hesum fólkum eiger at hava fast starv á setrinum, og størvunum skal fylgja bæði rættur og skylda til granskning i teirri lærugrein, sum undirvist verður í. Hetta er neyðug treyt fyri, at undirvisingen verður á nóg høgum stigi, samstundis sum granskiningin í sjálvari sær sum frá liður fær stóran tydning fyri samfelagið, eisini búskaparliga.

Sum støðan er, hevði verið neyðugt at økt talið á visindaligum starvsfólki á Fróðskaparsetrinum, um starvsfólkið einsamalt skuldi tikið alla eykaundirvising upp á seg, sum skotin er upp í hesum áliti. Nevndin heldur tað vera sera umráðandi, at tey mongu uttan fyri setrið við akademiskari útbúgving verða drigin upp í undirvisingina. Hetta liggar eisini í setningi nevndarinnar. Vanliga verður tað hildið at vera óheppið, at stórus partur av undirvisingini verður ræktur av uttanseturs lærararum, og tað er greitt, at tað hevur nógvar vansar, men hin vegin kann tað styrkja sambandið millum teir ymsu stovnarnar, sum hava granskning, og tað kann stímbra granskiningina. Somuleiðis kann tað skapa betri viður-skifti við vinnulivið, og tað er nøkrum av útbúgvingunum fyrirtreyt fyri góðum úrsliti. Tað munar mest, at neyvan fer at bera til at fáa nóg mikið av frøðiliga fullferum lærararum utan eisini at fáa fólk frá øðrum stovnum.

Ein skipan sum henda við lutfalsliga stórum parti av lærarunum uttan fyri setrið krevur, at ávisar treytir eru loknar, skal hon virka eftir ætlan. I fyrsta lagi mega uttan-seturs lærarar lúka somu krøv til yrkisførleika sum teir, sum eru í føstum starvi á setrinum, og høvuðsstarv teirra má í høvuðsheitum vera av tilikum slag, at teir kunnu varðveita nóg høgt frøðiligt stig. Her verður serliga hugsað um tey, ið starvast á almennum stovnum, sum fremja granskning.

Uttanseturs lærarar mega tó hava fast tilknyti til setrið. Hetta er neyðugt, partvist at tað skal kunna bera til at leggja ráð um undirvisingina, partvist at vissa kann vera fyri, at ráðleggingin fevnir nóg viða. Av somu orsök eiga uttanseturs lærarar eisini at vera umboðaðir í ráðunum fyri setrið.

Støddin á føstum viðbótum til uttanseturs lærarar verður eyðvitað ásett í samráð við landsstyrið, men nevndin hugsar sær eina upphædd um leið 10.000 kr. til støddar um árið til lektalar og nakað meira til professarar.

Umframt fast tilknyttar uttanseturs lærarar eiger til undirvising, ið ikki er so frøðiliga krevjandi, undirvisingarhjálp at kunna fáast frá undirvisingarhjálparum. Teir hava einki formligt tilknyti til setrið og fáa bert timaløn fyri ta

undirvising, teir hava. Teir nytast ikki at verða mettir av serkönari nevnd.

I fyrstani kann á sumnum fræðiekjum verða torfört at finna nóg nógvar lærarar við neyðugum yrkisførleika. Her kann hugsast, at undirvisingin innan fyri ávist mark verður í hondunum á undirvisingarhjálparum við leiðbeining frá einum lektara/professara (i fóustum starvi ella uttanseturs), ið eisini hevur ábyrgdina.

Umframt lærarastær, sum nevnd eru omanfyri, má eisini roknast við einum ávisum tervi á gestalærarum frá útlendskum stovnum, serliga tey fyrstu árini.

STARVSLAG

Ítekiliga verða hesi starvsleg uppskotin:

Lærarar í fóustum starvi á setrinum verða nevndir professarar og lektarar. Harumframt eiga at vera útbúgvingarstærvinni adjunktur og granskingsstyrkhavi. Arbeiðsþyrði teirra verður skift í granskning, undirvising og fyrisiting eftir nakað somu reglum sum í öðrum Norðurlondum.

Uttanseturs lærarar eru uttanseturs professarar og uttanseturs lektarar. Teir skulu, eins og lærarar í fóustum starvi, metast av serkönari nevnd, áðrenn teir formliga kunnu verða knyttir at setrinum og fáa nevndu heiti. Teir verða lenti við fastari mánaðarviðbót aftur at teirri lón, teir fáa á arbeiðsstæði sínum (uttanseturs professarar eftir hægri stiga enn uttanseturs lektarar). Afturfyri hava teir skyldu til at taka lut í ráðlegging um undirvisingina, og teir geva tilsøgn um at undirvisa í givnan mun, tá ið törvur er á ti. Tá ið uttanseturs lærarar undirvisa, fáa teir timalón umframta ta fóstu viðbótina. Tilknyti hjá uttanseturs lærarum má sjálvandi vera í semju við stovnarnar, har sum teir hava høvuðsstarv sitt.

G R A N S K I N G

Lærarar á setrinum nytta eins og vanligt er aðrastaðni í mesta lagi helvtina av arbeiðstíð sín til undirvising. Hin parturin er ætlaður til granskingu umframt nakað av fyrisiting. Hjá summum lærarum, íð hava serligar skyldur at rökja, kann verða minkað um undirvisingarpartin.

I hugvisindum er granskingu á Føroyamálsdeildini í orðabókaarbeiði, fólkaminnum, skaldskapi av mannamunni, málførum, staðanøvnum og bókmentum. Stórrur partur av granskinguini er innsavning, skráseting og skjalfesting.

Likt granskingsvirki er eisini á Føroya Fornminnissavni og Føroya Landsskjallasavni. Stevnt eigur at verða móti skipaðum samstarvi millum setrið og hesar stovnar i fólkalivsfræði og fornfræði.

Mælt verður til, at verkætlan í feroyskari orðabókargerð við nytslu av nútíðartøkni fær serligar sœmdir.

Granskinguin á Steðisútbúgvíngini fevnir um kanning av feroyskari náttúru og feroyskum umhvørvi, eitt nú kanning av vindi og streymi. I granskingsvirksheimnum er samstarv við Fiskirannsóknarstovuna og Náttúrugripasavnið. Samstarv er eisini fingið í lag við Landsverkfæringin og Orkuráðið um ávisar verkætlanir.

Við teimum útbúgvíngum, sum skotnar eru upp, verður sum frá liður bygdur upp ein serkunnleiki á náttúruvisindaliga og teknifræðiliga økinum bæði við fóstu lærarunum og uttanseturs lærarunum. Hesin serkunnleiki eigur eisini at koma til góðar i ráðgevingararbeiði setursins, men umráðandi fyrir dygdina í hesi ráðgeving er, at ein ávis grundgranskingu verður framd.

Ein nyggjur tattur er samfelagsfræðilig granskingu. Endamálið við henni er at vinna kunnleika um feroysk samfelagsviðurskifti, feroyskan búskap, bygdamenning og feroyska lóggávu. Eisini er samfelagsvisindaligur kunnleiki neyðugur til at meta um, hvorja ávirkan samfelagsviðurskifti utanfyri fáa hjá okkum og til at leggja stóði undir óhefta ráðgeving til myndugleikar, felagsskapir og virki. I fyrstu atlægu verður dentur lagdur á at útbúgva granskunar til hetta virksemi.

S T Y R I S S K I P A N
=====

Fróðskaparsetrið hevur higartil verið styrt av setursráði við tveimum fóustum limum og trimum valdum av Føroya Fróðskaparfelag.

I sambandi við broytingar og viðkanir i lestrarskipanini, soleiðis sum skotið er upp i hesum álti, heldur nevndin, at eisini styrisskipanin eiger at verða broytt, og nevndin er sannförd um, at tann nyggja skipanin eiger at fylgja somu meginreglum, sum øll onnur universitet i grannalondum okkara fylgja. Hetta er serliga galldandi fyri regluna um sjálvstýri hjá universitetum. Eyðvitað verða játtanir til setrið ásettarr av lögtinginum, og loyvi skal fáast til at seta nyggj stær. Nevndin heldur eisini, at avgerð um at stovna ella taka av nyggjar lestrargreinir eiger landsstýrið at taka eftir tilmæli frá setrinum; men i øllum øðrum viðurskiftum eiger setrið at vera sjálvstyrandi. Hetta er serliga galldandi fyri tað frœsiliga innihaldið i teimum ymsu námunum, við starvsseting, og hvussu undirvisningin verður skipað og framd.

Til at umsita hetta sjálvstýri verður skotin upp styrisskipan (ritmynd 5) við setursráði sum hægsta myndugleika, rektara, ið hevur ábyrgd fyri dagligu leiðsluni, og sum umbóðar setrið úteftir, og hartil trimum megindeildarráðum (fyri ávikavist hugvisindi, samfelagsvisindi og náttúruvisindi/tekni).

Fylgiskjal 10 er uppskot til lög fyri Fróðskaparsetur Føroya, sum nærri ásetur samanseting, ábyrgdareki og virki hjá hesum umbóðsráðum. Harav sest, at megindeildirnar gera av frœsiliga innihaldið i útbúgviningunum og hava yvirábyrgd av undirvisningini. Setursráðið tekur avgerð i figgjarmálum, málum viðvikjandi setrinum sum heild, og setir visindalig stær eftir tilmæli frá avvarðandi megindeild.

Rektari, ið samstundis er setursráðsformaður, eiger at hava viðar heimildir, og miðfyrising setursins er i hansara hondum.

Bert fólk, ið eru fast knytt at setrinum, eiga at velja setursráð og megindeildarráð, t.e. visindalig starvsfólk, teknilitg starvsfólk og starvsfólk i fyrisitingini, lesandi og uttanseturs professarar og lektarar. Tá lutfalsliga stórur partur av undirvisningini verður róktur av uttanseturs lærarum, ið hvussu er i fyrstuni, heldur nevndin tað vera rætt, at teir hava ávirkan á avgerðir setursins; men av hentleikagrundum eiga teir ikki at kunna verða valdir til formann, hvørki megindeildar- ella setursráðsformann.

Við reglugerð verður setrið skipað i deildir ella stovnar, so hvært sum tørvur er á. I hesum sambandi eiger at verða tryggjað, at allir lærarar, eisini uttanseturs, verða eftirspurdar, tá ið tyðandi broytingar verða gjørdar i námum, ella nám verða stovnað av nyggjum og nyggj visindastær verða skipað.

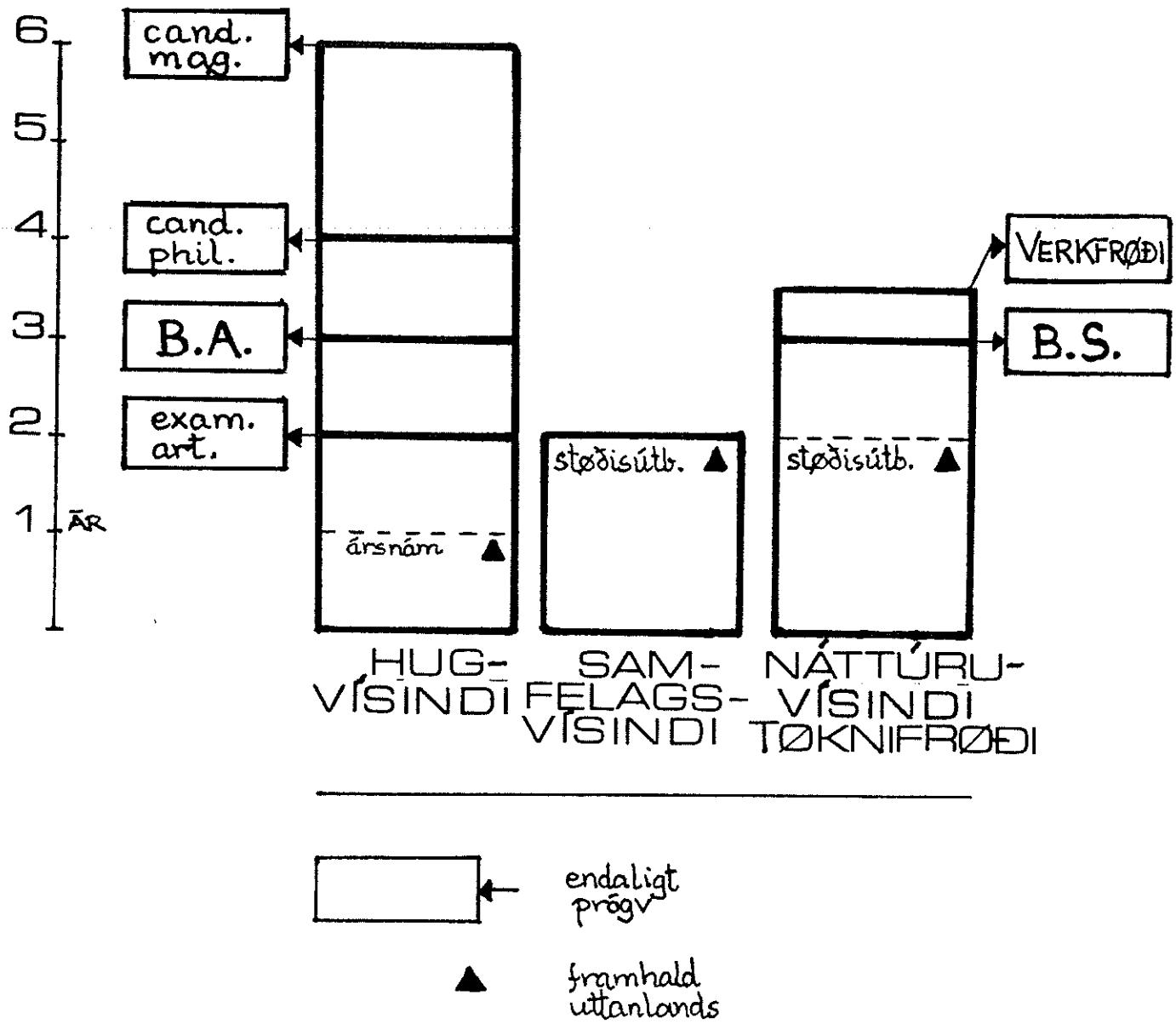
Skilagóð menning av gransking og hægri útbúgving er treytað av sambandi og orðaskifti millum setur og landsmyndugleikar. Þi verður skotíð upp at seta samstarvsnevnd, íð nærri verður lyst í fylgiskjali 10 (sí eisini ritmynd 5).

Harumframt eigur mæguleiki at vera fyri at stovna takføris-nevnd millum setrið og stovnar og felagsskapir utan fyri setrið.

U p p s k o t

til

ÖTBÜGVINGARSCHIPAN

A L I T um

FRØDSKAPARSETUR FØROYA

cand. phil.

í norðurlendskum,
serliga føroyskum
máli og bókmentum

S e r r i t g e r ð	Bókmentir	Mál
Bókmentir	Mál	
Bókmentir	Mál	
Bókmentir	Mál	

8. hálva

7. - Mynd 2a

6. -

5. -

exam. art.

í norðurlendskum,
serliga føroyskum
máli og bókmentum

S e r r i t g e r ð	Bókmentir	Mál
Bókmentir	Mál	
Bókmentir	Mál	
Bókmentir	Mál	

4. hálva

3. - Mynd 2a

2. -

1. -

exam. art.

í sögu og síðsögu

E v n i s e k i B	L e s e m a t	Samfélagsvisindaligt evniseki	Handbóka- og bókments kunni
E v n i s e k i A		Seguligt og síðseguligt granskingsarlag	Savns- og skjala- savnskunn
Bugvisindaligt Ásteði			

4. hálva

3. -

2. - Mynd 2b

1. -

FRODSKAPARSETUR
FØROYA

NÁMSKUBBI

E-L

Lívevnafrøði og mylisk lívfrøði			
Lívevnafrøði			
Lívrunnin evnafrøði	Hægfrøði	Djórafrøði	Vá
Ólivrunnin evnafrøði	Kyknufrøði	Støddfrøði	Alisfrøði

Mynd 3a

**MATVØRU-
VERKFØÐI**

Starvsvenjing		VERKET LAN			
Tøknifrøði	Fiskaídnaður	Fiskaaling	Fiskivinna	Fyrisiting	Búskapur
Føðslulæra	Tøknifrøði	Eiturfrøði	Heilsufrøði	Alisfrøði	Búnafrøði
	Smá-lívfrøði	Djóralívvirkisfrøði	Matgoyming		Búskapur
	Smá-lívfrøði	Greiningar- og alis- evnafrøði	Tilgongdatøkni		

7. hálva

6. -

5. -

Mynd 3b

4. -

3. -

2. -

1. -

NÁMSKUBBI

E-L**B.S.**

í lívfrøði

Jarðfrøði	Fiskivinnulívfrøði	VERKET LAN / valskeið	
Leyvgróplantufrøði	Almenn og lívfrøðilig havfrøði	Havlívfrøði	Valskeið
	Djóralívvirkisfrøði	Vistfrøði	Djórafrøði
Fyggdjóraskurður	Vistfrøði	Djórafrøði	

6. hálva

5. -

4. -

Mynd 3c

3. -

2. -

1. -

NÁMSKUBBI

E-L

NÁMSKUBBI

S-A

S4	S5	A4	
S3	A3	Av	
S2	A2	Ea	Tg2
S1	A1	D1	Tg1

Mynd 4a

**RAVMAGNS-
VERKFROÐI**

VERKETLAN			Sg6
Sg2	Sg3	Sg4	Sg5
Sg1	Tg5	Tg6	Tg7 F2
			Tg4 F1
NÁMSKUBBI S-A		Tg3 Vs	T
			T

7. hálva

6. -

5. - Mynd 4b

4. -

3. -

2. -

1. -

B.S.í alisfrøði/
jarðalisfrøði

Jarðfrøði	Jarðalisfrøði	Ástæðilag havfrøði og veðurfrøði	VERKETLAN / valskeið
Skamtateli		Gyrðisástæði og vatnelvi	Almenn og lívfrøðilag havfrøði
		Ravsigulmagn 2	Stjórnufroði
NÁMSKUBBI S-A		H1	D2
		Vá	Vá
		Vá	Vá

6. hálva

5. -

4. -

3. - Mynd 4c

2. -

1. -

B.S.í hagfrøði/
teldufroði

VERKETLAN			
		Skeið í støddfrøði, hagfrøði og teldufroði	
NÁMSKUBBI S-A		H1	D2

6. hálva

5. -

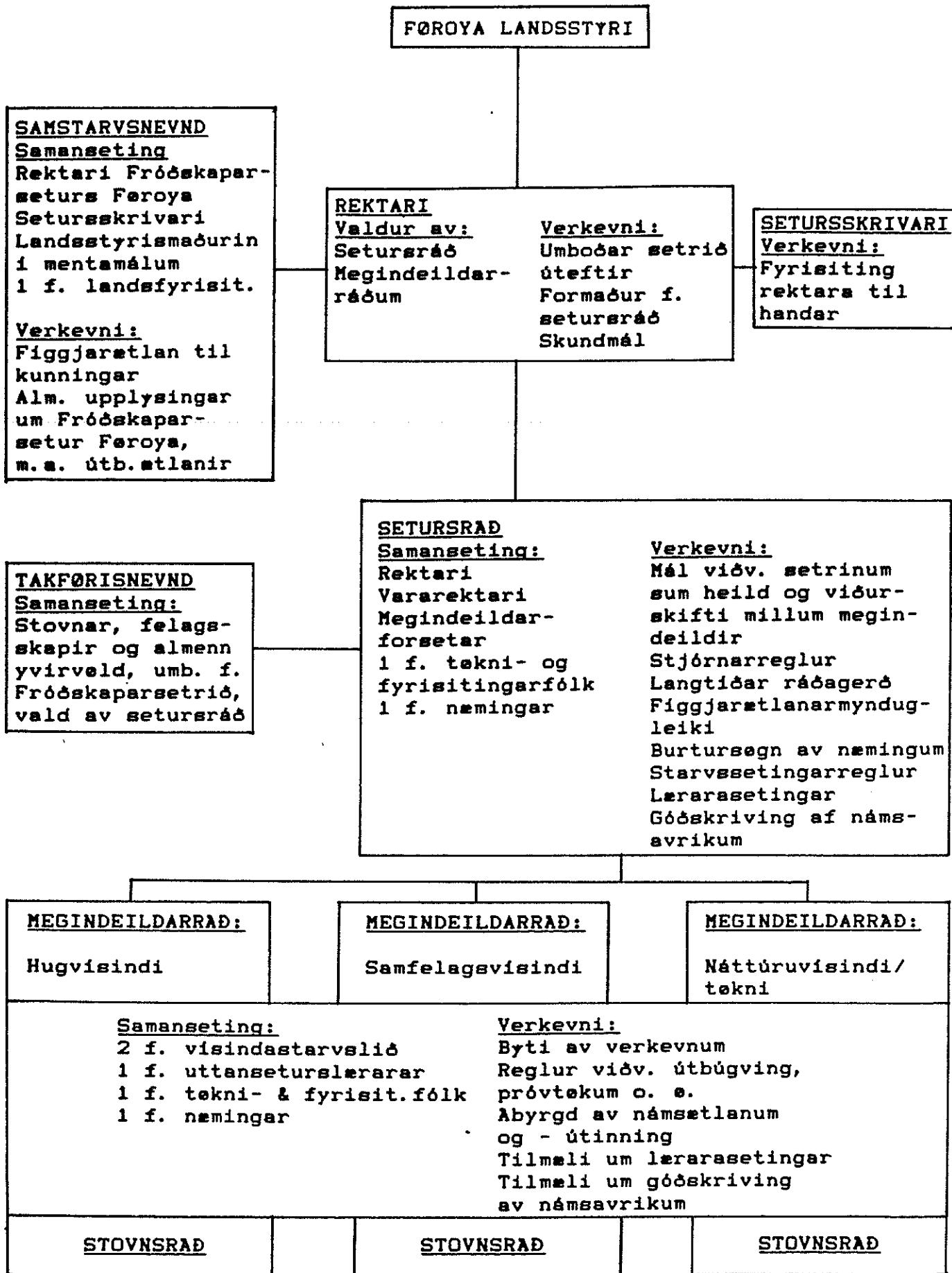
4. -

Mynd 4d

3. -

2. -

1. -

UPPSKOTI TIL LOG FYRI FRODSKAPARSETUR FØROYA

Á L I T um
FRÓÐSKAPARSETUR FØROYA

Yvirlit yvir fylgiskjøl

1. Jóan Pauli Joensen: Um ikki at flyta annan fótin fyrr enn hin stendur tryggur. - Ein stutt søgulig lýsing av Føroya Fróðskapar-felag og Fróðskaparsætri Føroya (serpent úr Fróðskaparritum 31. bók, 1983). 27 bls.
2. Um skipan Fróðskaparsæturs Føroya (upprit frá Føroyamálsdeildini 1. juni 1985). 6 bls.
3. Námsætlan fyri "Høvuðsgrein í norðurlendskum, serliga føroyskum máli og bókmentum" (uppskot frá Føroyamálsdeildini 28. oktober 1984). 4 bls.
4. Grundútbúgving í sögu og siðsögu (uppskot frá januar 1986 í fram-haldi av nevndaráliti 17. juni 1985 í sambandi við uppskot til sögu og siðsögudeild við Fróðskaparsætur Føroya). 3 bls.
5. Grundskeið í heimspeki og føroyskari mentan (uppskot 20. mars 1986 frá H. D. Joensen, Jóannes Rasmussen og Johan Djurhuus). 3 bls.
6. Principforslag til opbygning af et samfundsvideinskabeligt under-visning- og forskningsområde ved "Det færøske Akademi" (Sven Caspersen, Aalborg, 19. november 1985). - Køreplan for igangsættelse af samfundsvideinskabelige basisuddannelse ... (Aalborg, 10. marts 1986). 16 bls.
7. Útbúgvingar í verkfrøði. - Ein viðmerking í sambandi við nevndar-arbeiði viðvíkjandi verkfrøðiútbúgving í Føroyum (Magnus Danielsen, mai 1985). 5 bls.
8. Skeiðsheiti, skeiðssamansetningar v.m. í sambandi við S-A námskubban (støddfrøði-alisfrøði) og verkfrøðiútbúgvingina. 3 bls.
9. Limir í undirnevndum. - Onnur, ið hava verið nevndini til handar. 1 bls.
10. Stýrisskipan: Uppskot til lóg um Fróðskaparsætur Føroya (Academia Færoensis). 6 bls.

Um ikki at flyta annan fótin fyrr enn hin stendur tryggur

Ein stutt søgulig lýsing av Føroya Fróðskaparfelag
og Fróðskaparsetri Føroya

Jóan Pauli Joensen

Sum inngang til hetta yvirlit fari eg at loyva
mær at seta hetta brot burtur úr røðu, sum
formaðurin i Føroya Fróðskaparfelag Hanus
Debes Joensen hevði á 20 ára stovningardegi
felagsins 17. desember 1972:

»Skulu vit aftan á 20 ára royndir loyva
okkum at benda á ta atferð, sum hevur tókst
hollast, má tað vera at royna ongantið at
seta sær setningar, sum tú sjálvur ivast í at
vera færur fyri at halda, ongantið at biðja
um almennan stuðul, uttan so tú sjálvur
longu ert komin fitt á leið, ongantið at sleppa
persónligum ella politiskum hugsjónum og
áhugamálum fram um meginmálið, ein fær-
oyskan lerdómsstovn og — einamest kanska
— at arbeiða í semju og samlyndi, ið hvussu

Hetta yvirlit byggir fyrst og fremst á upplýsingar úr
gerðabók Føroya Fróðskaparfelags, gerðabók seturs-
ráðsins og á skjøl, sum eru at finna í varðveislu hjá
Fróðskaparfelagnum og á Fróðskaparsetrinum. Har-
umframt havi eg eisini singið munnligar upplýsingar
frá Maud Heinesen, setursskrivara, ið hevur verið
skrvari Fróðskaparfelagsins síðan 1963 og skrvari
setursins síðan 1965, og frá Jóannesi Rasmussen, stats-
geologi, ið var ein teirra, ið stovnaði Fróðskaparfelagið,
og sum var nevndarlimur í Fróðskaparfelagnum
og formaður í setursráðnum òll tey fyrstu árini. Tey
hava eisini lisíð handritið og eru komin við fleiri upp-
ískoytum og hava rættar meg, har eg eri farin skeiv-
ur. Teimum báðum takki eg hjartaliga fyri beinasemi.

er so, at vit altið standa saman fyri øðrum.

Roynt hevur verið, eins og til bjarga, ong-
antið at flutt annan fótin fyrr enn hin fóturin
stóð tryggur, og annars altið heilt og fult at
lita á hinum, sum við voru í ferðini. Ti eitt
heldur stutt komið samfelag sum okkara, sum
enn ikki er komið í fasta legu sum tjóð, og
har sjónarmið og áskoðanir striðast og ofta
eru heilt ósambærilag, er í mongum fórum
litið mætari at fóta sær i enn í bjarglendi.«

Bátahøllin, har tað byrjaði

Hjúnini Petra og Hans Andrias Djurhuus
sýndu vísindum og granskingsarbeidi yvir-
høvur sera stóran ans. Hans Andrias var
formaður i Føroya Forngrípafelag í mong ár,
og Petra var ein sera virkin savnari. Í 1951
seldu tey Sloans hús í Havn, sum tey áttu, og
lótu sölupeningin til bygging av einum nýggj-
um savni. Umframt keypsvirði læt Tórs-
havnar býráð eina stóra peningagávu til
sama endamál. Fyri umleið 75.000 kr. vórðu
so eini hús liðug at seta upp keypt úr Noregi.
Føroya landsstýri kostaði upsettingina av

húsunum í 1952. Fyrsta framsýning í hesum nýggju hólunum var landsframsýningin, sum varð fyriskipað í 1952 í sambandi við 100 ára dagin fyri, at Føroya lögting varð endurreist. Í syðra enda á hesum húsum, Bátahøllin ella Neystið, sum tey vanliga eru nevnd, varð frá byrjan, eftir ynski teirra Hans Andriasar og Petru Djurhuus, innrættað høli til fornfrøði og jarðfrøði. Hans Andrias andaðist, áðrenn húsini vórðu reist. Petra Djurhuus læt tá innrætta á loftinum í syðra enda Hans Andriasar stovu til minnis um mann sín. Stovuna læt hon Føroya Fróðskaparfelag til felags- og arbeiðsrúm. Felagið varð formliga stovnað 17. desember í 1952. Seinni fekk felagið eisini bøkur og annað, sum Hans Andrias Djurhuus hevði átt. Bátatramsýningin og Náttúrusøguliga framsýningin komu ikki beinan vegin, men vórðu uppsettar so við og við. Hetta varð fyrir stóran part fyriskipað av Petru Djurhuus í samstarvi við Sverra Dahl, antikvar, og Jóannes Rasmussen, fyristøðumann fyri Náttúrugripasavninum.

Í Bátahøllini komu so Fornminnissavnið og Náttúrugripasavníð at halda til í neðra; Fróðskaparfelagið og seinni eisini Málstovnur Føroya Fróðskaparfelags fingu innivist á loftinum. Fróðskaparsetur Føroya helt eisini til á hesum sama lofti frá 1965 til nýggju seturshúsini vórðu bygd í 1967. Tað er sostatt fyrir stóran part Petru og Hans Andriasi Djurhuus fyri at takka, at Føroya Fróðskaparfelag frá byrjan fekk arbeiðshøli og góðar umstøður at virka í.

Føroya Fróðskaparfelag verður stovnað

Fyrireikingarnar til stovnan av Fróðskaparfelagnum vórðu gjørðar í góðari tíð innan

stovningardagin. Teir sum løgdu mest á seg í hesum sambandi voru Hanus Debes Joensen og Jóannes Rasmussen. Teir høvdud longu frammanundan fangið greitt fyrsta Fróðskaparrit til prentingar.

Stovnandi aðalfundurin var 17. desember 1952 á Jarðfrøðisavninum í Bátahøllini. Teir, sum voru á hesum fundi, voru:

Rasmus Rasmussen, fyrrv. háskúlastjóri
R. K. Rasmussen, kommunulækni, dr. med.
Hans Debes Joensen, landslækni
Axel Poulsen, kommunulækni
Karsten Hoydal, fiskivinnufrøðingur
Hans Jacob Jacobsen, landbúnaðarráðgevari
Jóannes Rasmussen, mag. scient.
Sverri Dahl, antikvarur

Teir báðir Niels á Botni, fuglakonservator, Nólsoy, og Christian Matras, professari, Keypmannahavn, voru ikki á fundi, men gjørðust limir. Hetta voru somu menn, sum skrivaðu í fyrstu bók av Fróðskaparritum.

Á fundinum varð lógaruppskot fyrir felagið sett fram og samtykt. Eisini varð samtykt at árbók felagsins »skuldi eita Fróðskaparrit við latínska heitinum: Annales Societatis Scientiarum Færoensis«.

Bæði felagið og ritið høvdud fangið navn eftir uppskoti frá Christian Matras.

Mið Fróðskaparfelagsins er sbrt. § 2:

1. At taka upp samstarv við tey fólk her á landi, sum áhuga hava fyrir vísindaligum starvi.
2. Á feroyskum máli at geva út Fróðskaparrit, ið er felagsárbók.
3. At fáa til vegar vísindaligar bókmentir og virka fyrir at fáa settan á stovn ein ognargrunn og soleiðis royna at leggja støði undir ein komandi lærðomsstovn í Føroyum.

Nevndarlimir og onnur fólk felagsins

Á örenn farið verður undir at greiða frá virksemi felagsins, skulu fólk felagsins verða umrødd. Á stovnandi aðalfundinum vórðu teir triggir Hanus Debes Joensen, Jóannes Rasmussen og Sverri Dahl valdir í felagsnevndina, sum skipaði seg við Hanusi Debes Joensen sum formanni, Jóannes Rasmussen sum næstformanni og Sverra Dahl sum kassameistara. Henda nevnd varð ferð eftir ferð afturvald í 25 ár. Kortini so at Hanus Debes Joensen og Jóannes Rasmussen skiftu um sess í 1974, soleiðis at Jóannes Rasmussen varð formaður, og Hanus Debes Joensen varð næstformaður. Á aðalfundi 17. desember 1977 ynsktu allir triggir at fara úr nevndini, og eftir teirra uppskoti vórðu Høgni Debes Joensen, lækni, Jón Pauli Joensen, savnvørður og Jóhan Hendrik W. Poulsen, deildarstjóri, valdir í nevndina, sum skipaði seg við Høgna sum formanni, Jón Paula sum næstformanni og Jóhan Hendriki sum kassameistara. Henda nevnd situr enn.

Tveir tiltaksmenn og tveir roknkapargrannskoðrar hava verið valdir á hvørjum aðalfundi. Sum tiltaksmenn hava sitið: Karsten Hoydal 1952—1977, Axel Poulsen 1952—1964, Jákup Sverri Joensen 1964—1977, Bogi Hansen og Mortan Nolsøe síðan 1977. Roknkapargrannskoðarnir hava verið: R. K. Rasmussen 1952—1961, J. D. Magnussen 1952—1964 N. P. Holm 1961—1966, Hans Jacob Jacobsen 1964—1979, Jákup í Jákupsstovu 1966—1976, Jón Pauli Joensen 1976—1977. Arne Thorsteinsson hevur verið grannskoðari síðan 1977, og John Davidsen síðan 1979.

Maud Heinesen byrjaði í 1963 sum hjálparfólk hjá felagnum og kom so við og við at virka sum skrivari felagsins. Kassameistarín

fördi limaroknkapin til 1973; tá tók seturskrivstovan við.

Roknkaparhald felagsins hevur Esbern Zachariassen annars havt um hendur: fyri bókaútgávustarvið og Málstovnin 1961—78 (hereftir setursskrivstovan), Orðabókagrunn in 1963—84, R. K. Rasmussens grunn 1966—83. Onnur fólk, sum hava arbeitt fyri felagið, verða umrødd í tí høpi, samstarvið hoyrir heima.

Fróðskaparrit

Fumsókn til Mentunargrunn Føroya Løgtings dagfestari 15. mai 1952 verður sagt, at menn við heiðursritinum til Rasmus Rasmussen á 80 ára degi hansara í 1951 gjørdu eina fyrstu roynd til eitt føroyst fróðskaparrit. Ført verður fram, at tað er av stórum tydningi, »at menn, sum starvast á vísindaligum økjum, sleppa at leggja frá sær úrslit i føroyaskari ritgerð, sum í útheiminum kann umboða Føroyar vísindaliga og mentunarliga«. Á örenn umsóknin varð send Mentunargrunnum, høvdú fyrireikararnir fingið teknað eitt stórt tal av halarum á bygd. Mentunargrunnurin tók upp á seg at geva ritið út fyri eitt ár í senn, treytað av at grunnurin stóð sum útgevari og Fróðskaparfelagið sum fyrireikari av ritinum. Soleiðis kom tað fyrsta ritið út longu til stovnandi aðalfund felagsins. Í reglugerðini fyri Fróðskaparrit stendur m.a.:

»Ætlingin við hesum ritgerðum er at siga frá nýloftaðum fyribrigdum og leggja fram rannsóknarúrslit frá øllum vísindagreinum. Evnini nýtast jüst ikki at vera føroysk — greinirnar skulu tó vera á føroyskum máli við útlendskum resumé, men ritgerðin má vera ein sjálgjørd handfaring av einumhvørjum evni. Av tí at ráðini eru ring, og plássið tí

verður smábýtt — vit vilja sumi nevnt geva öllum visindagreinum innivist — verður ikki gjørligt at prenta upp skjalatilfar óviðgjört, men ógvuliga væl greinir, sum byggja á tillikt tilfar».

Spurningurin, um greinir á fremmandum málum skuldu kunna prentast í ritinum, var fyri á aðalfundi 17. desember 1966. Samtykt varð tá at gera undantak frá 2. grein 2. petti, har tað stendur, at grein skal skrivast á fóroyiskum, soleiðis at:

»Kortini er ritstjórnini loyvt at gera undantak, um áneyðir eru til tess, og tá allir limirnir eru samdir um tað. Úrtak skal tó i slikum fóri vera á fóroyiskum málí.«

Henda samtykt var ein dagføring av eini síðenju, sum hevði verið galldandi síðan 1963 við 12. bók, tá Jóannes Rasmussen saman við Eske Koch skrivaði eina grein, sum varð prentað bæði á fóroyiskum og enskum. Siðan tá hava næstan i hvørjum riti verið onkrar greinir á útlendskum málum. Onkur hevur hildið á aðalfundum felagsins, at ov nögv er av fremmandum málí í ritinum. Spurningurin er, um ritið skal vera eitt amboð til málmenning ella eitt amboð, sum kann umboða fóroysk vísindi úteftir. Í hesum sambandi skal verða víst til viðtal við Hanus Debes Joensen í Skøruni, blað setursins, 1983:4. Hann sigur her, at hann iðrar seg um, at hansara doktararitgerð um bróstamjólkina røkk so stutt, tí hon varð skrivað á donskum. Spurdur um, hví teir so góvu Fróðskaparrit út á fóroyiskum, svarar hann, at »setningurin var heilt annar. Fremst av öllum at búgva út fóroyskt vísindaligt mál.« Tey seinastu árini hevur verið roynt at gera bæði.

Mentunargrunnur Fóroya lögtings hevur givið ritið út øll árini, tey fyrstu árini kortini eftir umsókn hvørja ferð, men síðan 1955 fyri

eitt longri áramál i senn. Tað var viðhvort, at summir límir í Mentunargrunninum hildu, at ritið var ov tyngjandi fyri grunnin, men tá landsstyrið í 1960 vildi játta grunninum tað eyka, sum Fróðskaparrit gav grunninum í peningaligum halli, varð hesin spurningurin loystur, og Mentunargrunnurin hevur øll árini givið ritið út, soleiðis at grunnurin hevur borid útreiðslurnar, men eisini fингið tað, sum kom inn í sölù fyri ritið. Eitt rit sum Fróðskaparrit gevur vanliga ikki avlop, men upp í inntökurnar eigur eisini at verða roknæð tað stóra virði av bókum og tíðarritum, sum eru komin til landið í býti fyri Fróðskaparrit; longu í 1955 var talan um 4-5000 tíðarrit og bökur.

Teir báðir, Hanus Debes Joensen og Jóannes Rasmussen, hava, sum tað sæst í brevaskiftinum millum Mentunargrunnin og felagið, ligið sum knívir á hørðum horni fyri at tryggja figgingina av Fróðskaparritum. Uttan tað yvirhovur stak góða samstarvið við Mentunargrunnin hevði hetta ikki eydnast.

Hanus Debes Joensen og Jóannes Rasmussen voru einsmallir ritstjórar til 1962, tá Jóhannes av Skarði kom upp í ritstjórnina. Hann fór frá i 1973, og i hansara stað kom Jóhan Hendrik W. Poulsen. Siðan 1977 hevur hann saman við Høgna Debes Joensen og Jóan Paula Joensen verið í ritstjórnini.

Fróðskaparrit: Supplementa

Á aðalfundi 17. 12. 1954 boðaði nevndin frá, at hon av sínum eintingum hevði »tikið upp á seg at fyrireika umframt Fróðskaparrit eina røð av storri ritgerðum í bókasniði, sum er ætlað at koma, ikki regluliga á hvørjum ári, men so hvørt sum menn hava úrslit i

nóg stórari ritgerð at lata felagnum. Henda nýggja røð hefur singið navnið SUPPLEMENTA (við framhaldandi nr.), og peningaliga stoði undir hvørjum supplementum ætlar nevndin um gjorligt at hjálpa hovundunum við á tann hátt, at felagið gevur viðmæli ella beinleiðis vendir sær við umsókn um peningastuðul til ymsar grunnar í ríkinum, sum styðja vísindalig endamál og útgávur. Hesar ritgerðir kunna vera á útlendskum máli, men eiga at hava fóroyskt úrtak.«

Fyrsta bók i hesi røð var doktararitgerðin hjá H.D. Joensen, sum kom út i 1954. Tilsamans hefur felagið skipað fyri útgávu av 8 bókum i røðini Supplementa, av teimum eru 4 doktararitgerðir.

Onnur rit

Umframt Fróðskaparrit og røðina Supplementa hefur felagið staðið fyri útgávuni av bókum, sum eru útgivnar stakar. Hvørjar tær eru, sæst á evnisyvirlitinum yvir rit Fróðskaparfelagsins. Her skulu orðabokurnar bert verða nevndar. 2. útgáva av M. A. Jacobsen og Chr. Matras: Fóroy-sk-donsk orðabók kom út i 1961, Jóhannes av Skarði: Donsk-fóroysk orðabók kom út i 1967, eykabind til Fóroy-sk-donsk orðabókina, sum Jóhan Hendrik W. Poulsen stóð fyri, kom út i 1974. Tær fyrst nevndu orðabokurnar vórðu endurprentaðar i 1977, og tá varð prentað eitt ískoyti upp í ta donsku-fóroysku orðabókina. Umframt orðabøkur hefur felagið eisini givið út tvær bøkur við orðatilfari, onnur við orðum úr fyrisingar- og skrivstovumáli og hin við orðatilfari úr alisfrøði. Ein ensk-fóroysk orðabók, sum Jóhannes av Skarði stendur fyri, er farin til prentingar.

Avgreiðsla av ritum felagsins

Til 1958 hevdi Føroya Gjaldstova avgreiðsluna av Fróðskaparritum um hendur fyri Mentunargrunnin, men 15. februar 1958 varð gjord tann avtala millum felagið og grunnin, at avgreiðslan av ritunum skuldi latast D. J. Magnussen, apotekara á Tjaldurs Apoteki, við ti starvsfólk, sum hann hevdi. Tað kom serliga at vera Jákup Haraldsen, sum tók sær av avgreiðsluni. Jákup Haraldsen hevði eisini avgreiðsluna av Supplementa um hendur, og hann útvegaði ritinum fleiri haldarar og keyparar til Supplementa. Í 1977 tók felagið sjálvt avgreiðsluna av Fróðskaparritum og Supplementa.

Í 1971 gjordi felagið sáttmála við E. J. Thomsen, heilsølumann, um umboðssølu av öllum bókum felagsins uttan Fóroy-sk-donsku orðabókini, sum aðrir høvdū i umboðssølu frammanundan. Sáttmálin við E. J. Thomsen varð uppsagdur 1.12. 1981. Siðan tá hefur avgreiðslan av flestum bókum, felagið hefur givið út, verið á setursskrivstovuni.

Í hesum sambandi er vert at nevna, at frá teirri tíðini, Fróðskaparsetrið varð til sum stovnur, er samtykt um, at felagið skal vera forlag setursins.

Bókabýti

Sama ár sum 1. bók av Fróðskaparritum kom út, varð farið undir at fáa bókabýti í lag við stovnar í øðrum londum fyri Fróðskaparrit, seinni eisini Supplementa. Longu í 1955 hevði felagið útvegað 4-5000 bøkur i býti fyri ritio. Hesar bøkur stóðu ta fyrstu tíðina í Hans Andriasar stovu og partvist á Lands-sjúkrahúsnum; hetta vóru mest læknabøkur.

Síðan tá eru bokur og tíðarrit alsamt komin á hvørjum ári. Læknabokurnar eru enn á Landssjúkrahúsini. Hinar bokurnar stóðu eina tíð í nýggju seturshúsunum, men eru nú á vísindadeildini á Landsbókasavninum. Ta fyrstu tíðina voru tað teir báðir Sverri Fon, landsbókavørður, og Niels Pauli Holm, eygna- og oyrnalækni, sum serliga tóku sær av bókabýtinum. Niels Pauli Holm stóð fyrir læknabókunum, og Sverri Fon fyrir hinum. Í 1958 tók Arnbjørn Mortensen, studentaskúlalærari, upp á seg partin hjá Sverra Fon. At menn veruliga hava arbeitit sæst m.a. av, at Niels Pauli Holm á aðalfundi í 1959 gremur seg um, at tað ikki var nóg mikið til av lími, klístripappíri, stempulliti o.ø. til bókabýtið, og á aðalfundi í 1961 krevur Arnbjørn Mortensen fleiri bókahillar til býtisbokurnar, sum komnar voru. Tá Maud Heinesen byrjaði at arbeiða fyrir felagið í 1963, kom hon at átaka sær ein part av tí praktiska í sambandi við bókabýtið. Í 1966 varð Ulf Zachariassen settur sum vísindaligur bókavørður á Landsbókasavninum og hevur síðan tá havit bóka-býtið um hendur.

Málstovnur Føroya Fróðskaparfelags

Fróðskaparrit vórðu bert prentað á feroyskum øll tey fyrstu árin. Hetta hevdi við sær, at fleiri greinir máttu umsetast og aðrar mátti málsliga bøtast um, feroysk orð voru heldur ikki fyrir øllum fyribrigdum og hugtøkum. Hetta hevdi við sær nýgv málsligt arbeiði og eisini beinleiðis orðasmíð. Í 1955 boðaði nevndin frá, at teir voru farnir at seta upp eitt orðasavn við orðum, sum komu fyrir í Fróðskaparritum. Árið eftir varð skotið upp, at teir, sum skrivaðu í ritíð, sjálvir gjørdu ein-

lista yvir nýyrði í grein síni at lata hesum nýggja orðasavninum. Hetta orðasavn var byrjanin til málstovn felagsins. Á aðalfundinum 17. 12. 1958 segði formaðurin H. D. Joensen:

»Hesi árini, felagið hevur starvast, er tað vorðið okkum meira og meira skilligt, at tað spjadda og heldur miðleysa starv, sum fer fram i føroyskari málrøkt, ov seint og allar-helst ongantið fer at føra á mál. Vansarnir og trupulleikarnir eru so stórir og forða so nýgv øllum munandi skrivligum tiltökum her á landi, at tað eftir nevndarinnar tykki má haldast at vera hin mest umráðandi tátturnin í føroyskum mentunarstarvi í dag at fáa samskipað alt, sum vit eiga, av føroyskum máltilfari i *einum* savni, sum so við og við verður givið út sum málslig hjálparamboð. — Av tí at menn her á landi altið hava verið og enn eru sera ósamdir um føroyskt mál, bæði skriftmál og málnýtslu, var tað okkum greitt, at fram mátti ikki farast eftir fummum, men berast mátti so í band, at hesin samskipandi stovnur kom at standa óheftur bæði av skiftandi politiskum floksmeirilutum og av skiftandi oddamonnum í ymiskum yrkisfelögum og øðrum samtökum.«

Felagsnevndin hevði gjort eitt munagott fyrireikingarbeidi og sett seg í samband við menn, sum »í livsyrki sínum hava roynst dyggir í livandi føroyskari málnýtslu«, og sum vildu styðja eitt slíkt tiltak. Felagið helt fund um spurningin 27. april 1958, uppskot varð sett fram um stovningarsamtykt, og »Málstovnur Føroya Fróðskaparfelags« varð settur á stovn sama dag. Endamálið hjá hesum nýggja stovni var at savna feroyskt orðatilfar og skipa tað i eitt orðaseðlasavn. Stovnurin skuldi stýrast av nevnd Fróðskaparfelagsins, sum skuldi velja ein fyristeðumann, ið skuldi vera vitskapliga út-

búgvín í málinum. Nevndin setti Chr. Matras, sum tá var professari við Københavns Universitet, til fyristøðumann, og Jóhannes av Skarði til dagligan leiðara. Eitt tað fyrsta, sum gjort varð, var at senda áheitan til virki og einstaklingar um at styðja Málstovnini peningaliga við árligum gávum. Umframt felagsnevndina skrivaðu fleiri góðir menn undir áheitanina. Áheitanin gav gott úrslit, og òll árin hava gevararnir verið figgjargliga álítið hjá Málstovninum.

Tað litla orðasavn, sum menn høvdur gjort burtur úr Fróðskaparritunum, var soleiðis fyrsta savn, sum Málstovnurin kom at fáa. Sama ár varð eisini farið undir eitt stórt tiltak, nevniliga at fáa ljóstikið orðaseðlarnar í seðlasavninum á Færøsk Laboratorium, Københavns Universitet. Hetta arbeidi var mett at kosta 30.000 krónur í 1958. Stovnurin fekk ljóstikið ein fjórðing av hesum seðlum longu í 1958. Felagsnevndin tók ein kassakreditt, sum nevndarlimirnir persónliga heftu fyri. Ljóstókan fór fram á tann hátt, at seðlarnir vórðu lagdir, so teir hóskaðu á eitt A4 ark. So nögv sum til bar varð avtikið á hvørjum arki, og so varð klipt sundur aftaná. Hetta gjørði, at ljóstökini av teimum einstaku seðlunum komu at verða smærri enn teir upprunalligu seðlarnir. Hetta varð neyðugt fyri at fáa savnið heim so ódýrt sum gjørligt.

Tað tók 4 ár at fáa alt seðlasavninð heim til Føroya, og tá av tornaði kostaði ljóstókan kr. 46.615,50. Peningurin varð fingen til vega á tann hátt, at Dansk-Færøsk-Kulturfond læt kr. 22.500 til endamálið, danska undirvisingarmálaráðið somu upphædd. Alt varð ikki játtað straks, men so við og við. Parturin hjá Føroya landsstýri í hesum málí var, at landsstýrið játtaði kr. 15.000 til innrættan av hølum til Málstovnini á loftinum á Bátahøllini í 1958, tá stovnurin byrjaði virksemi sitt. Í

1963 var ein uppaftur stórra partur av loftinum innrættaður til arbeids- og undirvisingaráhøli. Her hevði Málstovnurin árskeið fyri lærarar, og her helt Fróðskaparsetrið til tey fyrstu árin.

Við hesum seðlasavninum og tí, sum kom asturat við orðtøku úr bókmentum, innsavning úr talumáli og orðasmíði, var orðasavninð hjá Málstovninum stórra føroyska orðasavn, sum til var, og hetta savn øktist ár undan ári. Nögv fólk hava arbeitt sum hjálparfólk á Málstovninum, bæði við at skipa orðasavninð og við at skriva út orð úr bókmentum og gjort arbeidi i sambandi við orðabókaútgávu. Í hesum sambandi eiga nattúrufrøðiligu orðalistarnir, sum Svenning Tausen, lærari, stóð fyri, eisini at verða nevndir.

Tá Chr. Matras í 1965 varð settur í starv sum professari við Fróðskaparsetur Føroya, varð skift um, soleiðis at frumskrivaðu seðlarnir komu á Føroyamálsdeildina og ljóstökini vórðu send Færøsk Laboratorium.

Málstovnurin fer undir hægri undirvising

Heystið 1962 og várið 1963 varð á Náttúrugripasavninum hildið ársskeið fyri lærarar í náttúrusöguligum lærugreinum. Í januar 1963 vendi nevnd Føroya Fróðskaparfelags sær til landsstýrið við eini umsókn um játtan av 20.000 kr. um árið, fyribils í 2 ár, til at fíggja fyrireiking av einum »lærdómsstovni«. Umsóknin varð játtað, og nevndin fekk tilsgøgn frá Chr. Matras professara um, at hann vildi koma til Føroya at skipa fyri einum skeiði í føroyskum málí og bókmentum. Skeiðið byrjaði í januar 1964. 6 lærarar luttóku á hesum skeiði umframt tvey onnur. Formaðurin í Fróðskaparfelagnum greiddi soleiðis

frá hesum skeiði á aðalfundi felagsins 17. des. 1964.

»Skeið i føroyskum máli og bókmentum hevur verið hildið á Málstovninum frá 7. jan. til út í mai og astur frá okt. til 10. des. 1964. Skeiðið byrjaði við litlari hátið 7. jan. kl. 4, har umframt fyristøðumannin Chr. Matras, professara, og átta næmingar eisini landsstýrismaður N. Winther Poulsen og umboð fyri Fróðskaparfelagið (Sverri Dahl, Jóh. av Skarði, Jóhan Hendrik W. Poulsen og H. D. Joensen) vóru hjá. Formaðurin bjóðaði vælkomin, og annars vórðu stuttar røður hildnar av Niels W. Poulsen og Chr. Matras. Skeiðið... hevur verið 4 dagar um vikuna við 2 tímum hvønn dag. Várið vórðu fyri-lestrar hildnir, mest av Chr. Matras, um føroyskt mál frá øllum tiðarskeiðum umframt byggdamál. Fingist varð við brot úr øllum, siðani føroyingar fóru at skriva.

Næmingarnir fingur allir uppgávur at granska heima og síðan leggja fyri í timunum. — Ein meinbogi á hesum skeiði var tað, at allir næmingar høvdu fullan arbeiðsdag at røkja frammanundan, og tiltok mugu verða gjørd i framtíðini at royna at loysa henda spurning. Fastur hjálpilærari 1 tíma um vikuna í lingvistikki hevur Povl Skárup, magistari, verið alt várið, men umframt vórðu einstakir fyri-lestrar hildnir av Sverra Dahl, Jóhannesi av Skarði og Páll J. Nolsøe.

I øllum fórum varð samstundis gjørd bókmentalig metan av tí tilfari, sum handsarið varð. Men um heystið snúðu — eftir ynski næminga — allir fyri-lestrar seg um yngri føroyskar bókmentir. Afrat teimum fyri-lestrum, hann sjálvur helt, hevði Chr. Matras biðið ymisk eldri og yngri skald koma á skeiðið at greiða frá og lesa upp: Hans Jac. Jacobsen, Karsten Hoydal, Jens Paula Heinesen og Tummas Nap. Djurhuus. Aðrir høvdu

verið bidnr, men lá ikki fyri hjá teimum at koma. Tó sendi Poul F. Joensen røðu inn á stálbandi, og Liggjas i Bø skrivaði røðu. — Ulf Zachariasen, magistari, hevði móti endanum av skeiðinum 16 fyri-lestrar.

Undirvisingartilsarið var tað tilfar, sum fíngið er til vegar til skeiðið við at keypa (peningajáttan frá lögtinginum, sum helt fram á núverandi fíggjarlög), lán frá Landsbókasavninum, ljósprent av ymiskum málsligum tilfari, sum ikki annars er til skjals i nóg nögvum eintökum og partur av bokasavni Chr. Matras, sum hann hevði heim við sær.

16. des. 1964 var veitsla á Parnassinum við og fyri teimum, sum á skeiði høvdu verið og kent.

Skeiðið, sum er fyrsta roynd til hægri undirvising i føroyskum, má sigast at hava verið væl eydnað, og hugurin hjá øllum tykist at vera stórur til framhald i meiri fastari legu.«

Á tí umrøddu veitsluni vórðu sjálvandi røður hildnar og ynski sett fram um ein hægri lærustovn i Føroyum. Nevndin fór eldhugað til verka at striðast fyri hesum máli og royna at fáa Chr. Matras at koma at vera á Málstovninum burturav. Ymiskir spurningar vóru at loysa í hesum sambandi, men kortini ikki verri enn so, at felagsformaðurin kundi enda frágreiðing sína um ársskeiðið við at siga, at »vónandi er tí, at Chr. Matras verður skipaður í embæti sum professari her við Málstovnin 1. juli 1965.«

Tað kom kortini einki professorát á Málstovninum, tí sum kunnugt varð Fróðskaparsetur Føroya sett á stovn 20. mai 1965. Fyrsta deild setursins, seinni nevnd Føroyamálsdeildin, kom at átaka sær ta granskning og undirvising, sum Málstovnurin hevði lagt støði undir. Spurningurin var so, um Málstovnurin skuldi leggjast niður, ella um hann skuldi fáa aðrar uppgávur.

Málsligur ráðgevingarstovnur

Tey fyrstu árini estir at Fróðskaparsetrið varð stovnsett, varð ikki hugsað so nóg um Málstovn Føroya Fróðskaparfelags, tí menn høvdu nóg mikið at gera við at stila fyri byggining at seturshúsum og fáa gongd á virksemið á setrinum. Á aðalfundi 17. desember 1968 var Málstovnurin á skránni í Fróðskaparfelagnum. Tá varð gjort av at broya stovningarsamtyktina, soleiðis at virksemið hjá Málstovninum nú mest kom at verða av praktiskum slag. Stovnurin skuldi fyriskipa orðalistar til ymiskar yrkisgreinir og annars geva málsliga leiðbeining. Á hesum øki skuldi stovnurin eisini kunna styðja seg við Føroyamálsdeildina, tí sbrt. kunngerð nr. 52 frá 20. juni 1968 skuldi professarin í feroyskum máli verða vísindaligur leiðari av Málstovni Føroya Fróðskaparfelags. Tað hevur ikki gjort tað lættari at skilja imillum málstovnsarbeiði og arbeiði á Føroyamálsdeildini. Virksemið var samantvinnað.

Á aðalfundinum 17. desember 1975 segði formaður Fróðskaparfelagsins Jóannes Rasmussen:

»Nevndin hevur i farna árinum umhugsað at broya Málstovn Føroya Fróðskaparfelags til ein ráðgevandi málstovn, sum kann vera fólk til leiðbeiningar og hjálpar i dagliga yrki teirra við at útvega orðatilfar, lesa í gjøgnum málsliga ella týða smærri handrit, lögir, reglugerðir, lýsingar o.t. Nevndin er samd um, hvussu tilískur stovnur eiger at skipast, men eftir er at vita, hvussu hann skal rekast figgjarliga.«

Nevndin var komin so langt í fyrireikandi arbeiði sínum, at lýst varð eftir fólk i starv á Málstovninum. Málið datt tó niðurfyri fyri fyrst, men í 1979 varð nýggj reglugerð gjørd fyri Málstovnin og ráðgevandi virksemi hans-

ara. Jóhannes av Skarði varð settur til dagligan fyristøðumann uttan lon og Elin Súsanna Jacobsen varð sett sum skrivari. Í sambandi við nýggju reglugerðina varð eisini sett málnevnd, sum skuldi hava regluligar fundir, har tey ráð sum Málstovnurin hevði givið, vórðu eftirmett; eisini skal nevndin taka stóðu til meira torførar málsligar spurningar, sum ikki kunnu verða avgreiddir av skrivarum einsamøllum. Skrivarín hevur dagliga viðtalutið. Í dagliga virkseminum fær Málstovnurin eisini holla hjálp frá Føroyamálsdeildini. Allir málsligir fyrispurningar og øll svør, sum givin verða, verða nágreniliga skrásett, og eru sostatt eitt áhugavert granskingsaritilfar.

Fróðskaparfelagið hevur valt Jeffrei Henriksen, Hans Thomsen og Jóhan Hendrik W. Poulsen í málnevndina. Á fundunum eru eisini skrivarín og fyristøðumaður Málstovnsins.

Málstovnurin verður alsamt figgjaður við gávum frá virkjum og privatum fólkum, eisini tekur stovnurin pening fyri størri málslig ráðgevingararbeiði eftir serligum reglum. Føroya Fróðskaparfelag arbeiðir nú fyri at fáa stovnaða almenna málnevnd á sama hátt sum í grannalondum okkara.

5. vikingafundur í Føroyum 1965

Eitt av teimum fakliga störstu tiltökum, sum Føroya Fróðskaparfelag hevur skipað fyri, var at leggja 5. vikingafundin til rættis. Hesin fundur varð hildin í Tórshavn í døgunum 18.-28. juli 1965. Fróðskaparfelagið og Føroya Fornminnissavn vóru í felag fyriskiparar. Landsstýrið og Tórshavnar býræð stóðu eisini sum innbjóðarar, og »The Patron of the Congress« var Hákon Djurhuus, lægmaður.

Yvir 50visindafólk hittust í Føroyum hesar dagarnar og hildu fund um norron evni. Fundurin fór fram í Studentaskúlanum í Hoydolum. Frágreiðing um fundin og fyri-lestrar hildnir á fundinum eru givin út i bókinu »The Fifth Viking Congress, Tórshavn, July 1965«, sum Bjarni Niclasen legði til rættis (1968). Tað skal ikki verða gjort meira burtur úr hesum fundi her uttan at siga frá, at hann var sera væl umtóktur, og sognur ganga enn frá honum.

Fróðskaparselur Føroya

Fróðskaparsetrið verður sett á stovn

Føroya Fróðskaparselag hevði miðvist lagt lunnar undir eitt visindaligt umhvørvi, fyrst við Fróðskaparritum og bokabýtinum, síðan við málsliga savningararbeiðinum og at enda við hægri undirvising fyrir lærarum, fyriskipadari av Málstovninum og Náttúrugripasavnninum. Í 1965 eydnaðist tað eisini at fá ein hægri lærdomsstovn í Føroyum.

Á aðalfundinum 17. desember 1964 boðaði formaður felagsins frá, at teir nú høvdur eitt liðugt uppskot til stovnseting og lög fyrir Fróðskaparselur Føroya (Academia Færoensis), og 18. februar 1965 kom uppskotið á tingborð. Niels Winther Poulsen, landsstýrismaður, legði uppskotið fram. Lógin var í 7 greinum. Viðmerkingarnar til uppskotið voru drúgvær. Vist varð til tað arbeiði, sum var farið fram í felagnum og á øðrum granskingsstovnum. Tað er vert at geva gætur, at menn ikki hugsaðu sær, at Fróðskaparsetrið skuldi standa einsamalt, men at tað skuldi

»fremja rannsóknararbeiði og skipa fyrir hægri undirvising í Føroyum í sambandi við søvn landsins: Landsbókasavníð, Lands-skjalasavníð, Fornminnissavníð, Náttúru-gripasavníð og Fiskirannsóknarstovuna.«

Hetta voru granskingarstovnarnir, ið tá voru. Eftir uppskotinum hjá Fróðskaparselagnum skuldi felagið sjálvt byggja hús, sum skuldi figgjast við gávum og lagaligum lánum frá peningastovnunum og möguligum peningi, sum felagið sjálvt kundi útvega. Landsstýrið skuldi bert rinda sjálvan raksturin. Fróðskaparselagið hevði havt samráðingar við peningastovnarnar frammanundan.

Í tinginum varð málid beint i eina 5-manna-nevnd, sum hevði hesar limir: Sigurð Joensen, Marius Johannessen, Poul Petersen, J. H. Danbjørg og Johan Poulsen.

Í uppskotinum frá Fróðskaparselagnum var mælt til, at Fróðskaparsetrið varð stýrt av einum setursráði við 5 limum. Fróðskaparselagið skuldi velja triggjar, og sitandi landsstýrismaðurin í mentamálum og skrivstovustjórin á Landsfyrisingini skuldu verða føddir limir; eisini voru reglur fyrir, hvussu limir felagsins skuldu veljast. Løgtingsnevndin býtti seg í ein meiriluta og ein minniluta. Meirilutin helt ikki, at tað bar til, at landsstýrismaður og skrivstovustjóri landsins voru føddir limir í setursráðnum. Eisini høvdur teir okkurt at finnast at í sambandi við val av limum felagsins í setursráðið, m.a. vildu teir tryggja sær, at bert limir búsitandi í Føroyum komu í setursráðið. Teir skútu upp, at § 3 í lógin varð broytt til:

»Fróðskaparsetrið verður stýrt av einum setursráði við 5 limum.

Landsbókavørðurin og rektarin við Føroya hægri skúla skulu vera limir í ráðnum.

Føroya Fróðskaparselag velur 3 limir í ráðið, hvønn fyrir eitt ár, tó soleiðis, at við 3.

kensluárslok fer ein og við 4. kensluárslok ein av hesum frá við lutakasti. Við val av ráðslimum hava bert felagslimir búsettir í Føroyum atkvøðurætt. Til tess at verða valdur í setursráðið skal maður vera búsettur í Føroyum.

Endurval kann fara fram.

Tann landsstýriskaður, sum hevur skúlaskapin um hendur, hevur atgongu til allar fundir ráðsins; hann skal fáa og kann geva fundarboð.«

Minnilutin, Johan Poulsen, segði, at hann hevði sera stóran áhuga fyri málínunum, men helt ikki at rætt var farið fram:

»Tað, sum her er talan um, er at seta á stovn 2 fakultetir ella lærustólar ávikavist í feroyskum — norrønum — mál, og i søgu, tvær sera týdingarmiklar, ja, grundleggjandi lærugreinir, tá hugsað verður um at tryggja og varðeita okkara eginleikar sum serstaka tjóð framvegis. Tað er púra skeivt, um menn í hesum føri hugsa sum so: »Lat okkum bara byrja, tað, sum i vantar, kemur seinri av sær sjálvum!« Ein skeiv byrjan skapar altið trupulleikar aftaná. Tað, sum er høvuðsvansin her, er, at tað figgjarliga grundarlagið er ov veikt. Fróðskaparsetrið verður stovnað uppá privatar gávur + ein lítlan studning frá lögtinginum... Ein tilik útbygging av okkara lærda skúlaskapi kann ikki býggjast uppá eitt so svikaligt figgjarligt grundarlag sum »privatar gávur«. Skal tað verða nakað hald í loysninini av hesi uppgávu, má tað almenna standa sum garantur.«

Johan Poulsen skeyt upp at taka málid um Fróðskaparsetur til gjøllari umhugsan, og royna at samskipa setrið við studentaskúlan í Hoydølum og síðan leggja málid aftur fyri tingið.

Uppskotið frá meirilutanum varð samtykt, t.e. uppskotið frá Fróðskaparfelagnum við einstökum broytingum. 6. mai 1965 samtykti eitt einmælt lögting at seta á stovn Fróðskaparsetur Føroya. Sjálv lógin er dagfest 20. mai 1965.

Longu 24. mai 1965 var eykaaðalfundur í Fróðskaparfelagnum, sum valdi Jóannes Rasmussen, Hanus Debes Joensen og Jákup Sverra Joensen í setursráðið aftur at teimum báðum føddu limunum Arnbjørn Mortensen, rektara, og Sverra Fon, landsbókavørði. Kl. 21,00 sama kvøld hevði nývalda setursráðið sín fyrsta fund. Ráðið skipaði seg við Jóannesi Rasmussen sum formanni og Hanusi Debes Joensen sum næstformanni. Til aðalskrivara ráðsins varð Johan Djurhuus, skrivstovustjóri, valdur. Í avgreiðslunevnd setursins vórðu valdir Jóannes Rasmussen, Hanus Debes Joensen og aðalskrivarin.

Fyrsta málid, sum ráðið tók aygerð um, var at seta Christian Matras í starv sum professara á Fróðskaparsetrinum frá 1. september 1965. Harnaest varð boðað frá, at ognirnar hjá Málstovninum skuldu latast Fróðskaparsetrinum, at ársskeið i feroyskum skuldi byrja 1. september sama ár, at Maud Heinesen varð sett sum skrivari setursráðsins. Eisini varð bygginevnd sett at skipa fyri byggинг av nýggjum húsum til Fróðskaparsetur Føroya.

Á aðalfundinum í Fróðskaparfelagnum 17. desember sama ár segði ein glaður formaður, at »fáur okkara mundi, tá ið saman um kemur, tá ið felagið varð stovnað 17. desember 1952, vænta, at seinastu reglur í 2. grein í felagslóginí so skjótt skuldu ganga út: at leggja støði undir ein komandi lærðómsstovn í Føroyum.«

Bygging av seturshúsinum

Fróðskaparfelagið hevði i 1964 gjort eitt skitsuuppskot til eini hús. Á fyrsta setursráðsfundi 24. maí 1965 varð sett ein nevnd at skipa fyri byggingini. Í bygginevndina vórðu setursráðslimirnir valdir, Chr. Matras, professari, og Mikkjal Helmsdal, landsverksfræðingur.

Avgjört varð, at Føroya Fróðskaparfelag skuldi byggja húsini og síðan handa sjálveigandi stovninum Fróðskaparsetri Føroya tey. Í september 1965 varð samtykt at byggja eini hús í tveimum lonum oman fyri Báta-høllina. Syðra lonin skuldi byggjast í tveimur hæddum við skrivstovum, fyri lestrasali og eldtryggum goymslurúmi í miðhæddini, og 4 búrúnum, keki og baðrúmi í loftinum. Norðara lonin skuldi vera í trimum hæddum. Fiskiidnaðarstovan skuldi hava hølini í kjallaranum, Fiskirannsóknarstovan miðhæddina, og loftið skuldi vera hjá Fróðskaparsetrinum at taka til. Lamhauge & Waagstein detailprojekteraðu húsini, og byggifelagið Danberg & Joensen bygdi tey. Frá sumri 1967 fluttu stovnarnir inn so við og við, og húsini vórðu alment tikin í nýtslu 17. desember 1967. Í hesum sambandi var hátiðarhald við nógum bodnum gestum.

Eftir skitsuuppskoti Fróðskaparfelagsins i 1964 skuldu húsini kosta kr. 500.000. Tá ið liðugt var at byggja og hampa uttan um húsini, var byggikostnaðurin kr. 700.000 (búrúmini íroknað). Afturat hesum komu 25.000 kr. til at innrætta lesistovu til visindadeildina á loftinum í norðaru lonini.

Upprunaliga hevði ætlanin verið at fáa peningastovnar í landinum í felag at reisa Fróðskaparsetrinum eini hús, men tað bar ikki til. Figgingin kom so at vera tann, at Føroya Sparikassi læt 200.000 kr. í lagalig-

um láni til bygging av Føroyamálsdeildini og játtaði samstundis úr gávugrunni sínum at lata studning til afturgjaldingar av láninum. Eftir einans trimum árum var lánið á henda hátt afturgoldið. Tá samanum kemur, hevur Føroya Sparikassi sostatt givið Fróðskaparsetrinum syðru lonina av seturshúsunum. Norðara lonin, sum skuldi hýsa Fiskirannsóknarstovuni og Fiskiidnaðarstovuni, varð figgjað á tann hátt, at Føroya Banki, Sjóvinnubankin og Tryggingarsambandið veittu kr. 125.000 í láni hvørt at gjalda aftur eftir 30 árum við lagaligari rentu. Lánini vórðu síðan hækkað við 30.000 kr. frá hvørjum av teimum fýra nevndu stovnunum. Rentur og avdráttir hevur setrið goldið av peningi, ið er fingen úr landskassanum, fyrst sum byggistudningur, síðan sum leiga.

Tey fýra búrúmini vórðu figgjað so, at Føroya Lærarafelag læt pening til Skúlans stovu, Føroya Landsstýri til Bónadans stovu, Tórshavnar býráð til Áarstovu og Collegium Academicum Færoensis til Janusarstovu. Hvør læt 20.000 kr.

Peningurin, setrið hevði at byggja fyri, var tilsamans 775.000 kr., byggikostnaðurin 725.000 kr. Sostatt fekk setrið eitt avlop til seinni nýtslu. Tær báðar lonirnar eru tó framvegis einastu hús, sum sjálveigandi stovnurin Fróðskaparsetur Føroya eigur. Fróðskaparsetrið hevur i dag eisini innivist í hølum, sum landið eigur, og leigar eisini frá privatum.

Virksemi Fróðskaparsetursins

»Endamál setursins er visindaligt rannsóknarstav og hægri undirvising. Skylda læraranna er at fremja bæði,« stendur í lög setursins. Við einum professara og einum »hálvum«

fólk i fyrisitingini kom hesin nýggi stovnur sjálvandi at sigla við smáum seglum ta fyrstu tíðina. Á Føroyamálsdeildini varð undirvist á ársskeiði fyri lærarum, og málsliga rannsóknararbeidið, sum byrjaði á Málstovnum, helt fram á Føroyamálsdeildini undir kenu hond Christians Matras. Ársskeiðini í náttúrusogu lógu undir Fróðskaparsetrinum, men vórðu leidd og fyriskipað av Náttúrugripasavninum. Ta fyrstu tíðina var tað vanligt, at setursráðið setti nevndir til at taka sær av uppgávum, sum ikki hoyrdu undir Føroyamálsdeildina ella annan granskingsarstovn. Ein uppgáva, sum setursráðið legði sera stóran dent á tey fyrstu árini, var innsavning.

Innsavningarnavndir

Tá ið setrið hevði singið egin hús og trygg goymsluhøli, hildu menn, at nú átti ikki at verða bíðað longur við at royna at bjarga tí, sum bjargast kundi, av feroyskari fólkamentan. Í februar 1967 setti setursráðið eina innsavningarnavnd. Í innsavningarnavnd Fróðskaparsetursins vórðu valdir: Robert Joensen, Klaksvík, Jóhannes av Skarði, Tórshavn, Sverri Dahl, Tórshavn, og Mortan Nolsøe, Oslo. Sum umsjónarmaður fyri nevndina varð settur Bjarni Niclasen, Tórshavn. Nevdin útvegaði spurnabløð, og fleiri av nevndarlimum skrivaðu eisini sjálvir spurnabløð. Við hjálp frá Meginfølag Føroyskra Studenta kom setrið í samband við fleiri feroyskar studentar, sum vildu átaka sær at ferðast um landið og savna í summarfrítíðini. Innsavningin fór fram sumrini 1967 og 1968 í Vágum, Eysturoy, Norðoyggjum, Sandoy og Suðuroy. Umframt frásagnir av

manna munni, skrivaðar upp ella tiknar upp á ljóðband, vórðu eisini gripir og amboð savn-að ella fotograferað. Gripirnir vórðu latnir Fornminnissavninum í varðveislu, og frásagnirnar og myndirnar vórðu lagdar í savn á Føroyamálsdeildini. Í hesum sambandi eיגur eisini at verða nevnt, at írski professarin, fólkaminnisfræðingurin Séamus O'Duilearga hevði havt stóra ávirkan á limir í setursráðnum og mælt til hetta innsavningarárbeidið. Setursráðið beyð honum tí eisini til Føroya at leggja fyriskiparum og savnarum lag á í savningarárbeidnum. Eisini helt hann ein almennan fyriestur um íriska fólkamentan.

Tjóðlivsnevndin varð í 1970 sett sum eitt framhald av Innsavningarnavnd Fróðskaparsetursins. Hetta var upprunaliga ein sjálvstøðug millumstovnanevnd við Chr. Matras, Sverri Dahl, Sverri Egholm, Niels Juel Arge og Robert Joensen sum nevndarlimum. Jóan Pauli Joensen, stud.mag., varð settur til skrivara, og Hanna Absalonsen til hjálparfólk. Nevdin hevði arbeiðsrúm á Føroyamálsdeildini, og tað tilfar, sum nevdin savnaði, varð goymt á Føroyamálsdeildini. Helst hava menn hildið, at nevdin hekk í leysari luft, tí á setursráðsfundi í november 1971 varð samtykt, at nevdin skuldi leggjast undir setur og setursráð. Tjóðlivsnevndin varð eftir setursráðssamtykt 21. juni 1972 avtikin frá 1. april 1973 at rokna. Tjóðlivsnevndin skipaði fyri innsavning bæði innan feroyskt fólkaliv og feroysk fólkaminni; nevnast kann t.d. sluppminnisinnsavningin, sum fór fram summarið 1971 og veturin 1971/72.

Menn vórðu samdir um, at innsavningarárbeidið átti at fara fram á stovnunum sjálvum. Ein avtala varð gjørd millum Fornminnissavninið og Fróðskaparsetrið um, at Fornminnissavninið skuldi savna tað, sum hevði

við evnisliga og samfélagsliga mentan at gera, og Føroyamálsdeildin skuldi savna fólkaminni, t.e. kvæði, sagnir o.a.

Stutt áðrenn Tjóðlívsnevndin varð avtikin, varð sett ein serlig innsavningarnarnevnd, sum skuldi skipa fyri innsavning av føroyskum andaligum sálmasangi og visusangi. Henda nevnd kom at skipa fyri ti innsavningarárbeidi, sum Karl Clausen, deildarleiðari við Aarhus Universitet, áður einsmallur hevði havt ábyrgdina av. Í hesa nevnd komu Chr. Matras, Ole Jacobsen, Karl Clausen og Jóhan Hendrik W. Poulsen. Sjálvt innsavningarárbeidið varð gjort av Karl Clausen og dóttur hansara Marianne Clausen, sum tók við sum limur í nevndini eftir deyða faðirs síns í 1973. Í hesum sambandi eigur at verða nevnt, at Janus Mohr var teimum sera hollur í innsavningarárbeidinum. Upptökurnar við songunum og vísunum eru goymdar á Føroyamálsdeildini, men bók er eisini givin út um hetta (Åndelig visesang på Færørne).

Ritgerðakappingar Fróðskaparsetursins

Í 1970 fór Fróðskaparsetrið undir eitt nýtt tiltak, ritgerðakappingar, sum øll kundu luttaka í. Fyrsta ritgerðarevníð var um fiskaarbeiði í slupptiðini. Tað varð lýst í skránni 1970/71. Siðan hevur verið lýst við ymiskum evnum á hvørjum ári. Til at meta um bestu úrslitini setur setursráðið eina dómsnevnd við fleiri limum fyri hvørt evni. Tey bestu handritini fáa virðisløn. Higartil hevur ritgerðakapping verið um fiskaarbeiði í slupptiðini, føroyskan klædnabúna, føroyska matgerð, luft og skýggj, føroysku kvinnuna og lívskor hennara, streymvíðurskifti, barnaspøl, gomul

veðurmerki, bygdaskúlan, føroyskar kirkju-síðir, Føroyar undir báðum heimsbardøgnum, torvarbeiði, endurminningar, og ritgerðarevníð fyri 1983/84 er um ungmannafelog. Ikki bert hava hesar ritgerðakappingar styrkt sambandið millum setrið og fólk yvir-høvur, men tær hava eisini fингið til vega eitt dygdargott heimildartilfar í søvn setursins til granskalar at nýta.

Eftirútbúgning av lærarum

Sum eg longu havi nevnt, høvdu Náttúrugripasavnið og Málstovnur Føroya Fróðskaparfelags ársskeið, áðrenn setrið varð stovnað. Hesi ársskeið hildu fram undir setrinum í mestsum sama liki. Hvørt skeið var skipað sum ein heild, og tú valdi annað teirra. Náttúrugripasavnið stóð framvegis fyri náttúrusøguliga skeiðinum, men Føroyamálsdeildin skipaði fyri ársskeiðinum í føroyskum. Tá farið varð undir at undirvisa til prógv á Føroyamálsdeildini í 1974, varð undirvisingin á ársnáminum og próvnáminum í nögvum fórum løgd saman. Hetta vóru lærararnir ikki altið so nøgdir við. Frá 1981/82 at rokna vórðu ti ársskeiðini broytt á tann hátt, at læraraeftirútbúgvingin varð býtt sundur í fleiri smá skeið, sum skifta ár um ár. Hesi skeið kunnu so fólk seta saman eftir tørví, ella bert taka støk skeið, um tey vilja tað. Skeiðini verða løgd til rættis av eini serligari ráðleggingsnevnd við umboðum fyri Fróðskaparsetrið, Føroya Læraraskúla, Føroya Lærarafelag og Landsskúlafyrisingina. Henda skipan, ið verður fyrisitin av setursskrivstovuni, hevur virkað væl. Umframt fóstu lærarar setursins á teimum trimum deildun-

um undirvísa eisini tímalöntir uttanseturslærarar á læraraskeiðunum. Setrið hevur í umbúna at skipa læraraefstirútbúgvögninginum eina serliga deild.

Undirvísing fyrir almenning

»Einum og hvørjum er loyvt at lurta eftir almennu fyri lestrum setursins,« stendur í lögini um Fróðskaparsetrið. Hetta er stöðið undir almenna undirvísingarvirksemi setursins, ið fevnir um fyri lestrar og kvöldskeið.

Fyrstu tvey árini varð skipað fyrir nöknum fáum fyri lestrum í leigaðum høli. Sama ár, sum seturshúsini vórðu tики i nýtslu, varð útgivin skrá fyrir árið 1967/68 við m.a. fórum fyri lestrakvöldum fyrir almenning. Árið eftir kom fyrsta kvöldskieiðið á skránnanum: Skeið í fóroyiskum.

Síðan hava almennu fyri lestrar — um óteljandi evni — og kvöldskieiðini, sum øktust í tali so við og við, verið fastur tattur í virksemi setursins.

Seinni árini hevur setrið avmarkað tilboð sín um kvöldskieið til ávis evni, fyrst og fremst evni, ið kvöldskúlarnir ikki hava. Fóroyiskt og ættargransking eru tó varðveitt. Eisini kann verða nevnt, at enskt er umskipað, so-leiðis at nú ber til at taka tey kendu Cambridge-prógvini í enskum við setrið.

Í 1975 vóru starvsstovuhúsini á Debesatræð liðug at taka i nýtslu. Landsskjallasavnið flutti inn í niðastu hædd, nýggja Heilsufrøðiliða Starvsstovan í miðhæddina. Fróðskaparsetrið fekk loftið til skrivstova og fyri lestra-sal. Hetta bötti munandi um umstøðurnar.

Bæði fyri lestrar og kvöldskieið hava öll árini fingið góða undirtøku frá fólk.

»Filosofikum«

Í mansaldrar hevur eitt lítið prógv í heimspeki, vanliga nevnt »filosofikum« verið ein treyt til at sleppa upp til fyrsta part av eini universitetsútbúgving. Hetta prógv varð vanliga tikið tað fyrsta lestrarárið. Tað var tí natúrligt, at hetta var eitt tað fyrsta prógv, sum hugsað varð um at skipa fyrir á setrinum. Formaður setursins í mong ár, Jóannes Rasmussen, hevur sagt fyrir mær, at uppruna-liga var ætlanin at samansjóða »filosofikum« við undirvísing í fóroyiskum máli, bókmentum og mentan, so at tey lesandi kundu byggja á eitt heimligt stöði, áðrenn tey fóru uttanlands at lesa.

Í 1970 varð lærarastarv í heimspeki lýst leyst at sökja. Tvær umsóknir komu. Setursráðið metti hetta sum eitt álvarsmál og setti dómsnevnd við trimum metingarmonnum á professarastigi úr Danmark, Noregi og Íslandi. Efir tilmæli frá metingarnevdini varð Klaus H. Jacobsen mag.art. settur í starvið sum deildarstjóri á Heimspekideildini frá 1. januar 1971 at rokna. Undirvísing í heimspeki byrjaði sama heystið, og skipað varð eisini fyrir eini 2 ára útbúgving, sum taldi sum hjágreib — exam.art. — í einum cand.mag.-prógv. 6 fólk tóku »filosofikum« várið 1972, men eingin kom nakrantið at fullgera exam.art.-prógy i heimsspeki.

Tíverri hendi tað, at danska undirvísingarámlaráðið sama ár, sum »filosofikum« varð sett á undirvísingsarskránnanum hjá setrinum, slepti treytinum um at taka filosofikum fyrir at kunna lesa við dansk universitet. Flestir fóroyingar fóru til Danmarkar at lesa, so hetta tók grundarlagið undan undirvísingini í heimspeki við Fróðskaparsetur Føroya. Um sama mundið hendi eisini tað í Danmark, at farið varð undir nýggjar útbúgvingarhættir

við tey nýggju universitetini í Roskilde, Odense og seinni eisini í Aalborg, nevniliða »basisuddannelse« — ein tvørfroðiligrund útbúgving, ella støðisútbúgving, sum hon kom at eita á fóroyiskum. Í Danmark varð eisini roknað við eini náttúruvísindaligari, samfelagsligari og eina humanistiskari støðisútbúgving. Oman á hesa støðisútbúgving kundu byggjast styttri starvsvendar útbúgvíngar, ella fólk kundu halda fram til fulla akademiska útbúgvíng, sum gav sama rætt sum útbúgvíngarnar við tey gomlu universitetini. Hesin nýggi útbúgvíngarháttur kom eisini at gera vart við seg á setrinum og gjørdi sitt til, at áhugin fyrir heimspeki sum lærgrein fánaði burtur.

Støðisútbúgving

Deildarstjórin á Heimspekideildini Klaus H. Jacobsen hevði hapt eitt ávist samband við støðisútbúgvíngina við Odense Universitet, og Kjartan Hoydal, sum var komin í starv á Fiskirannsóknarstovuni, hevði hapt eitt ávist samband við støðisútbúgvíngina á Roskilde Universitetscenter. Á fundi í setursráðnum í februar 1971 greiddu teir setursráðnum frá hesi nýggju útbúgvíngini, sum teir hildu hóska sera væl til fóroysk viðurskifti. Setursráðið fekk áhuga fyrir útbúgvíngini, og í januar 1972 varð lagt fram uppskot um støðisútbúgving at byrja sama heystið. Upprunaliga var hugsanin tann, at støðisútbúgvíngarhugsjónin skuldi koma at galda fyrir alla útbúgving á setrinum, men av praktískum og figgjarligum orsókum varð byrjað við náttúruvísindaligari/heimspekiligari støðisútbúgving. Klaus H. Jacobsen varð settur sum deildarstjóri á Støðisútbúgvíngini ella

Støðisútbúgvíngardeildini. Sum deildarleiðari í alisfrøði varð settur Magnus Danielsen, lic. techn., sum frammanundan hevði starv sum lektari við Danmarks Tekniske Højskole. Allir hinir lærararnir voru timalontir. Stutt eftir byrjanina töku trupulleikar seg upp í sambandi við ymisk sjónarmið um undirvísingarlagið í hesi nýggju útbúgving. Royndin varð tó førd at enda, og summaríð 1974 hevði fyrssta liðið fullført hesa útbúgving og fingið nágreiniliga lýst á skjali tað, tey høvdu lært. Støðisútbúgvíngin var próvleys, tey lesandi fóru ikki upp til próvtøku í vanligari merking.

Tey fyrstu tvey árinu við støðisútbúgvingini voru royndarár. Á vári 1974 varð samtykt at steðga á eitt ár, samstundis sum tikið skuldi verða til umhugsanar, hvørjar undirvísingaruppgávur setrið i framtíðini átti at taka upp á seg.

Í sama viðfangi kom áheitan frá táverandi lögmanni, Atla P. Dam, um at umhugsa spurningin um upptøku av nýggjum. Løgmaður helt seg til at útvega neyðugar játtanir. Eitt ikki samsint setursráð tökk undir við áheitanini, og næmingar vórðu upptiknir í 1974 við góðkenning frá fíggjarnevndini viðvíkjandi serjáttan. Sama summaríð vórðu 11 nevndir settar at kanna útbúgvíngartørv og -lifkindi í Føroyum.

Árið eftir vildi ein meiriluti i landsstýrinum hava setrið at taka upp nýggjar næmingar, men setursráðið helt hesa ferð fast um samtykt sína at steðga eitt ár. Mett varð, at støðisútbúgvíngini tørvaði ymsar broytingar, og framhald var ikki ráðiligt, fyrr enn fullfiggjað uppskot varð handað landsstýrinum um teir partar av hægri útbúgving í Føroyum, sum setrið helt seg ført fyrir at fara undir. Í tí sambandinum segði landsstýrið seg vilja tryggja sær næmingaupptøku i 1976 og heitti á setursráðið um at skunda undir og ávirka tey ymsu

nevndararbeiðini til tess at fáa til vega fyribils ummæli í oktober 1975, soleiðis at viðgerð kundi byrja millum landsstýrið, setursráðið og stoðisútbúgvingina. Tá svar var singið, vildi landsstýrið »fara undir arbeiðið at fáa til vega játtanir til bætt hólis- og onnur viður-skifti á stoðisútbúgvingini.«

Sum nevnt helt stoðisútbúgvingin fram í 1974. Hetta hevði við sær, at fleiri nýggir lærarar máttu setast. Magnus Nielsen, ið hevði farloyvi frá starvi sinum í Danmark, fór aftur í sitt gamla starv, og Bogi Hansen, mag.scient. varð settur í hansara stað — sum deildarleiðari í alisfrøði. Petur Zachariasen, cand.scient. varð settur sum deildarleiðari í stødd-, hag- og dátufrøði og Dorete Bloch, cand.scient. sum deildarleiðari í lívfrøði. Hesi trý vórðu sett í starv frá 1. august at rokna (deildarleiðaraheitini eru seinni broytt til lektaraheiti). Pauli Nielsen, cand.ped. sat í hálvum starvi sum pedagogiskur ráðgevi 1976/77. Hetta starv varð niðurlagt, men samstundis, 1. august 1977, varð Trygvi Vester-gaard settur sum adjunktur í evnafrøði-/lívennafrøði. Við honum var Stoðisútbúgvingin komin upp á fult læraratal. Undirvisningin hevur hildið fram við smáum broytingum og tillagingum til 1980. Hetta árið voru alt ov fáir næmingar til, at farast kundi undir undir-vising.

Stoðisútbúgvingin byrjaði undirvisningina aftur heystið 1981, men útbúgvingin varð nú skipað heilt ørvísi enn fyrr. Næmingarnir skuldu nú upp til próvtøku í teimum ymisku lærugreinunum, men samstundis kom tað, sum hevði verið aðaltátturin í stoðisútbúgvíngini eftir tí gamla lagnum, nevniliða prosjektarbeiðini, at fáa minni týdning. Hetta er alt í samsvari við ta gongd, sum er farin fram á stoðisútbúgvingunum í Danmark.

Onkur lærari er farin av Stoðisútbúgvingini

i annað starv. Klaus H. Jacobsen fór úr starvi sinum á Stoðisútbúgvingini í 1975 aftur til sitt gamla starv sum lektari við Odense Universitet, og Bogi Hansen fór í 1982 í starv sum hydrografur á Fiskirannsóknarstovuni. Eftirmaður Boga Hansen er Hans Pauli Joensen cand. scient., sum byrjaði sína útbúgving á Stoðisútbúgvingini í 1974.

Próvnám í føroyiskum

Sum longu nevnt hevur verið skipað fyri ársskeiði fyri lærarum á Føroyamálsdeildini fram til 1980, tá ársskeiðini vórðu løgd umsittingarliga undir setursskrivstovuna. Til 1970 var bert eitt fast vísindaligt starv á deildini, nevniliða professarastarv Christians Matras. Jóhan Hendrik W. Poulsen, mag.art. kom sum leysløntur á deildina í 1968, men ikki fyrr enn í 1970 varð hann settur í fast starv sum hjálparlærari og orðabókarritstjóri. Professarastarvið varð í 1971 lýst sum deildarstjórastarv, og varð Jóhan Hendrik W. Poulsen settur í hetta starv frá 1. januar 1972. 1. januar 1973 fekk deildin eitt starv afturat, tá Mortan Nolsøe, magistari i fólka-minnisfrøði, varð settur í starv sum amanuensis á Føroyamálsdeildini. Hann hevði fyrr starvast við universitetið í Oslo. Deildin hevði nú tvey føst vísindalig lærarastørv.

Í juni 1973 varð sett uppskot fram í setursráðnum um at skipa fyri akademiskum prógv í føroyiskum, sum kundi verða liður í fullari akademiskari útbúgving við universitet i ørum landi. Í fyrsta umfari varð bert hugsað um eitt prógv, ið kravdi eitt árs lestrartíð. Hetta prógv hóskaði ikki upp í útbúgvingarlagið í Danmark, men sera væl i Íslandi, Nor-egi og Svøríki. Ávirkanin frá norskum uni-

versitetsútbúgvíngarlagi er her púra greið. Í hesum sambandi eיגur eisini at verða nevnt, at setursráðið í 1967 hevði ætlanir um at fara undir eina 3-ára útbúgvíng, sum umframta filosofikum eisini skuldi fevna um útbúgvíng í fóroyskum máli, bókmentum og fóroyskari mentan, kансka eisini søgu. *Feroikum* kallaðu teir hetta prógv sínámillum. Hetta hevur svarað til hjágrein ella til B.A.-prógv. Men henda ætlan varð ongantið framd.

At fara undir próvnámið hevði við sær, at fleiri lærarar máttu setast í starv við setrið. Eitt málfrøðistarv og eitt bókmentastarv vórðu lýst leys. Óli Jacobsen, magistari, sum var deildarleiðari við Københavns Universitet, varð settur í bókmentastarvið, og Trygve Skomedal, ið var lektari við universitetið í Oslo, varð settur í málfrøðistarvið. Båðir hava verið astur, Óli Jacobsen fleiri ferðir, og á honum lá ábyrgdin av bókmentaundirvísingini í mong ár. Siðan hava ymisk fólk verið í hesum störvum í styttri ella longri tiðarskeið. Turið Joensen B.A. undirvísti 2 ár í bókmentum, bretin W. Glyn Jones, professari, hevði starvið í 2 ár, og Patricia Conroy, professari, úr U.S.A., varð sett sum lektari í eitt ár. Sviin Björn Hagström, docentur, fil.dr., var gestaprofessari í málfrøði í eitt ár. Frammanundan hevði hann málfrøðistarvið eina lestrarhálvu. Seinni hevur hann vitjað sum gestalærari.

Í 1979 varð Eivind Weyhe, mag.art. settur í málfrøðistarvið, og í 1983 varð Malan Simonsen cand.mag. sett í bókmentafrøðistarvið. Umframta tey her nevndu fólk hava fleiri onnur undirvíst sum tímalærarar ella gestalærarar á Føroyamálsdeildini, t.d. hevur Ulf Zachariasen mag.art., verið fastur tímalærari í mong ár (var vikarur í bókmentastarvinum eina lestrarhálvu).

Ársnám í »norðurlendskum, serliga fér-

oyskum máli og bókmentum« byrjaði heystið 1974. og töku tey fyrstu fólkini prógv várið 1975. Tey lesandi ynsktu at fáa høvi at lesa eitt ár astur, soleiðis at tey kundu fáa eitt prógv, sum samsvaraði við danska hjágrein — exam.art., men lærarar og setursráð töku ta stöðu, at best varð at lata eitt lið fullgera ársnámið astur og so byrja við exam.art.-náminum í 1976. Hetta varð gjørt. Siðan hevur annaðhvört ár verið undirvíst í ársnámi, annaðhvört í exam.art.-námi.

Talan hevur í nýgv ár verið um at fara undir høvuðsgreinarlestur — cand. phil. — í norðurlendskum, serliga fóroyskum máli og bókmentum. Ætlanin er nú at byrja høvuðsgreinarlesturin á heysti 1985.

Gudfrøði

Fyrst í 1970-unum bar til at taka prógv í fornlatíni, forngrískum og hebraiskum við Fróðskaparsetrið. Hetta vóru stök skeið, men tey kundu koma til nytta í gudfrøðilestri. Bert eitt av hesum skeiðum varð nakrantið hildið.

Gudfrøðilesturin, sum setrið fór undir í 1976, er — fyribils — einasta úrslit, sum kom burtur úr tí drúgva tilmæli, setursráðið legði fyrí landsstýrið í 1975, eftir at tær áðurnevndu 11 nevndirnar høvdú lokið sitt verk. 2-ára fyrireikandi próvlestur í gudfrøði varð settur á stovn.

Hesi bæði lestraráini komu eftir avtalu við universitet í Danmark og Íslandi at telja við sum partur av gudfrøðiligum embætisprógví.

Séknarprestarnir Petur Martin Rasmussen og Hans Jacob Joensen vórðu settir til at leiða hesa útbúgvíng, har allir lærararnir vóru tímalærarar. Útbúgvíngin var fyrst bert ein roynd, men á vári 1978 gjørdi seturs-

ráðið av at seta Gudfrøðideildina á stovn. Ætlanin við hesi deild var umframt at skipa fyrir undirvisning, at hon eisini skuldi koma at virka sum granskingarstovnur innan fóroyska kirkjusøgu og fóroyskt trúarliv og sum bíblíutýðingarstovnur. Tað varð bert roknað við einum hálvum fóstum starvi á deildini, og ein samskipan fekst tí í lag við Føroya Lærarskúla, solejðis at deildarleiðarin helvtina av arbeiðstið sini skuldi undirvísa á læraraskúlum. 1. august 1980 varð Lisbeth Michelsen, cand. theol., sett sum deildarleiðari á Gudfrøðideildini. Hon sat í hesum starvi til 1983. Eftirmaður hennara er Petur Martin Rasmussen, cand. theol., ið varð settur í starvið 1. august 1983.

Gudfrøðilesturin var til og við 1983 skipaður sum ein partur av gudfrøðiligum embætisprógv; endaligt prógv mætti takast aðrastaðni. Frá heystið 1983 er skipað so fyrir, at tað nú eisini ber til at taka hjágrein ella exam.art.-nám í kristni/religiún við Fróðskaparsetrið.

1.11.1975 kundi setursráðið leggja tilmæli fyrir landsstýrið, har uppskotini voru býtt í tríggjar bólkar:

Útbúgvingar at byrja september 1976:

Fiskiidnaður, edv, fyrisiting og gudfrøði
Útbúgvingar at kanna framvegis:

Lærarastorv, læknafroði, ravnagnstökni og bókasavnskunnleiki.

Útbúgvingar at útseta fyrir fyrst:

Sjúkrasysterastorv, blaðmanna-, útværps- og sjónvarpsvirki og landbúnaður.

Landsstýrið tók undir við at fremja útbúgvingarnar í fyrsta bólki, tó so at fiskiidnaður og edv vegna hølistrot skuldu stegða eitt ár. Í fyrstu atløgu valdi løgtingsins figgjarnevnd fyrisitingarútbúgvingina, men treyt-að av at játtanin til setrið ikki varð økt í tí sambandinum. Samstundis hevði figgjarnevndin kravt munandi niðurskurð í figgjarnetlan setursins sum heild. Sostatt datt henda útbúgving niðurfyri. Tá ið av tornaði, samtykti tingið at játta eina lítla peningaupphædd til gudfrøðideild við setrið.

Magnus Danielsen, sum í 2 ár var lærari á Støðisútbúgvingini og aftur starvaðist á Danmarks tekniske Højskole, beyð sær til at halda fram við kanningini av útbúgving í ravnagnstökni. Í 1977 greiddi hann vala álit úr hondum um 3 ára hægri útbúgving í tøkni (fleiri greinir). Tríggjar ferðir sækti setursráðið um játtan til útbúgvingina, seinastu ferðina til eina avmarkaða 3 ára hægri útbúgving við ravnagns- og maskintøkniligum innihaldi og orku sum sergrein. Men eingin játtan fekst.

Í sínum lagi hevur Støðisútbúgvingin gjort royndir at fáa í lag edv-útbúgving í framhaldi av og saman við støðisútbúgving. Tær hava ikki eydnast.

Setursráðið hevur viðgjort uppskot um serligt ársnám í mentanarfroði, serliga før-

Hægri útbúgvingar, sum ongantið komu

Tær áður umrøddu 11 nevndirnar, sum eftir tilmæli frá setursráðnum og við góðkennung landsstýrisins vörðu settar í juli 1974, singu til setning at kanna

tørvín á hægri lestri her heima í Føroyum, tá ið hugsað verður um framtíðararbeiði í fóroyska samfelagnum.

vánirnar at fáa rikið tilikan lestar her heima, tá ið hugsað verður, fyrst og fremst um læraratilboðið, men eisini um aðrar umstøður — eitt nú stovnar,

kostnaðin av slikum tiltaki.

Nevndirnar gjørdu eitt dygdararbeiði, og

oyskari mentan og siðsøgu og sökt um játtan. Fyribili úrsliðið varð, at ein lærugreinin á læraraskeidum setursins gjordist fóroyisk mentan og siðsøga.

Heilsufrøðilig starvsstova

Heilsufrøðiliga starvsstovan, sum varð stovnsett við løgtingslög frá 6. mai 1975, var upprunaliga ætlað sum deild av Fróðskaparsetrinum.

Ein sjálvboðin nevnd, sum í januar 1969 setti sær fyri at gera uppskot til »neyðugar starvsstovur« m.a. í sambandi við nýggja heilsusamtykt og vaksandi tørv á eftirliti við matvøruframleiðslu, serstakliga til útflutnings, legði uppskot úr hondum í juni 1971 og tekur m.a. soleiðis til í skrivi sínum til Fróðskaparsetrið:

»Nevndin er øll samd um, at tað ti i allar mátar vildi verið ein stórur fyrimunur, um hesar starvsstovur verða knýttar til Fróðskaparsetur Føroya. Hetta vil hava við sær stórar undirvisningarligar fyrimunir bæði á setrinum sjálvum, men ikki minni, tá ið hugsað verður um skeið fyri fólk, sum í framtíðini kemur at starvast i okkara høvuðsvinnu, matframleiðsluni.

Við teirri nógv vaksandi undirvisning, sum hevur verið og er á Fróðskaparsetrinum, hava vit eisini havt i huga, at tað ivaleyst hevði verið ein fyrimunur hjá setrinum, um tann afturatbygging, sum tykist neyðug, og tann nýbygging, sum krevst til áðurnevndu starvsstovur, varð gjord i einum undir somu lon á Debesartroð.«

Setursráðið legði malið fyri landsstýrið, sum í sínum lagi legði tað fyri tingið, har tað varð samtykt treytað av endaligum byggiuppskoti við kostnaðar- og rakstrarætlan.

Bygginevnd varð sett av ráðnum, og tað eydnaðist avgreiðslunevnd setursins at útvega lán til hyggingina, men i sinum álti frá april 1972 sigur figgjarnevndin, at hon »heldur ikki at tikið eigur at verða við hesum lántilboði, men at landskassin leggur byggingenin út í fyrsta umfari.«

Bygginevndin gjordi tað neyðuga iskoytisuppskotið, sum setursráðið síðan við tilmæli legði fyri landsstýrið. Í april 1972 samtykti løgtingið einmælt, »at bygd verður sum deild av Fróðskaparsetri Føroya evnafrøðilig og bakteriologisk starvsstova.«

Sjálvbodna nevndin kom í november 1973 til tað úrslit, at starvsstovan skuldi verða skipað sum sjálvtøðugur stovnur, knýttur at Fróðskaparsetri Føroya viðvikjandi undirvising og rannsóknum, og stýrd av eini 5-mannanevnd, harav Fróðskaparsetrið velur 1 lím. Við løgtingslögini frá 1975 varð »Heilsufrøðiliga starvsstovan«, sum hon kom at eita, legd undir landsdjóralæknaembætið, men hevur sum eitt av endamálum sínum: »á sínum virkisøki og í samstarvi við Fróðskaparsetur Føroya at gera visindaliga granskning og geva praktiska undirvising.«

Av teimum, sum arbeiddu við málinum um Heilsufrøðiligu starvsstovuna, høvdur hesir beinleiðis tilknýti til setrið: H. D. Joensen, landslækni, í sjálvbodnu nevndini og i bygginevndini, Johan Djurhuus, skrivstovustjóri, og Jóannes Rasmussen, statsgeologur, í bygginevndini. 1971—75 er malið til sum setursmál.

Granskning

Lærararnir á setrinum hava í mesta lagi helvtina av arbeiðstið síni til undirvisning, hin parturin er roknaður til granskning og vísinda-

ligt arbeiði umframt nakað av fyrisiting. Hjá sumnum lærarum, ið hava serligar skyldur at rökja, kann minkast um undirvisingarpartin.

Fyri setrið sum heild var upprunaliga hugsanin tann, at tann hægra undirvisingin og tað visindaliga rannsóknararbeiðið skuldi fara fram í neyvum samstarvi við hinars granskingarstovnarnar her á landi. Hetta varð sagt í viðmerkingunum til uppskotíð um stovnseting av Fróðskaparsetri Føroya í 1965, og tað er tað, sum liggur aftan fyri § 2 í reglugerðini fyri Fróðskaparsetrið:

»At fremja hesi endamál styðjar setrið seg til søvn og mentunarstovnar landsins. Fyristøðumonnum fyri hesum stovnum verður álagt at hava høli og søvn teirra í tilikum standi, at tey eru nýtilig til hetta endamál. Fyristøðumonnum fyri stovnunum verður loyvt at átaka sær undirvising og vegleiðing av teimum, sum leita sær kunnleika við setrið, og verður tað eisini loyvt teimum at rökja hetta í vanligu arbeiðstið teirra.«

Tá Fróðskaparsetrið kom, var næstan á öllum granskingarstovnunum bert fyristøðumaðurin, ið var visindaliga útbúgin. Hugsanin var tann, at ikki bert granskingin, men eisini undirvisingin skuldi fara fram á stovnum, soleiðis at stovnarnir í fleiri fórum komu at virka sum »institutt«. Hetta var júst tað, sum frá byrjan hendi í sambandi við skeiðini í náttúrusøgu, sum fóru fram á Náttúrugripasavninum. Bæði setursráð og landsstýri hava sostatt hugsað sær granskingarstovnarnar og Fróðskaparsetrið sum eina undirvisingarliga og granskingarliga heild. Hetta verður eisini greitt í § 7 í reglugerðini:

»Fast tilnevndu lærararnir og fyristøðumenninir fyri teimum stovnum, har undirvising og rannsóknararbeiði fer fram í samstarvi við Fróðskaparsetrið, gera tilsamans rannsóknarráð setursins.«

At rannsóknarráðið ongantið kom at virka, er ein annar spurningur.

Visindaliga rannsóknarstarvið er eitt sindur ymiskt á teimum ymisku deildunum. Føroyamálsdeildin hevur t.d. visindaligt arbeiði bundið at søvnunum á deildini. Deildin hevur orðasavn, fólkaminissavn, staðanavnasavn og málførasavn (dialektsavn). Tað verður alsamt økt um hesi søvn, og tað nógva av granskingini á deildini hevur tilknytti til hetta savningararbeiði. Visindaliga manningin á deildini telur fýra fólk, sum virka ávikavist innan orðabókaarbeiði, staðanavna- og málførarannsóknir, fólkaminnisfrøði serliga kvæðagransking, og bókmentagransking.

Granskingin á Støðisútbúgvingini er ikki bundin at søvnum, men har verða gjørdar fleiri størri og minni kanningar ella prospekt. Visindaliga manningin á deildini telur ein alisfrøðing, ein livevnafrøðing og ein hag-, dátu- og støddfrøðing. Afturat hesum kemur eitt starv í lívfrøði á Náttúrugripasavninum, sum verður lønt av Fróðskaparsetrinum móti at Náttúrugripasavnið hevur átikið sær undirvisingarábyrgdina í lívfrøði á Fróðskaparsetrinum. Tað eru gjørdar fleiri kanningar innan lívfrøði, t.d. fuglateljingar. Eisini eru teir í ferð við eina kanning af føðsluvirðinum í føroyskum mati. Innan alisfrøði eru kanningar serliga farnar fram innan havfrøði og orku. Støðisútbúgvingin hevur rættiliga framkomna edv-útgerð. Kunnleikin innan stødd- og hagfrøði hevur eisini verið til stuðuls í øðrum granskingararbeiði. Næmingarnir hava eisini fyri stóran part tikið lut í granskingararbeiðinum tey fyrstu árini. Hetta var liður í útbúgvingini. Her kann t.d. verða nevnt eitt prospekt um rúsdrekka, eitt um geislavirkni og ein størri kanning av Skálfafirði.

Á Gudfrøðideildini kom fast visindaligt starv ikki fyrr enn í 1980. Ætlanin er, at henda

deild skal vera granskingarstovnur innan føroyksa kirkjusøgu, men við bert hálvum starvi, ið hevur stóra undirvisingarbyrði, hevur ikki borið til at skipa fyri stórvegis deildarfyriskipaðari gransking.

Tað eru altið fleiri liðir i øllum granskingarbeidi, og allir hava sama týdning: savnan av tilfari, skipan og viðgerð av tilfarinum og endiliga ítokiliggeringin av granskingini i einum skrivligum arbeidi, sum er atkomuligt hjá áhugaðum og helst prentað. Tað hevði helst verið rætt at fingið ein storri part av granskingarúrlitunum á Fróðskaparsetrinum upp á prent.

Stýrisskipan setursins

Í sambandi við umrøðuna av stovnsettingini av Fróðskaparsetrinum er sagt eitt sindur um stýrisskipan setursins. Tann lög, sum kom i gildi i 1965, og reglugerðin, sum varð lýst sum kunngerð i 1968, hava verið galdandi øll árin. Sum nevnt telur setursráðið 5 limir, landsbókavørðin og rektaran fyri Føroya studentaskúla umframtríggjar limir, sum Føroya Fróðskaparfelag velur.

Á hvørjum ári velur setursráðið ein av limum sínum til formann og ein til næstformann. Formaðurin, næstformaðurin og ein aðalskrivari, sum setursráðið eisini velur, gera avgreiðslunevnd Fróðskaparsetursins. Longu á fyrsta setursráðsfundinum 24. mai 1965 varð aðalskrivari valdur. Hann hevur øll árin verið Johan Djurhuus, skrivstovustjóri i Føroya landsstýri. Sbrt. reglugerðini er uppgávan hjá aðalskrivarunum at vera lókgenor ráðgevi setursins og at føra gerðabók, annars virka saman við hinum limunum í avgreiðslunevndini.

Eftir lóginu skal setursráðið hava ikki færri enn 4 fundir árliga. Á fundunum luttóku upprunaliga bert ráðið og aðalskrivarin, sum síðan 1974 hevur verið ráðslimur valdur av Føroya Fróðskaparfelag, og seinni eisini setursskrivarin. Harumframt fekk tann landsstýriskaður, undir hvørs arbeiðsøki setrið hoymdi, eisini fundarboð. Yvirhøvur hava landsstýrismenninir verið á setursráðsfundunum. Lærarar komu ikki á fund, utan teir vórðu boðsendir. Hetta broyttist alt fyrst í 1970-árunum, og við eini serligari fyriskipan, sum kom i gildi i 1975, fingu deildarumboð og næmingaumboð rætt at móta á setursráðsfundi við framløguna av málum. Tey fyrstu árin fór fyrisitingin fram á tann hátt, at avgreiðslunevndin avgreiddi tey mál, sum voru viðgjord á setursráðsfundi. Til 1974 var bert ein skrivari i hálvum starvi, sum kortini fekk ein lærling aftur at sær í 1972.

Í 1974 fór Jóannes Rasmussen frá sum formaður, og H. D. Joensen tók við. Í hesum sambandi varð fyrisitingin broytt. Skrivarastarvið varð umskipað til leiðarastarv við serligum verk- og ábyrgdarøki (heitið setursskrivari varð samtykt árið eftir). Avgreiðslunevndin kom nú í mongum fórum at virka sum eitt setursráð i smáliki, ti setursráðið hevði litið avgreiðslunevndini upp í hendur at taka avgerðir i ávísum málum. Tað er og hevur øll tey seinni árin verið so, at tað, sum ikki hoymir beinleiðis undir deildirnar, verður fyrisitið av setursskrivstovuni, t.d. kvøldskreiðini og kvøldfyriilestrarnir. Gudfrøðideildin hevur dagliga fyrisiting saman við setursskrivstovuni, sum eisini hevur fyrisitingarligu leiðsluna av læraraskeiðum setursins. Samanum tikið kann sigast, at fram til 1974 var bæði fyrisitingarliga og fakliga leiðslan á setrinum dagliga í hondunum á avgreiðslunevndini og serliga formanninum.

Eftir 1974 er dagliga fyrisingarliga leiðslan savnað í hondunum á setursskrivarum, meðan fakliga leiðslan er spjadd. Setrið hevur ongan fakligan leiðara ella rektara í vanligari merking, men setursráðsformaðurin hevur i ávísum fórum umboðað setrið sum rektari.

Limir í setursráðnum hava verið:

- 1965-1968 Sverri Fon, landsbókavørður
- 1965-1974 Jákup Sverri Joensen, statsbiologur
- 1965-1977 Hans Debes Joensen, landslækní
- 1965-1977 Jóannes Rasmussen, statsgeologur
- 1965- Arnbjørn Mortensen, rektari
- 1968- Sverri Egholm, landsbókavørður
- 1974- Johan Djurhuus, skrivstovustjóri
- 1977-1983 Hans Jacob Joensen, sóknarprestur
- 1977- Jóan Pauli Joensen, savnvørður
- 1983- Høgni Debes Joensen, landslækní

Formenn:

- 1965-1974 Jóannes Rasmussen
- 1974-1977 Hans Debes Joensen
- 1977-1979 Johan Djurhuus
- 1979-1980 Hans Jacob Joensen
- 1980- Jóan Pauli Joensen

Í lögini og kunngerðini fyri setrið eru umrødd lærararáð og rannsóknarráð, sum bert hava ráðgevandi myndugleika. Lærararáðið »skal verða spurt í øllum undirvisingarmálum og yvirhøvur í øllum málum, sum hava við visindaligu undirvisingina at gera, og eisini, tá ið lærarar skulu setast«; eisini skal lærararáðið sbrt. reglugerðini fyri setrið leggja undirvisingarætlanir og fyrilestrarætlanir setursins fyri eitt ár í senn. Hetta seinna er broytt so við og við, sum setrið er vaksið og hevur fangið fleiri deildir. Lærararáðið hevur sinar viðtøkur, góðkendar av landsstýrinum, og lærararáðsformaðurin og næstformaðurin verða valdir fyri 2 ár í senn.

Rannsóknarráðið er umrøtt í reglugerðini; í hesum ráð skulu sita fast tilnevndu lærararar nið við setrið og fyristóðumenninir fyri teimum stovnum, har undirvising og rannsóknararbeiði fer fram í samstarvi við Fróðskaparsetrið. Rannsóknarráðið er sum áður nevnt tiverri ongantið komið at virka.

Í 1975 samtykti setursráðið skipan fyri deildirnar á Fróðskaparsetri Føroya. Tá varð staðfest, at »leiðslan á hvørjari deild sær stendur fyri fyriskipanini av undirvising og granskning. Í hesum málum umboðar leiðslan deildina yvir fyri øðrum stovnum«. Leiðslan á deildunum hevur, til nýggjar reglugerðir eru komnar, ávikavist fyri Støðisútbúgvingga í 1981 og Føroyamálsdeildina í 1982, ligið í hondunum á deildarstjóranum. Kortini hevur Støðisútbúgvingen longu í 1972 eitt støðisráð við fleiri undirnevndum, og heystið 1976 fekk Føroyamálsdeildin eitt deildarráð. Deildarráð eru nú bæði á Føroyamálsdeildini og Støðisútbúgvingga. Størvini sum deildarstjóri eru ikki til longur, men deildarráðið velur ein av limum sinum til deildarráðsformann. Umframt lærarar eru eisini starfsfólk umboðað í deildarráðnum, og á Føroyamálsdeildini hava næmingarnir eitt umboð. Har umframt er á hvørji deild eitt lestrarráð. Næmingarnir eiga teir triggjar av teimum seks limunum. Í sambandi við skipanina fyri deildirnar fingu umboð fyri deildirnar bæði rætt og skyldu at møta á avgreiðslunevndar- og setursráðsfundum við framløguna av málum deildini viðvikjandi. Eisini næmingarnir fingu í hesum sambandi rætt til at møta á seturráðsfundum við framløguna av málum í sambandi við undirvisingina.

Tað hava verið sett fram uppskot um broytingar í stýrisskipan setursins av og á. Ein nevnd arbeiðir i løtuni við hesum málí.

Hanus og Jóannes

»Fróðskaparsetrið er líðandi vaksið fram úr teimum sovnum, sum voru, og tí virksemi, sum fór fram á Debesartröð. Tað ber beinann-vegin til at siga, at stavnhaldið hevur verið og er enn at granska og búgva út føroyska samselagið, at lýsa tær serligu umstøðurnar, ið her eru, og úrslitini av teimum og tey eyð-kenni, sum sermerkja okkum føroyingar — fremst teirra málið.«

Hesi fáu orð, sum tåverandi setursráðs-formaðurin Hans Debes Joensen m.a. segði í einum fyrilestri um undirvisningina á Fróðskaparsetrinum 27. februar 1975, lýsa í stuttum gongdina. Nógv av tí, sum kom at vera eftir 1952, varð hugsað longu í krigs-árunum, meðan H. D. Joensen og Jóannes Rasmussen voru í Danmark. Hin vegin ber ikki til at siga (sbrt. Jóannes Rasmussen), at Fróðskaparfelagið er ein beinleiðis ávøkstur av hesum.

Utan at taka nakað frá nøkrum, so voru Jóannes Rasmussen og Hanus Debes Joensen sálin í meginpartinum av tí virksemi, sum fór fram innan felag og setur, til teir báðir fóru úr felagsnevndini og setursráðnum 17. desember 1977. Í Skøruni (1983:4) greiðir H. D. Joensen soleiðis frá samstarvinum teirra millum:

»Jóannes Rasmussen og eg komu ikki at kennast væl fyrr enn seinast í lestrarárum minum. Uppruni okkara og fortreytir voru ógvuliga ymisk. Hann kom úr fremstu ment-anarborg okkara, har menn høvdu gjort roysni. Eg frá fólkum, sum góð voru við alt føroyskt, og sum meira høvdu roynt at arb-eiða í tí stilla innan skúlagátt, men ongan-tið høvdu singið orðið fyri seg. Tað, sum helst dró okkum saman, var felags andstygd fyri øllum stórum orðum og veruleikafjarum kroysti: Kenslan av, at skuldu vit saman ger-

ast fórir syri at útinna eitt litið sindur, ráddi um altið at draga eina línu — ongantið at klandrast, hóast vit ikki altið voru heilt samdir, ongantið at nýta hørd orð, ongantið at leggja upp i blaðkjak. Og aldri at spilla burtur tið okkara við beinleiðis at fara upp í politikk ... Tað sindrið, Jóannes og eg hava avrikað, varð altið gjort felags. Haldi hvørgin minnist, hvør ið sekk fyrsta innskotið til hetta og hvør til hatta. Vit loydu okkum øll árini eina løtu, at siga hvønn einasta dag, at práta saman. Vit royndu at bera so í band, at Fróðskaparfelagið sjálvt skuldi fyrst hava fangið nakað av skafti í hvørjum tiltaki, áðrenn roynt varð eftir studningi frá peningastovnum ella tí almenna. Og vit løgdu æruna í at halda tann setning, ið var lovaður — eisini figgjarliga. Krókvegirnir, vit noyddust at fara, voru nógvir. Men lat fara. Yvirhøvur var undirtókan bæði frá politikarunum og teimum stóru peningastovnum ófør. Annars mundi litið spurst burturúr. Stavnhaldeið var altið at byggja upp eitt lærðómssetur. Einki kemur burtur úr at vera svartskygdur. Men heilt so nógv, sum vit høvdu ætlað, er tiverri ikki komið burturúr. Kanske mest av tí, at danir spiltu okkum spælið við at broyta tað hægra undirvisningarlagið og serliga fyrisitingina av tilíkum stovnum. Eftir okkara tykki fór so nógv tið til at fundast og at hoyggja í pappírsdungum, at okkum leiddist við tað.«

Hóast at H. D. Joensen var lækni og Jóannes Rasmussen jarðfrøeingur, t.e. at báðir høvdu sina útbúgving innan náttúruvisindi, so var tað ikki ein skúla innan náttúruvisundi og tøkni, teir fyrst hugsaðu um. Tað, sum lá teimum upp á hjarta, var at fáa seit á stovn eitt fróðskaparsetur, har tjóðareyökennini føroyskt mål og mentan fyrst av øllum skuldu fáa innivist sum granskingsarevni og læru-

greinir. Tað, sum hevði stórustan týdning fyrir teir, var at fáa Christian Matras heim til Føroya at vera professara í føroyskum á Føroyamálsdeildini. Tað var hann, sum fyrst av øllum skuldi geva Fróðskaparsetrinum tign og visindaligt eyökenni. Føroyska málid átti at koma fyrst og annað so við og við, sum ráð og umstöður vórdu til tess.

Meðan t.d. Sverri Dahl og Jóannes Rasmussen vuksu upp i einum tjóðskaparlígum og málsliga sera medvitandi umhvørvi, ávikavist í Sandagerði hjá Jákupi Dahl prósti, og á Føroya Fólkaháskúla, so vaks Hans Debes Joensen upp i einum umhvørvi, har aðrir spurningar enn hesir voru meira átrokandi. Tað er kantska júst tí, at Hanus Debes Joensen er tann treiskasti og miðvisasti í málsligum spurningum. Føroyskt sum skyldubundin lærugrein ella fastur tástur í allari dagundirvising á setrinum var eitt hjartamál hansara. Viðhvørt fær ein næstan ta fatan, at málroktin fyrir hann hevur stórra týdning enn bæði tann hægra undirvisingen og granskingin. M.a. segði hann á aðalfundi felagsins 17. desember 1971:

»Tað er stuttskygt at halda, at vit hava vunnið upp undir land, serliga nú og næstu ár er og verður ágangurin á alt føroyskt harður, eina mest málsliga. Felagið hevur undir liðini á sær eina gróðrarnál, sum gerast kann lívdargarður fyrir øllum føroyskum saman við almennari menning, men eisini — um ikki rætt og hóvliga verður boríð at — kann gerast eitt haft og ein spilla, ein smoga fyrir bráðræsi og líkasælu, eg hugsi her aftur um tað málsliga, sum — hvussu víkur og vendir — altið fer at verða okkara meginvernd og aðaleyökenni. Meira, vit leggja inn undir okkum av hægri undirvising, stórra verður vandin fyrir málid, tá ið vit sjálvir ikki eiga menn — ella nóg hugaðar menn — sum skilja ella leggja lag í henda vandan.«

Viðmerkingar at enda

Tað sæst greitt, at tað sum menn av fyrstu tið hugsaðu sær, var eitt akademi ella fróðskaparsetur, sum skuldi stíla fyrir gransking og undirvising innan visindi, sum vit i dag vildu nevnt tjóðvisindagreinir, t.e. føroyska málid, føroyskar bækmentir, føroysk mentan, söga og samfélög — og so sjálvandi »filosofikum«, sum tá var kravt við øll universitet i Danmark har flestir føroyingar fóru at lesa, men kantska »eisini gransking og kantska undirvising í fiskalivfrøði.« Hetta var stutt tað, sum menn roknaðu við, og sum var ført fram á aðalfundinum í Fróðskaparfelagnum 17. desember 1964, beint áðrenn uppskot um stovnan av Fróðskaparsetrinum varð sent landsstýrinum. Hesum ætlanum fylgdu menn eisini øll tey fyrstu árini. Men tær broytingarnar, sum fóru fram í Danmark tey tvey seinastu árini av 1960-unum, nómu eisini við Fróðskaparsetrið. Støðisútbúgvingin kom. Tað er eingin ivi um, at støðisútbúgvingarhugsjónin hóskar sera væl til føroysk viðurskifti, men henda útbúgving kom at kosta pening, sum kantska hevði verið betur farin — samanber ætlanina í 1967 um »Færoikum« — um hann varð lagdur niður í aðrar verandi náttúruvisindaligar granskingarstovnar, sum komu at virka sum institutt í sambandi við náttúruvisindaliga útbúgwing. Min persónliga meting er tann, at antin skuldi støðisútbúgvingin als ikki verið komin, ella skuldi hon verið framd sum útbúgvingarsjónarmið á øllum deildum setursins, soleiðis at vit eisini fingu samfélagsliga og humanistiska støðisútbúgwing. Gongdin kom í staðin at vera tann, at undirvisingen í náttúruvisindum kom at fylgja einum undirvisingarsjónarmiði, undirvisingen í føroyskum einum øðrum, og undirvisingen í kristni einum triðja. Tað hevði sjóðað setrið sum

heild meira saman, um undirvisingargrundarlagið á öllum deildum var tað sama.

»Endamál setursins er visindaligt rannsóknarstarv og hægri undirvising«, verður sagt í lögtlingslögini um stovnsetanina av Fróðskaparsetrinum. Tað er ikki ráðiligt at hava fleiri hægri lærustovnar í Føroyum. Tað visindaliga umhvørvið er lítið frammanundan, og skal tað syndrast sundur, so verður einki burturúr. Tað er tí púra greitt, at alt, sum kemur undir heiti hægri útbúgving ella hægri undirvising, eiger at fara fram á Fróðskaparsetri Føroya, ella í neyvum samstarvi við setrið.

Lærarar, sum undirvísa á einum hægri lærustovni, eiga at hava gransking ella visindaligt rannsóknararbeiði sum annan tatt í starvi sínum. Tað eiger ikki bert at vera ein rættur, men eisini eitt krav, at tey folk, sum undirvísa á setrinum, gera visindaligt rannsóknararbeiði. Her eiger ikki at verða hugsað um vísindi í alt ov neyvari merking, t.d. eiger tað at skriva lærubøkur til nýtslu í føroyska skúlaverkinum á öllum stigum eisini at verða høgt mett. Kravið til ágrýtni innan gransking eiger ikki at verða minni av teirri orsøk, at vit liggja burturgoymd í mun til onnur visindalig umhvørvi við stórum universitetum. Vit eiga at skipa fyri visindaligum rannsóknararbeiði á teimum økjum, har vit hava serligar fortreytir.

I flestum fórum kemur hægra undirvisingin her hjá okkum at verða styttri starvsvendar útbúgvingar bygdar oman á ein kjarna við hægri útbúgving, t.d. støðisútbúgving ella prógvi í føroyskum. Her eiger eisini at verða víst til tað nevndararbeiði, sum Fróðskaparsetrið skipaði fyri við góðkenning landsstýrisins í 1974.

Vit eiga eisini at geva teimum studentum, sum lesa við lærustovnar utan fyri Føroyar,

möguleika at taka evni um fóroysk viðurskifti upp i lesnaði sinum, kансka beinleiðis skipa fyri granskingsprosjektum, sum studentar kunnu taka lut í og helst fáa serritgerð burturúr. Eisini kundi eg hugsað mær, at tað skuldi verið möguligt at tikið fulla akademiska útbúgving, men soleiðis at hon heilt og aldeilis varð skipað eftir teimum möguleikum, sum vit hava, og gjørd til tann einstaka studentin. Her skuldi fakligi kunnleikin gjört av, hvat var ráðiligt, og hvat ikki var ráðiligt.

Eg eri fullvisur í, at skulu vit gera nakað nýskapandi, skulu vit lita á okkara egnu fyritreytir, laga okkum eftir okkara eigna natúrliga, samfelagsliga og mentanarliga umhvørvi. Vit skulu hyggja eftir øðrum, men ikki skriva av eftir øðrum, tí so verður tað, sum tað ofta verður í Føroyum, at vit hanga við ta avskriftna, vit eina ferð hava gjort, meðan tey, sum í sini tið evnaðu frumritið til, fyri langari tið hava slept tí.

Summary

Føroya Fróðskaparfelag (Societas Scientiarum Færoensis) was established in 1952. Ever since the Society has published the annual Fróðskaparrit (Annales Societatis Scientiarum Færoensis) with articles on all branches of knowledge.

In its early days the Society concentrated on collecting linguistic material and preparing dictionaries. A language advisory board, Málstovnurin, was established in 1958.

A book exchange arrangement was made with institutions in many countries, and thus a comprehensive and valueable collection of scientific literature was provided.

In 1964 the Society arranged the first course in Faroese language and literature for school-teachers and other students. At the same time the Museum of Natural History arranged courses in natural sciences. The outcome of these activities was the foundation of an institution of higher education, and this was achieved when, in 1965, the Fróðskaparsetur Føroya (Academia Færoensis) was established with the object of undertaking research and higher education. Today there are three departments:

the department of Faroese language and literature, the department of natural sciences, and the department of theology. Nine fulltime teachers are responsible for the 2-year courses given at three departments.

In this article the history of the Society and the Academy is outlined since their establishment. Two men are regarded the pillars of both the Society and the Academy: Hanus Debes Joensen, dr. med., and Jóannes Rasmussen, dr. scient. h.c.

Um skipan Fróðskaparselurs Føroya.

Nú ið landsstýrið hevur sett nevnd at viðgera spurningar um framtíðarskipan setursins, skal Føroyamálsdeildin her loyva sær at seta fram nakrar fyribils hugleiðingar nevndini til umhugsanar.

Navnið

Navnið Fróðskaparselur Føroya er bærligt og vælkent og eigur tí at verða varðveisitt óbroytt. Latínska undirheitið Academia Færoensis eigur helst ikki at verða broytt beinan vegin, tí tað verður valla í bræði, at heiti "universitas" kann verða tikið upp. Hetta kann støða verða tikan til, tá ið tørvur er á.

Deildir

Hvussu skipan setursins í deildir eigur at vera í staklutum, kann orðskiftast um. Men bestu ráðini eru eftir okkara tykki at skifta greinirnar í tvinnanda høvuðsbólkar (sí hjálagda yvirlit):

Serføroysk evni

Serføroysk - tjóðskaparlig - evni, sum yvirhøvur samsvara við hugvisindaligar ella søguligar/heimspekiligið greinir, og sum ikki kunnu verða lisnar til lítar uttan í Føroyum. Tað er tjóðarskylda at rökja granskning og nám í tilíkum greinum her á landi.

Almenn evni

Almenn evni, sum samsvara við greinir, ið eru at lesa á flestum universitetum, og eru bæði betri og bíligari at lesa har. Besta leiðin er at játta pening til styrkir og lán til lærarar at fáa sær eftirútbúgving í útlondum og til studentar til at

nema tær lærugreinir, ið har eru í boði. Stovnaður verður føroyskur studnings- og lánsgrunnur svarandi við líkar skipanir í ørum Norðurlondum.

Endamál

Høvuðsendamálini hjá setrinum eiga at vera

- 1) at fremja gransking
- 2) at útbúgva fólk til undirvísingar á hægri stigi í serføroyskum evnum í tilknýti til námsgrein teirra.

Fróðskaparsetrið eiger at vera til stimburs fyri føroyskt mál og mentan í øllum viðurskiftum. Tað er eisini alneyðugt serliga at røkja føroyska mentan, sögu og mál í eini tíð, sum hættisliga grepur undan mentanini hjá smáum tjóðum.

Kemur tað so langt, at Føroyar verða veruliga tvímælt land, verður føroyskt uttan iva við undirlutan, um ikki tey, ið ábyrgdina hava, kenna skyldur sínar og eru á varðhaldi.

Tað krevur ávísa tíð at byggja upp tilíkan lærdomsstavn. Hvussu langa tíð, tað tekur, veldst um tørv og fíggjarjáttanir. Uppbyggingin má henda so líðandi, og serføroysku greinirnar eiga sum nevnt at fáa fremsta sess. Í royndum eru tað mál-, sögu- og heimspekigreinirnar, sum eingir aðrir lædir háskúlar granska ella geva undirvísing í. Føroyingar hava eina serliga skyldu til at røkja og menna tær tjóðskapligu greinirnar, tí at tær eru støði undir føroyskari mentan, sum hon kemur til sjóndar í mali, kvæðum, sögu, bókmentum, fólkalívi o.ø.

Stýrislag

Fróðskaparsetrið eiger at vera sjálvstýrandi

stovnur innan fyri teir fíggjarkarmar, ið lögting-

ið setur. Høvi eiger at vera til at fáa eykaveitingar til serlig verkevni, sum hava skund eitt nú av tjóðskapligum orsökum.

Fyri Fróðskaparsetrið verður sett ein rammulög. Allar stýrisreglur og -samtyktir eiga at verða viðgjørðar innanseturs av avvarðandi serdeild og samtyktar av setursráðnum. Løgtingið veitir fíggjarjáttan til setrið undir einum. Ráðið býtir veitingarnar út til megindeildirnar eftir ávísum lutfalli. Megindeildarformaður hevur ávisingar-rætt. Í vissum fórum kann hesin rættur verða lat-in serdeildarformonnum.

Setursráðið er samansett av valdum umboðum. Óll umboð eru tíðarbundin, og umboðini verða vald av teirri deild, tey eru knýtt at. Eingir "føddir" limir sita í setursráðnum. Setursrektari og vararektari verða valdir av óllum, ið starvast á setrinum eftir nærrí reglum. Studentar hava umboð í stýrisgøgnum eftir nærrí reglum og við vissum avmarkanum. Studentar kunnu ikki hava umboð í próvnevndum. Landsbókasavnið(vísindadeildin) og Landskjelasavnið kunnu eftir nærrí reglum senda hvørt sitt umboð á setursráðsfund.

Nevndir

Undir Fróðskaparsetri Føroya kunnu verða settar ymsar fastanevndir, t.d.

1) undir ráðnum: Høvuðsfíggjarætlunarnevnd, lestrarætlananevnd, skeið- og upplýsingarnevnd (til at røkja sambandið við almenningin, til upplýsingarstarvsemi, eitt nú kvøldfyrilestrar o.s.fr.)

2) undir megindeildunum: Fíggjarætlunarnevnd og

3) undir serdeildunum: Lestrarætlunarnevnd.

Prógv

Endalig embætisprógv kunnu verða útskrivað av Fróðskaparsetrinum. Tey verða samansett av serfør-oyskum þörtum, sum eru tiknir á Fróðskaparsetrinum, og ískoytisgreinum í almennum evnum, sum eru tiknar á lerdum háskúlum utanlendis eftir nærrí avtalu.

Manning
lærdómstítlar

Á eini serdeild er vanliga manningin: Professari, (Professari II), lektari (ella amanuensis), ví sindaligt atstþarfólk ("vit.as."), styrkhavi (stipendiát), starvsfólk.
Samstarv millum nærskyldar námsgreinir - bæði ví sindaligari granskning og undirvísing - eigur at vera eftir serligum reglum.

Fróðskaparsetrið eigur at kalla til sín gestlærarar (professarar, lektarar o.a.) og tímalærarar annaðhvort í áramál ella fyri styttri tíð.

Spurningurin um gestlærarar goldnar við norðurlendskum peningi eigur serliga at verða tikan til umhugsanar.

Fólk, ið starvast á øðrum ví sindastovnum og sum hava professaraførleika, kunnu fáa starvsheitið professari (II). Førleiki teirra verður mettur av serligari dómsnevnd. Fyri ávísa lønarviðbót kunnu tey undirvísa á Fróðskaparsetrinum. Tey hava skyldu til at taka lut í próvtökum og taka á seg vald álitissþörv á setrinum.

Longu nú eiga at verða settar serstakar dómsnevndir til at meta um tey, ið nú sita í hövuðsstarvi og sum vilja taka á seg störv og skyldur sum pro-

fessarar (II).

Á sama hátt kann starvsheitið lektari (II) í serstökum fórum eisini koma upp á tal.

Rit

Fróðskaparsetrið eiger sjálvt, og í samstarvi við Fróðskaparfelagið, at geva út rit og bøkur við evni úr føroyeskari mentan.

Tórshavn 1. juni 1985

Føroyamálsdeildin.

Uppskot um skipan í deildir:

Fróðskaparsetur Føroya

Setursráð

(collegium academicum el. konsistorium)

Rektari

Meginddeild (fakultet) fyri serføroysk evni

Serdeildir (institut):

- Norrøn frøði (filologi)
- Málvísindi (lingvistik)
- Orðabókafrøði (lexikografi)
- Fólkaminnisfrøði
- Bókmentafrøði
- Fornfrøði
- Søgufrøði
- Fólkalívsfrøði (etnologi)

Megindeild fyri almenn evni

Serdeildir:

- Gudfrøði (teologi)
- Løgfrøði (jura)
- Samfelagsfrøði (sociologi)
- Havfrøði (oceanografi)
- Fiskifrøði (marinbiologi)
- Náttúrufrøði
- Tónlistarfrøði

Uppskot til:

NÁMSÆTLAN FYRI "HØVUÐSGREIN Í NORDURLENDSKUM, SERLIGA FØROYSKUM
MÁLI OG BÓKMENTUM"

Almenn lýsing

Høvuðsgreinin er eitt framhald av loknum exam.art. prógví í norðurlendskum málí og bókmentum, helst við góðum úrsliti. Í stødd og dýpd verður greinin miðað eftir samsvarandi akademiskum lestri í móðurmálinum til skúlaembætis-prógv við lærðar háskúlar í Norðurlondum og varir vanliga 4 lestrarhálvur. Námið fevnir um tríggjar tættir: A. Høvuðsritgerð sum er ein vísindalig kanning av einum sjálvvaldum námsevni, B. Felagslestur í vísindaástøði, granskingsarsøgu og samfelagskunnleika kring mál og bókmentir, C. Serlestur málí og bókmentum sum er samansettur av 3 evnisbólkum.

A. Høvuðsritgerð

Studenturin skal granska eitt námsevni og skriva eina ritgerð um arbeiðið. Ritgerðin kann skifta nakað til longdar eftir evni og viðgerð, men vanlig longd er umleið 100 maskinskrivaðar síður við dupluri reglurúmd.

Studenturin skal sjálvur velja ritgerðarevnið, men tað skal góðkennast av deildini. Evni, ið studenturin hefur viðgjört í serritgerð síni til exam art. prógv, verður vanliga ikki góðkent sum høvuðsritgerðarevni. Undir arbeiðinum við ritgerðini skal studenturin hava ein leiðbeinara, sum eisini hefur ábyrgd av, at evnið verður lagt fyri deildina til góðkenningar.

Vanliga skal ein av lærarunum á deildini virka sum leiðbeinari, men í stakföri kann deildin eisini góðkenna annað serkønt fólk sum leiðbeinara.

Studenturin kann annaðhvört gera avtalu um leiðbeining bæinleiðis við sergreinarlærara, ella kann hann venda sær til deildina, sum skal hjálpa honum at fáa í lag eina slika skipan. Deildin hefur eisini høvi at seta eir leiðbeinara til studentin.

Studenturin eiger tíðliga í lestrinum at kunna seg um evnið, sum hann ætlar at velja til høvuðsritgerðina. So skjótt sum evnið er honum greitt, eiger hann at lata tað innksriva á deildarskrivstovuni. Eisini skal inn-skrivast, hvør ið er leiðbeinari.

Høvuðsritgerðin, sum telur 50% av próvtalinum í skrivligu próvtökuni, skipar ein høvuðssess í náminum og eigur at sýna, at studenturin hevur gávur til sjálvstöðugt, gagnmetandi og háttbundið arbeiði, og at hann megnar tað framsetingar- og skjalsanningarlag, ið høvir evninum. Studentur og leiðbeinari mega í felag síggja til, at studentinum er möguligt at fullgera ritgerðina eftir tveimur lestrarhálvum.

Høvuðsritgerðin verður innlatin í 3 eintökum innan ásetta tíðarfrest, sum verður kunngjörd (sí seinni). Stuttur samandráttur av innihaldinum (1-2 bls.) skal vera aftast í ritgerðini. Í honum skulu hesar upplýsingar standa:

1. Navn á høvundi og ritgerðarheiti.
2. Stutt evnislýsing.
3. Tað tilfar, ið ritgerðin byggir á (frumtilfar og möguliga týdningarmestu eykaheimildir).
4. Spurdómar og háttalag.
5. Evnisskipan.
6. Niðurløga ella úrslit.

Høvuðsritgerðin verður mett av leiðbeinara saman við próvnevndini.

B. Felagslestur

Sum lut í høvuðsgreinarnámi skal studenturin lesa ein nærrri tilskilaðan setning av vísindaástöði fyri bókmenta- og málfröði og um granskingsarsöguna hjá námsgreinini og ymsum tåttum hennara. Somuleiðis skal studenturin ogna sær kunnleika um samfelagsliga bakstöðið hjá máli og bókmentum, serliga í 19. og 20. øld (t.d. í Føroyum). Uppskot til lestrarlista fær ein á deildini.

C. Serlestur

Aftur at felagslestrinum skal studenturin geva upp til samans tríggjar evnisbólkar, har bæði mál og bókmentir verða umboðað, tað er annaðhvört tveir málsligar evnisbólkar og ein bókmentaligan ella ein málsligan evnisbólk og tveir bókmentaligar. Stóddin á evnisbólkunum kann skifta nakað eftir torførissstigi. Evnisbólkarnir skulu vera avmarkaðir frá felagslestri,

hóvuðsritgerðarevni og sínamillum. Vanliga ber ikki til at geva upp tekstir ella tekstpartar, ið hava verið uppgivnir til árs- ella exam.art. nám. Undirvísingin og úrvalið av evnisbólkum spretta úr gransking læraranna á deildini. Lærararnir gera uppskot til evni, og tey skulu verða góðkend av lestrarráðnum, ið avger, hvørjir evnisbólkar eru málsligir, og hvørjir eru bókmentaligir. T.d.:

A. Málsligir:

1. Norrønt
2. Málsøga
3. Mállæra og málvíindi
4. Málföri
5. Navnafrøði
6. Málrókt

B. Bókmentaligir:

1. Norrønar bókmentir (miðaldarbókmentir)
2. Skaldskapur av manna munni
3. Nýggjari bókmentir: yrking
4. Nýggjari bókmentir: skaldsøga, stuttsøga, leikrit
5. Kvinnubókmentir
6. Bókmentir fyrir börn og ungdom

Próvtøka

Próvtøka verður hildin við endan á hvørjari lestrarhálvu, tó fyrstu ferð um ársskiftið 1987-88. Á örenn studenturin fer upp til próvs, skal hóvuðsritgerðin verða góðkend. Freistin at lata inn á hóvuðsritgerðina er fyrstu ferð 15. oktober 1987.

Skrivliga próvtøkan fevnir um tvær royndir, hvør upp á 8 tímar. Við ta fyrru royndina verða settir spurningar úr bókmentatáttinum og við ta seinnu úr máltáttinum. Í hesum sambandi kunnu eisini verða settir spurningar úr felagslestri. Studenturin skal geva skrivlig boð til deildina fyrstu ferð seinast 1. oktober 1987, at hann býður seg fram til próvs, og samstundis leggur hann við lestrarlista sín.

Próvtókan endar við eini munnligari roynd. Tá kann studenturin fáa spurningar úr öllum námsevninum.

Í metingini viga próvtókuúrslitini av høvuðsritgerðini og báðum teimum skrivligu royndunum javnt, men munnliga royndin ávirkar (justerar) útrocningina av tí endaliga úrslitinum.

Føroyamálsdeildin

29.10.1984

Grundútbúgvning i søgu og siðsøgu

Grundútbúgvningin fevnir um 2 samanhægandi ár sum eina heild, og svarar til donsku grundútbúgvningina i søgu. Námini i grundútbúgvningini eru:

Evniseki A	1/2 ársverk
Evniseki B	1/2 ársverk
Handbóka- og bókmentakunning	1/8 ársverk
Søguligt og siðsøguligt arbeiðslag:	
1. Hugvisindaligt ásteði	1/4 ársverk
2. Søguligt og siðsøguligt granskingsarlag við savns- ella skjalasavnskunning	1/4 ársverk
Samfelaðsvísindaligt evniseki	<u>3/8 ársverk</u>
Tilsamans:	2 ársverk

Evniseki A og B:

Evnisekini verða skipað soleiðis, at ikki minni enn 1/4 ársverk fevnir um ikki-norðurlendska søgu, hin parturin, sum eftir er, kann fevna um norðurlendska og serliga feroyska søgu og siðsøgu.

Annað av evnisekjum skal vera um tíðina áðrenn 1750 (fyri Føroyar 1850), meðan hitt evnisekið skal vera um tíðina eftir hetta.

Skotid verður upp, at evniseki A verður um vikingatiðina í sini heild, soleiðis at tann ikki-norðurlendski parturin verður tíkin uppi her, svarandi til 1/4 ársverk, og at evniseki B verður um feroyska søgu og siðsøgu eftir 1750 við so mikið av norðurlendskari (danskari) søgu, at feroyska sögan og siðsøgan kemur í eitt sterri hépi.

Harumframt skulu tey lesandi lesa eitt hóskandi yvirlit yvir alla verðaldarsøguna og mentanarsøguna.

Handbóka- og bókmentakunning:

Hetta verður skipað í samstarvi við Landsbókasavnið, men við festum lærara í søgu og siðsøgu. Vitjað verður eisini á bókasønum uttanfyri Føroyar í sambandi við lestrarferð.

Søguligt og siðsøguligt arbeiðslag:

Roknað verður við, at eitt skeið i hugvisindaligari ásteði verður miðsavnað á setrinum fyri eil innan hugvisind, so henda undirvising kemur ikki beinleidis undir søgu- og siðsøguútbúgvningina.

Hin parturin av undirvisingini í granskingsarlagi fer fram á søgu- og siðsøgudeildini. Í samstarvi við Fornminnissavnið og Landsskjalasavnið verður skipað fyri praktiskum venjingum í savnsarbeiði ella skjalasavnsarbeiði.

Samfelaðsvísindaligt evniseki:

Umframt eina almenna innfering i samfelaðsvísindaliga ásteði og hugtæk, verður denturin lagdur antin á búskap og hagfreði

ella á socialantropologi/etnologi. Undirvisingen i samfélagsvisindaliga evniseðkinum eigur at samskipast við undirvisingina í evniseðki B, soleiðis at demí og hópi í meist mæguligan mun verða úr færøyska samfélagnum og færøyskari mentan.

Seminari:

Umframta próvvendu undirvisingina er neyðugt við einum regluligum seminari, har evni og spurningar av ymiskum slag innan søgu og síðsøgu kunnu leggjast fram, t.d. granskingsprosjekt, nyggjar bókmentir, gestafyrilesarar o.s. fr. Seminarið eigur at verða ein fastan vikudag. Lærarnir hava ábyrgd av seminarinum uppá skift.

Bókmentir og pensum:

Próvtækupensum kemur at verða 8000-10000 bls., alt eftir hvussu torførar tær einsteku bókmentirnar eru. Harumframt kemur kursoriskur lestnaður.

Próvtékur og undirvising:

Grundútbúgvingin er ein heild og studentarnir kunnu fara upp til próvtaku i teimum ymisku námunum sum tað hóskar best. T.d. er einki til hindurs fyri, at evniseðki B verður lokið áðrenn evniseðki A, men her verður deildin sjálv at seta reglur fyri hvat er gjørligt og hvat ikki letur seg gera. Í heсum uppskotinum eru skotin upp evniseðkini vikingatíðin og færøysk søga og síðsøga, men tað er einki til hindurs fyri seinni at taka upp onnur evniseðki.

Kostnaðarmeting av undirvisning í søgu og síðsøgu.

Fyrireikningarárið

játtad ikki játtad

1986/87

Lektari i søgu	x	
1/2 leigulektari		150.000
3 uttanseturslektarar		30.000
Fyrireikningarútreiðslur		40.000
Ferðaútreiðslur		50.000
Tilsamans:		270.000

1987/88

Lektari i søgu	x	
1/2 leigulektari		150.000
3 uttanseturslektarar		30.000
Undirvisningartimar uml. 180		85.000
Ferðaútreiðslur		50.000
Skrivstovuhald		95.000
Tilsamans:		410.000

1988/89

Lektari i søgu	x	
1/2 leigulektari		150.000
3 uttanseturslektarar		30.000
Undirvisningartimar, uml. 210		100.000
Ferðaútreiðslur		50.000
Skrivstovuhald		95.000
Tilsamans:		425.000

1989/90

Lektari i søgu	x	
3 uttanseturslektarar		30.000
Gestalarrarar		30.000
Undirvisningartimar, uml. 210		100.000
Ferðaútreiðslur		30.000
Skrivstovuhald		95.000
Tilsamans:		285.000

Viðmerkingar:

Útreiðslurnar eru settar upp í 1986 krónum og hædd er ikki tíkin fyrir lénarhækkingum. Í uppbyggingartíðini er neyðugt at hava samband við annað institutt við royndum innan hægri undirvisning í søgu og síðsøgu. Samband er fingið við Århus Universitet, Historisk Institut. Hetta gerst best við at leiga helvtina av arbeidstiðini hjá einum lektara, kortini so, at fleiri kunnu taka lut í undirvisningini. Hetta er orsókin til at ferðaútreiðslurnar eru settar til 50.000 kr.

Umframta fasta lektaran í søgu er atlanin at knyta fólk í visindaligum störvum við lektarafærleika at deildini. Fyri hetta fáa hesi fólk eina fasta viðbót uppá umleið kr. 10.000 árliga og annars timalón fyrir havda undirvisning.

Skrivstovuhaldið er ein skrivvari í háldagsstarvi og umleið kr. 25.000 í skrivstovuútreiðslum.

Tórshavn, hin 20. mars, 1986

Tá ið Føroya Fróðskaparfelag í síni tíð fór undir at fyri-reika ta hægru undirvísingina, sum Fróðskaparsetur Føroya nú hevur undir sær, var ætlan okkara fram um alt, at hon skuldi fara fram á føroyskum botni, og at menningin av føroyiskum málí í øllum undirvísingargreinum átti at vera ein tann fremsti setningurin.

Nú setrið er útbygt – og vónandi verður tað uppaftur meir komandi árini – er kanska vandi fyri, at almenn mentan og føroyskt mál ikki fáa tær sømdir, tey eftir okkara tykki eiga. Hetta var tað, vit høvdu í huga, tá ið farið varð undir skeið í heimspeki í 1971, tí tá var ætlan okkara, at skeiðið skuldi verða víðkað til eisini at fevna um føroyska málrókt og føroyska mentan. Tíverri datt "filosofikum" niðurfyri í 1972 sum treyt fyri hægri lestri í Danmark og ætlanin varð av ongum tá.

Vit undirritaðu halda, at henda ætlan okkara nú eיגur at verða tikan uppaftur, og loyva okkum hervið at skjóta upp, at fyrireikað verður grundskeið í heimspeki og føroyeskari mentan so sum skilað er til niðanfyri.

Grundskeið í heimspeki og føroyeskari mentan

Skeiðið er eitt opið tilboð og ætlað teimum, sum fegin vilja ogna sær eitt rúmari alment útsýni millum hina vanligu skúlagongdina og eina meira bundna, miðvísa útbúgving á hægri stigi, og teimum, sum annars hava áhuga fyri hesum evnum.

Frálæran verður løgd til rættis við tí í huga

at kunna næmingarnar við evnisbólkar í heimspeki, við tættir úr sálarfrøði og við vandnan hugsanarhátt,

at fara um og viðgera søguligu fortreytirnar fyri tí, sum nú rørir seg í feroyska samfelagnum,

at greiða næmingunum frá málstøðu okkara og vísa á tey krøv, sum eiga at verða sett til feroyska málnýtslu í dag,

í fyrilestraformi at geva næmingunum innlit í tær rættarreglur, samfølag okkara byggir á og kunna teir við virksemi, samvinnu og umsiting landsins.

Skeiðið fevnir um tvær lestrarhálvur við 6 tínum um vikuna.

Eitt lestrargrundarlag, sum samsvarar við HF- ella studentsprógv, er ynskiletgt.

Lærugreinirnar eru:

1. Heimspeki

Tættir úr heimspekisøguni
Sálarfrøði
Skilvísi (logik)

2. Feroyskt

Málsøga og bókmentasøga
Málrøkt (málnýtsla, týðingarvirksemi, orðaval og orðagerð)

3. Søga

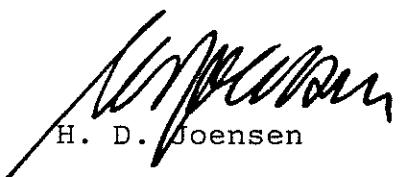
Tjóðskaparsøga
Siðsøga

4. Fyrilestrar

Vinnulív
Samferðsla
Umsiting
o.s.fr.

Eitt tilíkt skeið meta vit at kosta umleið 75.000 kr.
árliga, og vit ivast ikki í, at góðar lærarakreftir eru
tøkar. Vit undirritaðu bjóða okkum til at arbeiða víðari
við hesum málum í samstarvi við setursráðið.

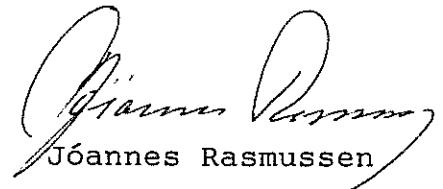
Við heilsan

H. D. Joensen

Johan Djurhuus

Jóannes Rasmussen

Å L I T um
FRØDSKAPARSETUR FØROYA

Fylgiskjal 6

Principforslag til opbygning af et videnskabeligt undervisnings- og
forskningsområde ved "Det Færøske Akademi"
=====

Sven Caspersen: Vedrørende samfundsvideanskabelige uddannelser ved "Det Færøske Akademi"	12 s.
Samfundsfag på Færøerne	2 -
(Aalborg, 19. november 1985)	
Køreplan for igangsættelse af samfundsvideanskabelige basisuddannelser ...	1 -
Udgiftsramme ...	1 -
(Aalborg, 10. marts 1986)	
	<u>16 s.</u>

Vedrørende samfundsvideinskabelige uddannelser ved "Det Færøske Akademi"

Indhold:

- I: Hvorfor samfundsvideinskabelig undervisning og forskning?
- II: Hvilke uddannelser skal udbydes eller forberedes ved akademiet?
- III: Hvilke forskningsopgaver skal kunne løses ved akademiet?
- IV: Hvilke lærere skal knyttes til akademiet?
Hvilken stillingsstruktur?
- V: Uddannelsernes overordnede sigte og organisation
- VI: Afsluttende bemærkninger.

- I: Hvorfor samfundsvideinskabelig uddannelse og forskning ved Fróðskaparsetur?
- a) For at producere viden om det færøske samfund, bl.a. økonomi, politiske forhold, regional udvikling og lovgivning
 - b) For at indsamle viden om relevante samfundsforhold uden for Færøerne
 - c) For at skabe grundlag for en uafhængig faglig rådgivning og bistand til myndigheder, organisationer og virksomheder
 - d) For at skabe bedre uddannelsesmuligheder for færøske uddannelsessøgende i alle aldersgrupper
 - e) For at skabe et større udbud af akademisk uddannede medarbejdere med færøsk special viden inden for de samfundsvideinskabelige fagområder

II. Hvilke uddannelser skal udbydes eller forberedes ved akademiet?

- 1) Nationaløkonomi sv.t. cand.polit., cand.oecon.
 Erhvervsøkonomi sv.t. H.A., cand.merc.,
 revisor, H.D.,
 erhvervsjura
 Administrative udd. sv.t. cand.scient.pol.
 bl.a. kand.samf.adm.
 evt. cand.jur.

Sociale uddannelser sv.t. socialrådgiver
 cand.rer.soc.

- 2) Som hele uddannelsesforløb kan gennemføres:

H.A. 3 år

Erhvervsjura 3 år

Evt. Socialrådgiver 3 - 3 1/2 år

Disse uddannelser må forventes at kunne være næsten fuldt meritgivende til kandidatuddannelser i Danmark: H.A.--cand.merc. (5 år), erhvervs-jura--kandidatgrad i jura (ej færdigforhandlet i Danmark), socialrådgiver--cand.rer.soc. eller kand.samf.adm. Der vil også være en overgangsmulighed til Tromsö (Fiskerifag).

- 3) Som forberedelse til samfundsvideinskabelige uddannelser oprettes en 2-årig samfundsvideinskabelig basisuddannelse. Den skal lægge vægt på indlæring af centrale samfundsvideinskabelige teorier og metoder, der kan anvendes som grundlag for videre studier ^{ved akademiet og} i andre lande. (I modelnen er primært sigtet mod Norge, Sverige, Island og Danmark). Desuden skal der gives de studerende mulighed for at afprøve disse teorier og metoder på færøske forhold.

- 4) Som del af en videregående samfundsvideinskabelig uddannelse oprettes et særligt færøsk specialiseringsår eller specialesemester. Specialiseringsåret kan opbygges efter model fra Aalborg Universitetscenter og består af et teoretisk semester, hvor studenternes faglige uddannelse

suppleres med en særlig færøsk dimension (orienteret om færøsk kultur og erhvervsforhold) og et praktiksemester i en virksomhed eller i den offentlige administration, hvor studenter får mulighed for at arbejde med et praktisk orienteret specialeprojekt. Specialiseringsår kan også opbygges således, at de kan tilbydes som et 4. studieår til studerende, der har afsluttet en 3-årig teknisk eller økonomisk uddannelse. Fagindholdet kan f.eks. fiskeribiologi og -teknologi for den økonomisk uddannede kandidat (3 år) og fiskeriøkonomi for den teknisk uddannede kandidat (3 år).

Specialeskrivningssemester vil tage udgangspunkt i den mere traditionelle specialeskrivningsmodel, hvor en lærer ved akademiet godkendes af det fremmde universitet som specialevejleder. Systemet kan opbygges med udgangspunkt i en serie samarbejdsaftaler eller ved ad hoc aftaler.

- 5) Licentiatstudier hvor akademiet ~~med ét eller~~ alene eller i samarbejde flere fremmde universiteter enten selv udbyder visse licentiatgrader eller træffer aftale om vejlederstatus i forbindelse med særlige færøsk orienterede licentiatstudier.
- 6) Der udbydes efter- og videreuddannelse af generel karakter i tilknytning til de etablerede studieretninger. Uddannelsen bør sigte mod såvel emner af mere generel karakter, f.eks. EDB, nye love, nye regnskabsprincipper o.lign. som mod emner af mere specifik færøsk karakter. Den sidste gruppe emner kan have særlig interesse for personer, der har modtaget den væsentligste del af deres foregående uddannelse i udlandet.
H.D.-studiet bør indgå i de videre overvejelser.
- 7) Folkeuniversitetsvirksomhed.
Denne aktivitet skal ses i nøje sammenhæng med de andre afdelinger ved akademiet og nævnes her kun for at gøre listen så udtømmende som mulig.

III. Hvilke forskningsopgaver skal kunne løses ved akademiet?

Målsætningen er angivet under I. Opgavetyperne skal derfor kun gives stikordsvis her.

Samfundsøkonomiske analyser jvf. det rådgivende udvalgs rapporter.

Fiskeriøkonomi på makro- og mikroplan.

Regionsplanlægning, lokalsamfundsanalyser og erhvervsudvikling.

Politiske analyser

Analyser af forvaltnings- og organisationssystemer. Lovforhold af færøsk og international karakter, incl. dansk lovgivnings betydning for Færøerne.

Analyser af brancher og enkelte virksomheder i forhold til ledelse og organisation, markedsstrategier, regnskabssystemer m.v.

Analyse af udenlandske og indenlandske markeder og produktionsforhold.

Generelle samfundsanalyser af historisk og nutids-karakter.

Opremsningen er ikke udtømmende, men antyder nogle af de hovedretninger, en samfundsvidenskabelig forskning kan udvikle ved akademiet.

IV. Hvilke lærere og forskere skal knyttes til akademiet og hvilken stillingsstruktur kan anvendes?

1. Stillingsstruktur.

Målsætningen må være at skabe et lærerkorps, hvis faglige kvalifikationer er på niveau med kolleger på andre universiteter i Norden. Dette krav skal ses i sammenhæng med a) de opgaver der er refereret under II, specielt licentiat- og specialestudier, b) den autoritet der skal være knyttet til forskningsindsatsen, c) for at gøre det fagligt attraktivt både at søge de ledige stillinger og at tiltrække fremmede lærere og forskere i et samarbejde.

Der må anvendes 4 hovedkategorier af stillinger:

- a) faste videnskabelige medarbejdere, lektorer og professorer.
- b) videnskabelige uddannelsesstillinger, adjunkter og kandidatstipendiater.
- c) Deltidsstillinger som eksterne lektorer og undervisningsassisterenter
- d) Gæsteforsker- og lærerstillinger af langtids-karakter, bl.a. gæsteprofessorater, forskerstipendier og gæsteforelæsere .

Kulturaftaler kan bl.a. bruges.

Området skal bearbejdes videre for at finde en stillingsstruktur, der vil være velegnet for alle akademiets afdelinger. De videnskabelige uddannelsesstillingers placering i forhold til det videre karriereforløb vil muligvis blive et af de centrale diskussionsemner.

2. Fag jvf. V, A, 6

f.eks. i faste stillinger: 2 i økonomi, 1 i sociologi, 1 i politologi.

V. Uddannelsernes overordnede formål og organisation

A. Basisuddannelser, d.v.s. det forberedende uddannelsesforløb.

Uddannelsens formål vil være:

- a) at give de studerende kendskab til de centrale samfundsvideuskabelige teorier og metoder.
- b) at give de studerende kendskab til det færøske erhverv og samfund og til anvendelsen af de generelle samfundsvideuskabelige teorier og metoders anvendelse på færøske problemstillinger.

Af centrale samfundsvideuskabelige teorier og metoder kan nævnes

Nationaløkonomi

Erhvervsøkonomi

Sociologi

Politologi

Erhvervs- og samfundsbeskrivelse

Statistik

Jura

Videnskabsteori

Historie

Organisation/Forvaltningslære

Undervisningsorganisationen kan opbygges på flere måder, men her skal specielt peges på den kombination af traditionel disciplinopbygget klasseundervisning og tværfagligt problemorienteret projektarbejde, der anvendes ved Aalborg Universitetscenter. Såfremt en anden model ønskes anvendt, kan det til illustration ske ved at udvide antallet af klassetimer og erstatte projektarbejdet med seminarer og praktiske øvelser.

Hvis kombinationsmodellen anvendes med en vægtning på 50% af arbejdstiden til hvert formål,

vil indlæringen af teorier og metoder dels ske i klassen, mens den videre indlæring og anvendelsen på færøske forhold vil kunne ske i projektarbejdet.

Som eksempler på temarammer der kan være styrende for projektarbejdet kan nævnes:

Fiskeristøtteordninger og deres betydning for erhvervet og samfundet.

Turismens økonomiske og kulturelle betydning for Færøerne.

I bilag A er angivet en liste over såvel indholdet af mulige faglige discipliner som supplerende forslag til temarammer.

Vedrørende valg af temarammer skal det påpeges, at det vil være afgørende, at de giver de studerende mulighed for såvel at arbejde med de centrale videnskabelige teorier og metoder, beskrivelsen af det færøske erhverv og samfund, som med teoriernes og metodernes anvendelse på et konkret problem.

De ovenfor nævnte eksempler skulle opfylde alle disse forudsætninger. Der skal bruges bl.a. økonomi på samfunds- og virksomhedsniveau, statistik, politiske beslutningsprocesser, jura, virkningen på lokalsamfundet.

B. Færøsk specialiseringsår.

Formålet med dette specialiseringsår er at give studerende på et sent studietrin mulighed for at kombinere sine faglige studier som f.eks. økonom eller ingeniør med en særlig specialisering i færøske forhold. Studieindholdet vil kunne bestå af en blok med kurser og seminarer i færøske forhold, f.eks. i historie, kultur, geografi, politiske opbygning, fiskerierhvervet. Dertil lægges fortsatte faglige studier inden for studentens studieområde, og endelig kan et praktikophold ved en færøsk institution eller virksomhed lægges ind som en tredie blok. Om den samlede studietid vil blive forlænget for den studerende må afhænge af en forhandling mellem akademiet og de universiteter, man samarbejder med. Erfaringer fra Aalborg viser, at mange studier godt kan indarbejde et specialiseringsår uden studietidsforlængelse.

C. De øvrige studieforløb, som er nævnt under II, er ikke medtaget i denne oversigt, men afhængigt af den endelige beslutning om, hvilken uddannelsespakke udvalget vil vælge, vil der være behov for en uddybende redegørelse. Se dog de vedlagte bilag om HA-uddannelsen m.v.

VI. Afsluttende bemærkninger.

I det videre arbejde må der udover de faglige og organisatoriske spørgsmål tages stilling til de ressourcemæssige konsekvenser.

Studenterdimensionering:

Antallet af samfundsvidenskabelige studerende fra Færøerne pr. år til dagstudier kan vel skønsmæssigt sættes til 50 - 75, hvoraf halvdelen til en trediedel muligvis vil bruge et samfundsvidenskabeligt tilbud på akademiet (basis, overbygning, speciale-studium, specialiseringsår). Efter-, videreuddannelse vil tiltrække et nogenlunde tilsvarende antal, hvis vi vil bruge de nordjyske erfaringer med H.D.-studiet includeret.

Den samlede studenterbestand vil omregnet til heltidsstuderende så blive af størrelsesordenen 50 - 60.

Lærerdimensionering

Undervisningsbelastningen til 50 - 60 heltidsstuderende vil ved en studenter-lærerratio på 12:1* kræve indsats af ca. 4 - 5 undervisningsårværk. Forskningsindsatsen skulle svare til ca. 2,5 - 3,0 årværk = 2/3 af den faste lærerstabs undervisningsforpligtelse. Antallet af uddannelsesstillinger uden undervisningsforpligtelse kan sættes til 1 - 2.

Samlet vil behovet kunne dækkes af

4 faste lærerstillinger (lektorer-professorer)

2 uddannelsesstillinger (adjunkter-kandidat-stipendiater)

1,5 fast gæsteprofessorstilling og forskerstipendium

1 årværk deltidsundervisere (ekstern lektor, undervisningsassistent)

* I Danmark er der p.t. 20:1, men dels er det for højt, dels er studentermængden større.

Hvilket svarer til i årsværk:

	Underv.	Forskning	Uddann.
Faste lærere	2,4	1,6	0,0
Uddannelsesstill.	0,6	0,0	1,4
Gæsteprofessorer	0,4	1,1	0,0
Deltidsunderv.	1,0	0,0	0,0
I alt	4,4	2,7	1,4

Udgiftsbehov

Til 8,5 årsværk i akademiske stillinger bør tilknyttes minimum 2,0 årsværk administrativt personale, mens driftsudgifterne kan sættes til ca. 25.000 (bør evt. være höjere) kr. pr. akademisk medarbejder.

Lokalebehovet vil være af størrelsesordenen ca. 8 - 10 m² netto pr. heltidsstuderende eller i alt ca. 500 m² netto.

Excl. andel af fællesudgifter til bibliotek, datacenter, fællesadministration vil løn- og driftsudgifterne blive ca. 8,5 x 250.000 kr. + 2 x 150.000 kr. + 200.000 = 2,6 mill. kr. i 1985.

Lokaleudgifternes andel af fællesudgifterne kan jeg ikke byde på.

Andre spørgsmål

Der skal i det videre arbejde tages stilling til art og omfang af samarbejdet med andre uddannelsesinstitutioner på Færøerne og i udlandet incl. oprettelse af et antal samarbejdsaftaler.

Eksempler på temarammer:

Færøernes placering internationalt, som nation med "Hjemmestyre".

Herunder, hvilken indvirken det har på Færøernes udvikling.

- Handelsaftaler, fiskeriaftaler m.m.
- Danmarks medlemsskab af EF.
- Grønland, Island, Nordnorge og Færøerne som fællesområde.

Arbejdsmarkedet.

Herunder, arbejdsmarkedets organisationernes opbygning og betydning for arbejdsmarkedets struktur.

- arbejdsmarkedets organisationer på Færøerne i forhold til andre lande f.eks. de nordiske.
- deres styrke i forhold til lønforhandlinger og det politiske system generelt.
- hvor meget er de med til at præge udviklingen.

Overgangen fra at være bondesamfund til "fiskerisamfund" - industrialiseringen.

Hvordan har Færøernes historiske udvikling været med til at forme det samfund man har i dag, set i sammenhæng med andre landes industrialisering.

- arbejdsmarkedets struktur - klassestrukturer.
- lille samfund i forhold til andre.
- de sociale bevægelsers udvikling - religionens betydning.

Fiskeri.

Hvordan er sammenhængene i den færøske erhvervsstruktur.

- fiskeriet hovederhvervet, hvilke nye muligheder er der inden for fiskeriet.
- de andre dele af erhvervsstrukturen - kunne landbruget f.eks. udvikles mere, til gavn for erhvervsstrukturen.

Bygde og byudvikling.

Hvordan ønsker man at udviklingen skal ske på Færøerne mht bygde og byudvikling.

- hvordan er vilkårene i bygderne mht arbejde, skoler m.m. i forhold til byerne.
- infrastrukturens betydning.
- Hvordan er den første politik i forhold til den bygde og byudvikling man ønsker.

Sikkerhedspolitik

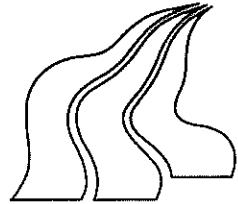
Færøerne er gennem Danmark medlem af NATO, og der er en NATO-base.

- hvem bestemmer Færøernes sikkerhedspolitik.
- Færøerne underlagt internationale systemer.

Massemedierne betydning for den sociale og kulturelle udvikling.

Hvad betyder massemedierne for den politiske debat og de kulturelle forhold.

- relativt mange aviser.
- fjernsynets betydning.
- hvem bestemmer indholdet i massemedierne.

Dato: 19. nov. 1985 J. Nr.:

Samfunds fag på Færøerne

Nedenfor følger en liste over mulige samfunds fag. For de fleste fags vedkommende vil det være relevant med både en generel behandling af faget og en speciel belysning af det færøske aspekt.

1. Samfundsvideinskabelig metode

2. Idéhistorie

3. Politologi

- f.eks. 3.1 Komparativ politik
- 3.2 Samfundssystemer
- 3.3 International politik
- 3.4 Færøernes status/småstater/mindretal/autonome områder generelt

4. Økonomi

- f.eks. 4.1 Nationaløkonomi
- 4.2 Driftsøkonomi/regnskabslære
- 4.3 Fiskeriøkonomi
- 4.4 Regionaløkonomi
- 4.5 Færøernes økonomi

5. Jura

- f.eks. 5.1 Person-, familie- og arveret
- 5.2 Formueret
- 5.3 Offentligretlige fag
- 5.4 Havret
- 5.5 Færøernes styrelsесordning
- 5.6 Traditionel færøsk bygderet

6. Sociologi

- f.eks. 6.1 Generel sociologisk teori
- 6.2 Specifikke fag som "bygdesociologi" eller "socialantropologi" (grænsetilfælde)

7. Samfundsbeskrivelse

f.eks. 7.1 Generelt om samfund af nordisk/vesteuropæisk type
7.2 Færøerne

8. Statistik

9. Matematik

10. Demografi

11. Økonomisk geografi

12. Forvaltningslære

13. Organisation

14. Datalogi

15. Økonomisk historie

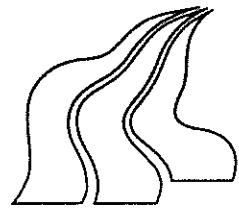
16. Politisk historie

17. Særlige økonomisk/politiske problemstillinger ("politikfag")

f.eks. 17.1 Erhvervspolitik/fiskeripolitik
17.2 Finanspolitik
17.3 Offentlig driftsøkonomi
17.4 Penge- og kreditvæsen
17.5 International økonomi
17.5 Regionalpolitik/landsplanlægning
17.7 Miljøpolitik
17.8 Socialpolitik
etc.etc.

18. Særlige tværfaglige problemstillinger

f.eks. 18.1 Fiskeriproblemer
18.2 Ø-problemer
18.3 Udkantproblemer
18.4 Småstats-/samfundsproblemer
18.5 Nordiske problemer
18.6 Nordatlantiske problemer
18.7 U-landsproblemer

Dato: 10. marts 1986 J. Nr.: SC

Køreplan for igangsættelse af samfundsvideuskabelige basisuddannelser ved

Start af en samfundsvideuskabelig basisuddannelse i f.eks. året 1989 = år 3.

- År 0: Ansættelse af to kandidatstipendiater, der efter aftale med universiteter i Norden, påbegynder licentiatstudier inden for emner som fiskeriøkonomi på makroplan, regional udvikling eller fiskeriindustriens strukturforhold. Om emnevalget skal gøres lukket eller åbent bør afhænge af forhandlinger med mulige samarbejdsuniversiteter, der vil indgå ved løsningen af vejlederopgaver. Akademiet stiller HK-bistand til rådighed svarende til 1/2 tids medarbejder.
- År 1: Ansættes yderligere 1 kandidatstipendiat jvf. ovennævnte emner.
- År 2: Der ansættes en lektor eller professor på åremål eller fast, til at lede og koordinere etableringen af den samfundsvideuskabelige basisuddannelse. De 3 kandidatstipendiater indgår i planlægningsarbejdet.
Der tilknyttes mindst 1 fuldtids HK-medarbejder. Der oprettes en støttegruppe bestående af mennesker med samfundsvideuskabelig erfaring f.eks. jurist, historiker og statistiker.
- År 3: Studiet starter, og der opslås to adjunkt/lektorstillinge, den ene stilling som kandidatstipendiat genopslås og 1 - 2 stillinger som ekstern lektor og undervisningsassistent.
- År 4: Der opslås yderligere 1 adjunkt/lektorstilling, 1 - 2 stillinger som ekstern lektor eller undervisningsassistent + 1/2 HK.
- År 5: Der ansættes en gæsteforsker, den anden stilling som kandidatstipendiat genopslås, og evt. ansættes yderligere undervisningsassisterter, afhængig af studentergrundlaget. Derudover ansættes yderligere en HK-medarbejder.

Udgiftsramme i januar 1986 priser ved etabl. af samfundsvidenkabelig uddannelse
med et årligt optag op til 25 studerende og udbygning til 3-årige studier.

Under- visn. år	Udd. still Antal (3)	Adj./lekt./pr. Antal Lön (3)	Andre lærere Årsv. (3)	HK Lön (3)	Antal Lön (3)	Annua (2) Kr.	Total Kr.
0	2	375.000			1/2	70.000	100.000
1	3	562.000			1/2	70.000	100.000
2	3	562.000	1	233.000	1	140.000	150.000
3	2	375.000	3	700.000	1/4	69.000	1
4	1	187.500	4	933.000	1/2	138.000	1 1/2
5	2	375.000	4	933.000	1	1/2	210.000
6	2	375.000	4	933.000	2	490.000	2
7	2	375.000	4	933.000	2	490.000	2
						280.000	250.000
						2	2208.000
						280.000	250.000
						2	2328.000
						280.000	250.000
						2	2328.000

- (1) incl. en gæstefosker
 (2) excl. husleje, bibliotek, dataudstyr og andel fællesadministration
 (3) Ved fastsættelsen er anvendt overenskomst mellem DJØ/HK og det danske finansministerium.
 Den gennemsnitlige anciennitet er fastsat til 2 år for uddannelsesstillinger og 7 år for adjunkt/lektorstillinger. Bruttoløn incl. læranstaltstilæg er anvendt.

Fylgiskjal 7

5 bls.

Å L I T um
FRØDSKAPARSETUR FØROYA

ÚTBÚGVINGAR Í VERKFROÐI

Ein viðmerking í samband við nevndararbeiði
viðvíkjandi verkfrøðiútbúgving í Føroyum

mai 1985, Magnus Danielsen

1. INNGANGUR

Hesar viðmerkingar verða gjördar í samband við uppafturtøku av viðgerð av stovnseting av hægri tøkniútbúgving í Føroyum. Viðmerkingarnar eru í tráð við tað álit, ið undirritaði lat Fróðskaprsetri Føroya 5/11-1977, sum støði fyri einum kjaki um hægri kenslu í tøkni í Føroyum: "Álit um hægri útbúgving í tøkni í Føroyum".

Viðmerkingarnar umfata uppfatan undirritaða um høvuðslinjuna í eini útbúgvingarætlan, ið skal føra til prógv í verkfrøði, og hvørjir möguleikar eru at uppbyggja hesa útbúgving, umframta data um verkfrøðingarnar í Føroyum og nakrar av teimum arbeiðsuppgávum, sum nú eru serliga áhugaverdar í samband við eina verkfrøðiútbúgving í Føroyum.

2. ENDAMÁL VIÐ ÚTBÚGVINGINI

Ein útbúgvingarætlan í verkfrøði á føroyskum lærustovni eigur at uppfylla hesar treytir:

- at geva prógv við möguleika fyri arbeiði í føroyska samfelagnum og vinnulívinum
- at geva prógv, sum er samanberligt við prógv lokin aðrastaðni, og sum vanliga verða nýtt í Føroyum sum støði fyri ávísum arbeiðum og størvum
- at geva möguleika fyri verkfrøðiarbeiði utan fyri Føroyar eisini
- at verða tillagað føroyska samfelagnum og vinnulívinum soleiðis, at hon kann vera stimbrandi fyri teir til eina og hvørja tið verandi vinnuvegir og tørvir annars
- at vera stutt, men soleiðis at hon kann verða nýtt sum haldgott støði fyri lestri til hægri verkfrøðistig (MSc. ella civ. ing.).

Tað má vera eitt ófrávíkilegt krav, at útbúgvingin í dygd skal kunna javnmetast við tilsvarandi verkfrøðiútbúgvingar í øðrum londum.

3. ÚTBÚGVINGARTÍÐ

Í flestu londum eru minst tvey stig í útbúgving til verkfrøðing, ein styttri, ið tekur 3-3½ ár, og ein longri, ið tekur 4-5½ ár.

Tað verður hildið at vera hóskandi í Føroyum at byrja við eini útbúgving, ið varar 3 ella 3½ ár, bygd oman á students- ella HF-prógv við støddfroðiliggum og alisfrøðiliggum nóg hollum innihaldi (sí grein 9).

Soleiðis verður hugsað at javnmeta hana við BSc degree í Bretlandi og akademi- og teknikumingeniør í Danmark.

4. ÚTBÚGVINGARGREINAR

Eyðsæð er, at føroyska vinnulívið og samfelagið hevur brúk fyri fleiri ymiskum slögum av verkfrøðingum. Útbúgviningin eiger at verða tillagað hendan tørv mest möguligt. I samband við hetta verður hildið, at hendan tillaging eiger at verða gjørd sum innsetting av serlærugreinum í meira almennar útbúgvinarætlanir, soleiðis sum dømi vísa i áður nevnda álti. Soleiðis verður mælt til at nýta tað uppbýti í høvuðslinjur, sum eru at finna i flestu londum: byggi-, maskin-, ravnagns-, og evnaverkfrøði.

Dentur eiger at verða lagdur á, at hetta uppbýti ikki á nakran hátt nýtist at virka avmarkandi fyri útbúgviningina við tað, at tær fýra høvuðslinjurnar saman fevna um alla verkfrøði.

5. VERKFRØÐI I FØROYUM

Umframt tær verkfrøðigreinar og verkfrøðiarbeiði, sum nevnd eru i álitinum 1977, eiger at verða nevnt her:

- tann stóra framtøkan innan alivinnuna, sum hevur tikið seg upp her á landi
- tann skjótt vaksandi nýtslan, ið gjørd verður av EDV og elektroniskum útbúnaðiinnan allar vinnugreinir
- tey perspektiv, ið vísa seg viðvíkjandi ráevnisútvinnung úr undirgrundini og havbotninum kring Føroyar
- tann stóra útbygging av vatnorku, ið er planløgd
- tann skjótt vaksandi tørvur á telekommunikation

Tað er vert at gera sær greitt, at til at lúka tørvin á verkfrøði i Føroyum, er brúk fyri øllum fýra høvuðsútbúgvinarlinjum, og at tað er umráðandi, at talið á dugnaligum verkfrøðingum verður nóg stórt fyri at kunna viðgera teir mest framkomnu verkfrøðiligu spurningarnar, sum taka seg upp i sambandi við nevnda arbeidi.

6. VERKFRØÐINGAR I FØROYUM

Talið á verkfrøðingum i Føroyum er lýst við limatalinum i Føroya Verkfrøðingafelag, har flestu verkfrøðingar i Føroyum eru limir. Ein útgreining er víst i talvu 1.

Talva 1. Limir í Føroya Verkfrøðingafelag. Mai 1984

	B	M	E	K	S	P	?	Í alt
Civilverkfrøðingur	16	8	5	7	1	0	-	37
Akademiverkfrøðingur	14	5	4	2	0	0	-	25
Teknikumverkfrøðingur	41	14	11	0	5	2	-	73
?	-	-	-	1	-	-	1	2
Í alt	71	27	20	10	6	2	1	137

B= Byggiverkfr., M= Maskinverkfr., K= Kemiverkfr., S= Skipsbyggiverkfr.,
P= Produktverkfr.

Samlaða talið er vaksið úr 96 upp í 137 upp á 7 ár og er hetta 5,2%
árligur vökstur móti miðal vökstri uppá 6,5% árini undan 1977.

Fyri at lýsa býtið av nýggju verkfrøðingunum síðan 1977, er talið av limum,
vorðnir lidnir at lesa í 1977 og seinni, sett upp í talvu 2.

Talva 2. Limir í Føroya Verkfrøðingafelag við útbúgving frá 1977
og seinni. Mai 1977.

	B	M	E	K	S	P	Í alt
Civilverkfrøðingur	4	3	0	2	0	0	9
Akademiverkfrøðingur	5	1	3	2	0	0	11
Teknikumverkfrøðingur	7	1	2	0	1	0	11
Í alt	16	5	5	4	1	0	31

Fakliga er prosent-býtið ikki broytt munandi síðan 1977, burtursæð frá, at kemiverkfrøðingatalið er økt við 66%, men er framvegis lágt. Samanumtikið er verkfrøðingatalið munandi lægri enn í grannalondunum (o.u. 1/3 av tí danska, svenska og tyska talinum). Hetta tikið saman við, at tann vanliga uppfatanin í teimum vestureuropeisku londunum er, at talið á verkfrøðingum er vaksandi, visur hvussu átroðkandi tað er at fáa útbúgving av føroyskum verkfrøðingum styrktað munandi komandi árini.

7. LÆRARAR Í VERKFRØÐI

Tað er eyðsæð, at til útbúgvingina í verkfrøði er kravt ein holl útbúgving hjá lærarunum. Tað er soleiðis vanligt á lærustovnum aðrastaðni, at dugnaligir verkfrøðingar undirvisa. Soleiðis verður vanliga hildið, at á civilverkfrøðistigi, er mátið fyri læraraútbúgvingini civilverkfrøðingar við lic. techn. grad, hóast aðrir civ. ing. við hollum lærugevandi royndum eisini verða nýttir.

Millum føroyskar verkfrøðingar eru ikki nógvir sum kunnu koma upp á tal, hóast ávisir möguleikar eru. Hildið verður, at um ein góð leiðsla verður sett fyri teknisku útbúgvingina, kann sjálv kenslan verða framd av nøkrum av teimum bestu verkfrøðingunum, vit hava her á landi.

At senda verkfrøðilærarar á viðarigangandi útbúgving við tí fyri eyga, at teir kunnu átaka sær áhaldandi at vera lærarar á verkfrøðiskúlanum, eigur at verða tikið upp til umhugsunar.

Tað vil vera av avgerandi týdningi at fáa útlendskar gestalærarar at kenna í verkfrøði í styrti og longri skeið. Hetta bæði fyri at nøkta læraratorvin og til inspiratión hjá stovninum.

8. GRANSKING

Skipað eigur at verða soleiðis fyri, at lærararnir á verkfrøðiútbúgvingini koma at hava høvi til, bæði viðvíkjnadi tið og resursum annars, at gera eitt granskingsarbeidi. Hetta er neyðugt fyri at halda fakliga niveauð hjá lærarunum nóg høgt. Somuleiðis vilja granskingsarbeidini, um tey verða vald eftir tørvinum í føroyska samfelagnum, vera til gagns fyri útbygging samfélagsins og vinnulívsins.

9. TILRÆTTALEGGING AV LESTRARÆTLAN

Tað verður hildið, at lestrarætlanin í álitinum 1977 er haldgóð i høvuðsheimum, kortini verður skotið upp at umhugsa hesar tættir:

- Orsakað av, at stuttar verkfrøðiútbúgvingar í ørum londum eru 3 ár við teori, meðan lestrarætlanin í álitinum er 3 ár íroknað 0,4 lestrarhálvur í verksmiðjuskeiði og verkligum arbeidi, samstundis sum miðað eigur at vera móti fullari javnmeting við útbúgvingar aðrastaðni, eigur verkligi tátturin í sjálvum lestrarhálvunum at falla burtur (verkligt arbeidi og verksmiðjuskeið eru eisini løgd uttan fyri vanligar lestrarhálvur og kann hetta varðveitast), ella eigur lestrartíðin at verða longd til $3\frac{1}{2}$ ár.
- Upptökustóðið eigur at vera sum studentsprógv við støddfroði við støddfroði/alisfrøði. Umframt eigur studentsprógv við støddfroði/biologi og HF við alisfr./støddfr./evnafrøði og passaligum uppískoytisskeiðum og próvtøku at geva atgongd. Hetta eitt sindur veika upptökustóðið talar eisini fyri at útbúgvingartíðin verður $3\frac{1}{2}$ ár.

- Um útbúgvingartíðin verður $3\frac{1}{2}$ ár eигur støddfrøði at verða styrkt við 0,2-0,4 lestrarhálvum, alisfrøði við 0,2 lestrarhálvum, og tøknifrøðiligu sergreinarnar við 0,4 lestrarhálvum
- Sæð út frá einum heildar sjónarmiði er störsti tørvurin á verkfrøðiútbúgving innan ravmagns og maskinverkfrøði, bæði av teirri orsök at arbeiðsuppgávurnar eru øktar munandi og framvegis í stórum vökstri og at fáir verkfrøðingar eru innan hesar greinir. Hesar greinir umfata m.a. EDV, stýring, orku og kommunikatiún.

SKEIDSHEITI, SKEIDSSAMANSETTINGAR V.M.
Í SAMBANDI VIÐ **S-A** NÁMSKUBBAN
OG VERKFRØDI ÚTBÚGVINGINA (SÍ RITMYND 4)

S 1 Matematisk analysa & lineær algebra

S 2 -

S 3 Matematisk analysa

S 4 Kompleks funktiónsteori

S 5 Numerisk analysa

D 1 Datalogi 1

D 2 Datalogi 2

H 1 Hagfrøði 1

A 1 Mekanikk

A 2 Elektromagnetisma 1

A 3 Moderna fysikk (atom- og kjarnufysikk)

A 4 Termisk fysikk

Av Venjingar í fysikk

Ea Evnafrøði

T Tekning

Vs Verksmiðjuskeið

Tg 1-7 Tekniskar grundgreinar

Sg 1-6 Tekniskar sergreinar (sí síðu 2)

F 1-2 Figgjar-, virkis- og lögfrøði

Vá Vísindaástøði

- [Tgl Digitalur elektronikkur
Tg2 Streymrásástøði
Tg3 Analogur elektronikkur
Tg4 Grundlögir fyri ravnagnsfrøði
Tg5 Maskinfrøði
Tg6 Ravnagnsmaskinfrøði
Tg7 Hitafrøði
-

FÝRA DÓMI UM SAMANSETTING AV TEIMUM SEKS TEKNISKU SERGREINUNUM **Sg 1-6** (SÍ RITMYND 4)

1. Sterkstreym:

Ravmagnsmaskinur	0,3 lestrarhálvur
Ravmagnsframleiðsla og flutningsskipanir	0,4 -
Háspenningur	0,2 -
Ljós	0,2 -
Regulering og stýring	0,2 -
Instrumentering	<u>0,2 -</u>
	<u>1,5 lestrarhálvur</u>

2. Telekommunikation:

Signalanalyza	0,2 lestrarhálvur
Teletransmissiósskipanir	0,4 -
Transmissíonsmedia og antennir	0,3 -
Lágfr. elektronikkur	0,2 -
Háfr. elektronikkur	0,2 -
Dig. elektronikkur	<u>0,2 -</u>
	<u>1,5 lestrarhálvur</u>

3. Elektronikkur og instrumentering:

Signalanalyza	0,2 lestrarhálvur
Lágfrekvenslektronikkur	0,4 -
Háfrekvenselektronikkur	0,2 -
Digitalur elektronikkur	0,2 -
Instrumentering	0,3 -
Regulering	<u>0,2 -</u>
	<u>1,5 lestrarhálvur</u>

4. Dátufröði og regulering:

Signalanalyza	0,2 lestrarhálvur
Digitalur elektronikkur	0,2 -
Logiskar rásir	0,2 -
Regulering og stýring	0,3 -
Datamaskinur	0,2 -
Dátufröði	<u>0,4 -</u>
	<u>1,5 lestrarhálvur</u>

VIÐMERKING TIL VERKAETLAN (PROJEKT) Í RAYMAGNSVERKFREÐI ÚTBÚGVINGUM

Projektið skal umfata loysn av einum spurningi í samband við eina vinnu ella granskning. Tað kann umfata t.d. konstruktión av ávisum tóli ella ávisari skipan, kanning av onkrum nýggjum fyribrigdi, uppbygging og nýtsla av eini máliskipan ella tilíkt. Ein treyt er, at tað er neyðugt at gera dyggiliga brúk av serlestrinum til loysn av projektinum.

Dömi um projektuppgávur:

1. Konstruera og optimera eina fóðringarskipan til eitt alivirki við brúk av mikroprocessorstýring og fjarmáting.
2. Ger kanningar av möguleikum og avmarkingum av mikroprocessorstýrdum ravnagnsorkuskipanum við nógvum geografiskt skyldum framleiðslueindum, sum t.d. fyrikemur har nógv smá vatn- og vindorkuverk skulu samskipast.
3. Ger kanningar av útbreiðslum av radiobylgjum yvir føroyska landa- og sjóøkinum í sambandi við dekningsþóki fyrifartelefón í Føroyum.
4. Datatransmissión í samband við digitalisering av tí føroyska telekommunikatiónsnetinum - ein kanning av nýtslu av LAN og LSIN.
5. Instrumentering og stýring, t.d. orkusparing umbord á fiskiskipum.
6. Optimering av elektriskum maskinum í samband við trolspøl.
7. Kommunikatións- og datatransmisióónssystem í virkjum op. skipum við nýtslu av optiskum fibrum.

Á L I T um
FRÓÐSKAPARSETUR FØROYA

Limir í undirnevndum

Á fundi í allari nevndini 2.-3.6.1985 vórðu settar tríggjar undirnevndir, ið hava hildið fleiri fundir sínámillum.

Fyri hugvisindi:	Nevndarlimirnir Reidar Djupedal Jóan Pauli Joensen Jóhan Hendrik W. Poulsen
	<u>og</u> Hans Jacob Debes Mortan Nolsøe
Fyri samfelagsvisindi:	Nevndarlimurin Sven Caspersen <u>og</u> Árni Ólafsson
Fyri náttúruvísindi/tøkni:	Nevndarlimirnir Sveinbjörn Björnsson Bogi Hansen Petur Zachariassen <u>og</u> Dorete Bloch Magnus Danielsen Marjun Hanusardóttir Jóhannes Jóhansen

Onnur, ið hava verið nevnd og skrivara til handar

Frá Aalborg Universitetscenter:	Maria Dalsgaard Anne Tonboe
Frá setursskrivstovuni og málstovuni	Ove Dam Margit Hansen Majken Haraldsen Elsebeth S. Iversen Elin S. Jacobsen

A L I T um

FROÐSKAPARSETUR FØROYA

S T Y R I S S K I P A N
=====

UPPSKOT TIL LOV UM
FROÐSKAPARSETUR FØROYA
(Academia Færoensis)

I. Almennar ásetingar

- s 1. Fróðskaparsetur Føroya (Academia Færoensis) er sjálvsognarstovnur, ið hevur sum fyrisetning at inna granskning og veita hægri frálæring eins og at fyri-reika og halda tey prógv og tær royndir, sum undir tað eru lögð eftir fyriskipan landsstyrisins.
- s 2. Óllum er heimilt at lyða á almennar fyrilestrar fróðskaparsetursins.
- s 3. Fyrisingarliga stendur fróðskaparsetrið beint undir landsstyrinum.
- s 4. Tær útreiðslur, ið standast av rakstri fróðskaparsetursins, verða bornar av legtungsfiggjarlögini.
- s 5. Fyri fróðskaparsetrinum sítur rektari saman við setursráð og megindeildarráðum.

II. Rektari, vararektari og fyrising.

- s 6. Rektari umboðar fróðskaparsetrið úteftir. Rektari ábyrgist dagligu leiðslu fróðskaparsetursins og stendur beinleiðis fyri teimum málum, sum ikki sambært lög ella reglugerð liggja undir ráðunum.

BETÆKNING vedrørende
FROÐSKAPARSETUR FØROYA

S T Y R I N G
=====

FORSLAG TIL LOV OM
FROÐSKAPARSETUR FØROYA
(Academia Færoensis)

I. Almindelige bestemmelser

- s 1. Fróðskaparsetur Føroya (Academia Færoensis) er en selvejende institution, der har til opgave at drive forskning og give højere undervisning samt forberede til og afholde de til det efter landsstyrets bestemmelse henlagte eksaminer og prøver.
- s 2. Enhver er berettiget til at overvære akademiets offentlige forelesninger.
- s 3. Administrativt hører akademiet direkte under landsstyret.
- s 4. De med akademiets drift forbundne udgifter afholdes ved bevilling på lagtingets årlige finanslov.
- s 5. Akademiet ledes af en rektor i forbindelse med akademiråd og fakultetsråd.

II. Rektor, prorektor og administration

- s 6. Rektor repræsenterer akademiet udadtil. Rektor er ansvarlig for den daglige ledelse af akademiet og har den umiddelbare forvaltning af de anliggender, der ikke ved lov eller statut er henlagt til rådene.

2. stk. Rektari sær til, at heimild er fyri samtyktum hjá ráðunum.
- § 7. Rektari tekur avgerð i málum, íð ikki tola stéðg og ikki kunnu biða eftir viðgerð í ráðunum. Boð um tiknar avgerðir verða at geva avvarðandi ráð sum skjótast.
- § 8. Vararektari er staðgongumaður rektara.
- § 9. Rektara til handar er fyrisiting við setursskrivara á odda.
- § 10. Rektari og vararektari verða valdir fyri 3 ár i senn millum visindastarvslíð fróðskaparsætursins av limum i megindeildarráðunum og teimum limum i setursráð, íð ikki hava sess i megindeildarráðum. Rektari og vararektari kunnu ikki um somu tíð vera megindeildarformenn.
2. stk. Rektari tekur avgerð i málum, íð ikki tola stéðg og ikki kunnu biða eftir viðgerð í ráðunum. Boð um tiknar avgerðir verða at geva avvarðandi ráð sum skjótast.
- § 7. Rektor påser, at rådene beslutninger er hjemlede.
- § 8. Rektor afger sager, der ikke tåler opsættelse og ikke kan afvente behandling i rådene. Meddelelse om de trufne beslutninger gives snarest til det pågældende råd.
- § 9. Til rådighed for rektor står en administration under ledelse af en akademisekretær.
- § 10. Rektor og prorektor vælges for 3 år ad gangen blandt akademiets videnskabelige personale af medlemmerne af fakultetsrådene og af de medlemmer af akademirådet, der ikke har sæde i fakultetsrådene. Rektor og prorektor kan ikke samtidig være dekaner.

III. Setursráð.

- § 11. Setursráðið er hægsta vald fróðskaparsætursins.
2. stk. Fastir limir i setursráðnum eru rektari, vararektari og megindeildarformenn. Rektari er eisini formaður fyri setursráðnum, og vararektari er næstformaður.
3. stk. Til setursráð verða harumframt vald eitt umboð fyri teknisk- og fyrisitingarstarvsfólk fyri 3 ár i senn og eitt umboð fyri næmingar fyri 1 ár i senn.
4. stk. Setursráðið viðger mál viðvikjandi fróðskaparsætrinum i heild og viður-skiftum millum tvær ella fleiri megindeildir.

III. Akademirådet

- § 11. Akademirådet er akademiets øverste styrende organ.
2. stk. Faste medlemmer af akademirådet er rektor, prorektor og dekanerne. Rektor er tillige formand for akademirådet, og prorektor er næstformand.
3. stk. Til akademirådet vælges desuden for 3 år ad gangen en repræsentant for det teknisk-administrative personale og for ét år ad gangen en repræsentant for de studerende.
4. stk. Akademirådet behandler sager vedrørende akademiet som helhed og forholdet mellem to eller flere fakulteter.

- § 12. Setursráðið ger uppskot um reglur fyrir stjórn fróðskaparsetursins.
2. stk. Setursráðið stendur fyrir langtiðar ráðagerð um evnisligr og búskaparlig kor setursins.
3. stk. Setursráðið ger uppskot um figgjarætlan fróðskaparsetursins og liknar figgjarveitingar tess við fyriliti fyrir heildarstarvsemi setursins.
4. stk. Setursráðið ræður av mál um burtursøgn næminga.
5. stk. Setursráðið setur reglur um at seta lærarar í starv.
6. stk. Setursráðið tekur eftir tilmæli frá megin-deildarráðum avgerð um starvseting, starvsloysn ella farloyvi hjá lærarum.
7. stk. Setursráðið tekur eftir tilmæli frá megin-deildarráðum avgerð um, hvort nám, ið næmingur hevur avrikað á óðrum lærustovni, kann verða góðskrivað.

IV. Megindeildarráð.

- § 13. Granskning og útbúgvningar á fróðskaparsetrinum verða at inna í megindeildum.
2. stk. Hver megindeild verður styrd af megin-deildarráð.
3. stk. Megindeildarráð hevur 5 limir. Av teimum velur fasta visindastarvslíðið tvey umboð sinámillum, uttanseturs lærarar eitt umboð sinámillum, tekní- og fyrisit-ingarstarvslíðið eitt umboð sinámillum, ell fyrir 3 ár í senn, og næmingarnir eitt umboð sinámillum fyrir eitt ár í senn.

- § 12. Akademirådet udarbejder forslag til regler om styrelse af akademiet.
2. stk. Akademirådet står for akademiets langesigtede fysiske og økonomiske planlægning.
3. stk. Akademirådet udarbejder akademiets budgetforslag og fordeler dets bevillinger under hensyntagen til akademiets samlede virksomhed.
4. stk. Akademirådet afgør sager om relegation af studerende.
5. stk. Akademirådet fastsætter regler for ansættelse af lærere.
6. stk. Akademirådet træffer efter indstilling fra fakultetsrådene afgørelse om ansættelse, afsked eller orlov, forsåvidt angår lærere.
7. stk. Akademirådet afgør efter indstilling fra fakultetsrådene sager om, hvorvidt uddannelsesaktiviteter, som studerende har gennemført ved andre uddannelsesinstitutioner, kan meritoverføres.

IV. Fakultetsråd

- § 13. Forskning og uddannelse ved akademiet foregår inden for fakulteter.
2. stk. Hvert fakultet ledes af et fakultetsråd.
3. stk. Fakultetsrådet består af 5 medlemmer. Heraf vælges for 3 år ad gangen to repræsentanter af og blandt det faste videnskabelige personale, en repræsentant af og blandt de eksterne lærere, en repræsentant af og blandt det teknisk-administrative personale samt for ét år ad gangen en repræsentant af og blandt de studerende.

4. stk. Megindeildarráðið velur megindeildarformann fyri eitt ár í senn. Megindeildarformáður verður valdur millum visindastarvslíðið í megindeildarráðnum.
- S 14. Megindeildarráðini taka avgerð um bytið av teimum verkevnum, íð liggja til megindeildirnar.
2. stk. Megindeildarráðini seta, við heimild í galdandi ásetingum, reglur fyri próvtøku, próvtalagávu, frálæru og evnar til námskipanir.
3. stk. Megindeildarráðini gera av mál um undantaksloyvi frá námskipan og próvskipan.
4. stk. Megindeildarráðini siggja til, at námini kunnu verða avrikað eins og fyrisett í galdandi reglum og eftir ásettari tið, og at tann frálæra, íð givin verður, er í samsvari við endamál námsins og ásettar próvskipanir.
5. stk. Megindeildarráðini stila fyri frálæru og próvtækum.
6. stk. Megindeildarráðini geva setursráðnum tilmæli um starvseting, starvsloysn og farloyvi hjá lærarum.
7. stk. Megindeilarráðini geva setursráðnum tilmæli um, hvort nám, íð næmingur hefur avrikað á eðrum lærustovni, kann verða góðskrivað.
4. stk. Fakultetsrådet vælger for 3 år ad gangen en dekan. Dekanen vælges blandt det faste videnskabelige personale i fakultetsrådet.
- S 14. Fakultetsrådene træffer afgørelse om fordelingen af de opgaver, der påhviler fakultetet.
2. stk. Fakultetsrådene fastsætter inden for gældende bestemmelser regler for eksamen, karaktergivning, undervisning og udarbejder studieordninger.
3. stk. Fakultetsrådene afgør sager om dispensation fra studieordning og eksamensordning.
4. stk. Fakultetsrådene påser, at studierne kan gennemføres som forudsat i gældende regler herom og på den normerede tid, og at den undervisning, der gives, er i overensstemmelse med uddannelsens mål og de fastsatte eksamensordninger.
5. stk. Fakultetsrådene tilrettelægger undervisningen og afholdelsen af eksaminer.
6. stk. Fakultetsrådene afgiver indstilling til akademirådet om ansættelse, afsked og orlov, forsåvidt angår lærere.
7. stk. Fakultetsrådet afgiver indstilling til akademirådet om, hvorvidt uddannelsesaktiviteter, som en studerende har gennemført ved andre uddannelsesinstitutioner, kan meritoverføres.

V. Samstarvsnevnd.

- § 15. Samstarvsnevndin hevur sum fyrisetning at halda uppi sinémillum kunnandi takféri millum landsstyrið og fróðskaparsætrið.
2. stk. í samstarvsnevndini sita 4 limir.
3. stk. Rektari fróðskaparsætursins, setursskrivari og tann landsstyrismáður, íð setrið hoyrir undir, eru fastir nevndarlimir.
4. stk. Landsstyrið skipar harumframt ein lim at umboda landsfyrisingina.
5. stk. Nevndin heldur fund i minsta lagi 2 reisir um árið.
6. stk. Heildarfiggjaretlanaruppskotið fyri fróðskaparsætrið verður lagt fyri nevndina til kunningar, áðrenn tað verður sent landsstyrinum.
7. stk. I minsta lagi eins ferð um árið verður i nevndini givin greinargerð fyri starvsemi fróðskaparsætursins, heruppi nyggjum útbúgviningarætlanum.

VI. Takfirisnevnd.

- § 16. Sett kann verða takfirisnevnd millum stovnar, felagskapir, almenn yvirveld og fróðskaparsætrið til kunningar um viðurskifti av sinémillum áhuga.

VII. Árarar ásetingar

- § 17. Gjörd verður reglugerð. I reglugerðina verða settar reglur, íð dypa og eyka lögina, heruppi um at skipa stovnsráð og um virki teirra.

V. Samarbejdsnævn

- § 15. Samarbejdsnævnet har til opgave at fungere som kontaktorgan mellem landsstyret og akademiet.
2. stk. Samarbejdsnævnet består af 4 medlemmer.
3. stk. Rektor for akademiet, akademisekretären samt den landsstyremand, hvorunder akademiet hører, er faste medlemmer af nævnet.
4. stk. Desuden udpeger landsstyret en repræsentant for sin administration.
5. stk. Nævnet holder møde mindst to gange om året.
6. stk. Det samlede budgetforslag for akademiet forelægges i nævnet til orientering inden fremsendelse til landsstyret.
7. stk. Mindst en gang om året gives der en redegørelse i nævnet for akademiets virksomhed, herunder nye uddannelsesplaner.

VI. Kontaktudvalg

- § 16. Der kan nedsættes kontaktudvalg mellem færøske institutioner, organisationer, offentlige myndigheder og akademiet til orientering om forhold af gensidig interesse.

VII. Andre bestemmelser

- § 17. Der udarbejdes en statut. I statutten optages regler, der uddyber og supplerer loven, herunder om oprettelse af institutråd og deres funktioner.

VIII. Bræfeingis- og gildis- ásetingar

- § 18. Eftir tilmæli frá seturs-
ráðnum kann landsstýrið veita
undantaksloyvi frá ásetingum
lógarinnar, so langt sum
neyðsýn krevur, meðan
fróðskaparsetrið er í
uppbrygging.
- § 19. Lógin kemur í gildi

VIII. Overgangs- og ikraft- trædelsesbestemmelser

- § 18. Efter indstilling fra
akademirådet kan lands-
styret give dispensation
fra lovens bestemmelser i
det omfang, dette er
nødvendigt under udbyg-
ningen af akademiet.
- § 19. Loven træder i kraft